

HİZMETE ÖZEL

Yazı İşleri

Gnkur.
Askeri Tarih
ve
Stratejik Etüt
Bşk.

**Harp Tarihi
Belgeleri
DERGİSİ**

Basım İşleri

Gnkur.
Basımevi
ANKARA

Yıl : 27

MAYIS 1978

Sayı : 76

Tarih yazmak, Tarih yapmak kadar önemlidir.
Yazan, yapana sadık kalmazsa, değişmeyen
hakikat insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır.

A T A T Ü R K

İÇİNDEKİLER :

1. Önsöz
2. İçindekiler
3. Tarihi belgeler (No. 1637 - 1682)

ANKARA
Gnkur. Basımevi
1 9 7 8

HİZMETE ÖZEL

D A Ğ I T I M

Milli Savunma Bakanlığına	6
Kara Kuvvetleri Komutanlığına	106
Deniz Kuvvetleri	"
Hava	"
Harp Akademileri	"
Jandarma Genel	"
Gnkur. J. Başkanlıklarına	7
Gnkur. Özel Harp D. Bşk.lığına	1
Gnkur. Gn. Sekreterliđi	4
Gnkur. Kh. ve Ds. Kt. Gr. K.lığına	1
As. T. ve Str. E. Bşk.lığı Arşivine	6
Stok	<u>28</u>
Toplam	200

Levazım Malıdır.

HİZMETE ÖZEL

Harp T. : 3493-32-78 Plan

ANKARA

15 / 5 / 1978

Ö N S Ö Z

Son zamanlarda, meydana gelen olaylarla Kamuoyunda Ermeni sorunlarının dikkati çektiği gözönünde tutularak, bu konu üzerinde aydınlatıcı ve açıklayıcı bilgi verilmesi uygun mütalaa edilmiştir.

Bugün Cumhuriyet döneminin kuşakları (özel uğraşı ile bilgi edinenler dışında) konunun içinde yaşamadıkları için, olayların oluş ve akışı hakkında tam bir bilgiye sahip değildirler.

Bu nedenle; Harp Tarihi Başkanlığı arşivinde mevcut, resmi belgelere dayanarak bu belgeler dergisi yayınlanmıştır.

M.Cemalettin ALTINOK

Korgeneral

Harp Tarihi Başkanı

HİZMETE ÖZEL

HİZMETE ÖZEL

İ Ç İ N D E K İ L E R

<u>NO</u>	<u>BELGENİN TARİHİ</u>	<u>Ö Z E T İ</u>
1637	25 Şubat 1915	Ermeniler'in Develi'de gizlice bomba yaptıklarını belirleyen V.Kor.K. raporu
1638	25 Şubat 1915	Ermeniler'in yasadışı eylemlerinin önlenmesi için alınması gereken önerileri içeren Başkomutanlık emri
1639	25 Şubat 1915	Adana Valiliğinin Dört Yol bölgesindeki bazı Ermeni eylemleriyle ilgili raporu
1640	22 Nisan 1915	Ermeni Patrikliği'nin yakınmalarını yanıtlayan 3 ncü Or.K. yazısı
1641	22/23 Nisan 1915	Sivas Valiliğinden İçişleri Bakanlığına gelen il sınırları içindeki Ermeni ayaklanmaları ile ilgili rapor
1642	24 Nisan 1915	Van Valiliğince İçişleri Bakanlığına sunulan il dolaylarındaki ihtilalcilerinin yaptıkları mezalimi bildiren rapor
1643	11 Mayıs 1915	3 ncü Ordu bölgesi asayışı ve yapılan Ermeni mezalimi ile ilgili Or. K.lığı raporu
1644	19 Mayıs 1915	Ermeni Çete Reisi Antranik'in 1200 fedaisi ile Erzincan'daki Rus K. Çernoroyov'un Tümenine katıldığını belirten rapor
1645	21 Mayıs 1915	Erzincan'daki Rus Tümenine katılan Antranik Çetesine Amerika'daki Taşmaklarca yapılan 4700 ruble para yardımı ile ilgili Başkomutanlık şifresi

HİZMETE ÖZEL

İ Ç İ N D E K İ L E R

NO	BEİGENİN TARİHİ	Ö Z E T İ
1646	23 Temmuz 1915	Boğazlıyan kırımına karşı alınması gereken önlemleri içeren V nci KOR. Komutanlığı raporu
1647	27 Ağustos 1915	Urfa İşçi Taburundaki Ermeni erlerinin isyanı ile ilgili Menzil Müfettişliği raporu
1648	4 Nisan 1916	Akdağmadeni bölgesinde Ermeni çetelerinin işlediği cinayetleri içeren rapor
1649	12 Nisan 1916	Kafkasya'da bulunan Ermeni gönüllülerinin teşkilatını bildiren Bükreş Ateşemiliterliği raporu
1650	15 Mart 1917	Araba ve hayvanları satın alınan Ermenilere yapılacak ödeme için 4 ncü Or.K. emri
1651	9/10 Mayıs 1917	Rusların yardımı ile Erzincan'da yapılan Ermeni mezalimini açıklayan Kafkas Orduları Grubu Komutanlığı raporu
1652	4 Ekim 1917	Tğm. Nikola'nın Ermeni mezalimini açıklayan raporu
1653	22 Ocak 1918	Erzincan çevresinde İslam köylerini basarak yapılan Ermeni mezalimini ve Ermeni çetelerinin yağmacılık eylemlerini belirten 3 ncü Or.K.lığının raporu
1654	29 Ocak 1918	Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları Komutanlığının Rus Ordularının elinde bulunan yerlerdeki İslam halkına Ermeni çetelerince yapılan mezalimin durdurulması için Rus Kafkas Orduları Başkomutanlığına gönderdiği yazı

HİZMETE ÖZEL

İ Ç İ N D E K İ L E R

NO	BEİGENİN TARİHİ	Ö Z E T İ
1655	30 Ocak 1918	Ermenilerin mütareke sözleşmesine aldırmayarak diledikleri gibi eylemlere girişmiş olduklarını açıklayan 1 nci Kafkas Kolordusu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'nın raporu
1656	2 Şubat 1918	Polathane, Akçaabat, Trabzon dolaylarında meydana gelen Ermeni mezalimini içeren 2 nci Kafkas Kor.K. lıçı raporu
1657	7 Şubat 1918	3 ncü Ordu K.lığının ileri harekâtta hiçbir ayırım yapmaksızın halka karşı dürüst ve müşfik davranılmasını isteyen emri
1658	21 Şubat 1918	Rus Kafkas Ordusu Komutanının Ermeni mezalimi karşısında duyduğu üzüntü ve baş sağlığı dileklerini bildiren karşılık yazısı
1659	23 Şubat 1918	Mamahatun faciasını açıklayan 1 nci Kafkas Kor. Komutanlığı yazıları
1660	23 Şubat 1918	3 ncü Or.K.lığının Başkomutanlığa sunduğu ordu bölgesindeki ileri harekâtın gelişmesiyle ilgili muharebe raporu
1661	27 Şubat 1918	1 nci Kafkas Kor.K.lığının Yeniköy ve Aşkale'deki Ermeni mezalimini belirten raporu

HİZMETE ÖZEL

İ Ç İ N D E K İ L E R

<u>NO</u>	<u>BELGENİN TARİHİ</u>	<u>Ö Z E T İ</u>
1662	21 Mart 1918	Ermenilerin, Erzincan ve Erzurum'da yapmış oldukları mezalim ve yağmacılıklarını açıklayan 3 ncü Or. K.lığı raporu
1663	1 Nisan 1918	Erzurum'un geri alınması sırasında şehirde Ermenilerce acımasız şehit edilen Müslüman sayısıyle ilgili bir rapor
1664	1 Mayıs 1918	Genelkarargahta görevli Yzb. A.Refik Bey'in Trabzon'dan Erzincan'a kadar bütün köylerin Ermeniler tarafından yakıldığını, camilerin kirletildiğini ve Erzincan'daki kuyuların İslam ölüleriyle doldurulduğunu belirten telgrafı
1665	2 Mayıs 1918	Yzb. A.Refik Bey'in Erzincan'ın Ermeni mezaliminden sonraki halini yansıtan ikinci telgrafı
1666	13 Mayıs 1918	Rus Ordusunun tenhisinden sonra onların yerlerini alan Ermenilerin mezalimini açıklayan Grup K.lığı raporu
1667	23 Mayıs 1918	Savaş yazarı Dr. STEFAN STEİNER'in Ermeni mezalimi ile ilgili telgrafının Türkçesi
1668	2 Temmuz 1918	Osmanlı Doğu Ordular Grup K.lığının, Ermeni kuvvetlerinin Aras üzerindeki harekâtı ile bu yöredeki İslâm köylerinde yaptıkları mezalimi içeren, muharebe raporu

HİZMETE ÖZEL

İ Ç İ N D E K İ L E R

NO	BEİGENİN TARİHİ	Ö Z E T İ
1669	7 Temmuz 1918	Rumiye Gölü doğu kıyısına geçen Rus subaylarında alınan Ermeni mezalimi ile ilgili bilgiler özetini kapsayan Doğu Ordular Grubu K.lığının muharebe raporu
1670	24 Ağustos 1918	Doğu Ordular Grubu K.lığının Karabağ kırımı ile ilgili raporu
1971	24 Ekim 1918	9 ncu Or.K.lığının Gnkur. Bşk.lığına sunduğu Erivan, Karabağ ve Nahcivan bölgesindeki Ermeni mezalimi açıklayan rapor
1672	21 Aralık 1918	9 ncu Or.K.lığının MSB.lığına sunulan Erivan, Karabağ ve Nahcivan bölgesindeki Ermeni mezalimi ile ilgili raporu
1673	21 Ocak 1919	Ardahan ve Arpaçay dolaylarındaki olaylarla ilgili 9 ncu Or.K.lığı muharebe raporu
1674	28 Temmuz 1919	İngiliz temsilcisi Yarbay Ralnsun'un İstanbul'daki İngiliz Genel Karargâhına çektiği telgrafın önemli maddelerini açıklayan 15 nci Kor. K.lığı yazısı
1675	26/27 Ağustos 1919	Ermeni Taşnak derneğinin Rivan ve Aras bölgesinde bir tek Müslüman bırakmamaya karar vermiş olduğunu belirten 1500 Kor.K.lığı raporu
1676	23 Ekim 1920	Ermenilerin son bir yıl içerisinde yakıp yıktıkları köylerin adları ile öldürdükleri İslamların sayılarını ve 1915 yılında saldırıya uğrayan Türk kız ve kadınlarını kimliklerini gösterir çizelgelerin yazısı

HİZMETE ÖZEL

İ Ç İ N D E K İ L E R

<u>NO</u>	<u>BELGENİN TARİHİ</u>	<u>Ö Z E T İ</u>
1677		1976 No.lu Belgenin EK-1'i
1678		1976 No.lu Belgenin EK-2'si
1679		1976 No.lu Belgenin EK-3'ü
1680		1976 No.lu Belgenin EK-4'ü
1681	3 Mart 1915	1976 No.lu Belgenin EK-5'i
1682	Tarihsiz	Sosyalist iki Türk milletvekilinin Stocholm Uluslararası Sosyalist Konferansına gönderdikleri, Erme- nilerin yapmakta olduğu mezalim ve cinayetlerden yakınan yazıları

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1637

HARBİYE NEZARETİ

Tahrirat Dairesi

Şifre Kalemî

Ankara'dan Harbiye Nezareti Celilesine Şifre

Müstaceldir

Develi kazasında bir ermeninin bomba imal eylemekte olduğu birinin infilakile merhumun telef olması neticesinde tezahür eylemiş ve Hükümeti mahalliye ve memurini sairece icra kılınan taharriyatta ermeni mezarlıklarında gömülü barut, esliha vesaire zuhur eylediğinden taharriyata devam olunduğu ve neticenin başkaca bildirileceği onbeşinci Fırka Kumandanlığı Vekâletinden işar kılınmıştır alınacak malumat arz idilecektir 12/Şubat/330

Beşinci Kolordu Kumandan

Vekili

Halil Recai

Sureti Karargâha verilmiştir

Asayiş Kısmına

12/12/330

Esas

972

Arşiv	No. 1/131
Dolap	No. 149
Göz	No. 4
Klasör	No. 2287
Dosya	No. 32 (12)
Fihrist	No. 8

HİZMETE ÖZEL
BEİGE NO. 1637

Milli Savunma Bakanlığı
Yazışmaları Dairesi
Şifre Kalemi

Ankara'dan Milli Savunma Bakanlığına ŞİFRE

İVEDİ

Develi ilçesinde bir Ermeninin bomba yapmakta olduğu, birisinin patlaması ile yapan Ermeninin ölmesi üzerine yerel hükümetçe yaptırılan aramalarda Ermeni mezarlığında gömülü barut, silahlar vesaire bulunduğu ve aramanın sürdürüldüğü sonucun ayrıca bildirileceği 15 nci Tümen Komutanlığı Vekâletinden bildirilmiştir. Alınacak bilgiler ayrıca arz olunacaktır. 25 Şubat 1915

5 nci Kolordu Komutan Vekili

Halil Recai

Sureti Karargâha verilmiştir.

Asayiş kısmına

25-2-1915

Esaslar
972

Arşiv : 1/131
Dolap : 149
Göz : 4
Klasör : 2287
Dosya : 32 (12)
Fihrist : 8

HİZMETE ÖZEL

BEIGE NO. 1638

OSMANLI ORDUYU HÜMAYUNU

Başkumandanlığı Vekâleti

İstanbul

12-12-330

Erkânı Harbiye Riyaseti

Şube 1

Numro

8682

Mahremdir

Müstakil asayiş kısmına

Bitlis'te bazı Ermeni eşkiyası zuhur etmiş ve bazı Ermeni asker firarileri şekevete sülük eylemiş, Halebde Dörttyolda Ermeniler tarafından asker ve jandarmaya tecavüz vuku bulmuş ve Kayseri sancağında Ermeni evlerinde külliyetli bonbalar fransızca, rusca ve ermenice şifre gurupları bulunmuştur. Bu vekayi halen mühim olmamakla beraber düşmanlarımız tarafından memleket dahilinde bir ihtilal teşebbüsâtı hazırlandığına delalet etmektedir. Binaenleyh atideki mevadın yeniden tebliğ ve tamimine lüzum görüldü :

1- Ermeni efrad gerek seyyar ordularda ve gerek seyyar ve sabit jandarmalarda katiyen hidematı müsellahada kullanılmayacaklar ve Kumandanlar ve karargâhın maiyet ve dairelerinde dahi istihdam olunmayacaklardır.

2- Ordu ve Kolordu Kumandanları ve Kolordu ve Fırka Kumandan ve-killeri ve Mevki Kumandanları ahali tarafından herhangi bir suretle evamiri Hükümete muhalefet ve silahla tecavüz ve mukavemet görürlerse derakap kuvayı askeriye ile en şiddetli suretde tedibat yapmaya ve tecavüz ve mukavemeti esasından imha etmeğe mezun ve mecburdurlar. Kezalik kumandanlar lüzum gördükleri yerde derhal idarei örfiye ilanında selahiyetdardırlar.

HİZMETE ÖZEL

3- Her yerde mutabassır ve müteyakkız bulunmakla beraber bilfiil tecavüz emaratı görülmeyen yerlerde ahaliyi tedhiş edecek taziyekattan içtinab olunmalıdır. Bu suretle itaat ve sadakatden ayrılmamış olanların zarar görmeyecekleri kanaatı takviye edilmeli ve ahaliyi yese düşürerek isyana sevkedilmemelidir.

4- Umumi hali seferberi sebeble müdafaa ve asayişe taalluk eden bilcümle mesail ciheti askeriyeye ait olduğundan alelumun memurun mülkiye bu mesailde kumandanlara müracaat ederler. Yanlız İstanbul Vilayeti mülkiyesi asayişe müteallik umur ve tedabir için Kargâhı umumiye müracaat edeceklerdir.

5- Asayişe müteallik umur için üçüncü ve dördüncü Ordu ve Irak mıntıkalarında en büyük merci ordu Kumandanlarıdır. Birinci ve ikinci ordu mıntıkalarında bu umur için en büyük merci Kolordu kumandanlarıdır. İşbu Kolordu Kumandanları Başkumandanlık Vekâletile beraber Ordu Kumandanlarındada malumat virirler.

6-Üçüncü ve dördüncü Ordu Kumandanları muhtemel takibat içinse tedabir tasavvur ve ittihaz ettiklerini derhal Başkumandanlık Vekâletine bildireceklerdir.

Bu emir :

Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve Irak ve havalisi Kumandanlıklarıle

Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci Kolordu Kumandanlıklarına

ve Harbiye ve Dahiliye Nezaretlerle Muhakemat Müdüriyetine müstakil asayiş kısmına Ordu Dairesine Umum Jandarına Kumandanlığına tebliğ edilmiştir.

Başkumandan

Vekili

Enver

Asayiş

981 /14 Şubat/330

Arşiv	No. 1-31
Dolap	No. 149
Göz	No. 4
Klasör	No. 2287
Dosya	No. 32 (12)
Fihrist	No. 9

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1638

Türk Ordusu

Başkomutanlık Vekilliği

Genelkurmay Başkanlığı

Şube : 1

Sayı : 8682

Gizlidir

İstanbul

25 Şubat 1915

Müstakil Asayiş Kısımına

Bitlis'te bazı Ermeniler eşkiyalığa girişmişler, bir kısım Ermeni asker kaçakları da eşkiyalığa başlamışlardır. Halep'te, Dört Yol'da Ermeniler tarafından asker ve jandarmaya saldırılar olmuş, Kayseri Sancağında Ermeni evlerinde çok sayıda bombalar ve Fransızca, Rusça, Ermenice şifre grupları bulunmuştur. Bu olaylar şimdilik önemli olmamakla beraber düşmanlarımızın memleketimizde bir ayaklanma oluşturmaya hazırlandıkları anlaşılmaktadır. Bu bakımdan aşağıda belirtilen uyarıların yayımlanmasına gerek görüldü :

1- Ermeni erler gerek seyyar ordularda, gerek seyyar ve sabit jandarmalarda kesinlikle silahlı hizmetlerde kullanılmayacaklar, Komutanlar ve karargâhlar yanlarında ve dairelerinde de görevlendirilmeyeceklerdir.

2- Ordu ve Kolordu Komutanları, Kolordu ve Tümen Komutan vekilleri, Mevki Komutanları ahali tarafından her hangi bir biçimde Hükümet emirlerini dinlemiyerek silahla da karşı konulduğunu görürlerse hemen askeri kuvvetlerle en şiddetli biçimde harekete geçerek saldırı ve direnişi kökünden yok etmeye yetkili ve zorundadırlar. Komutanlar gerek gördükleri yerde hemen sıkı yönetim uygulamaya da yetkilidirler.

3- Her yerde uyanık bulunmakla beraber saldırı eylemi veya hazırlığı belirmeyen yerlerde ahaliyi tedirgin edecek baskınlardan sakınılmalıdır. Böylelikle, Devlete bağlı, emirlere uymaktan

HİZMETE ÖZEL

ayrılmamış olanların zarar görmeyecekleri kanısı pekiştirilmeli ve ahaliyi bezginliğe düşürerek ayaklanma zorunda bırakılmamalıdır.

4- Genel seferberlik nedeni ile savunma ve güvenlik sorunlarının tümü askerî makamlara ait olduğundan tam mülkî memurlar bu konularda Komutanlara başvurmalıdır. Yanlız İstanbul Vilâyeti mülkî memurları güvenlik işlerinde alınacak tutum için Genel Karargâha baş vuracaklardır.

5- Güvenlik işlemleri 3 ncü, 4 ncü Ordu ve Irak bölgelerinde en büyük yetkili ordu komutanlarıdır. 1 nci ve 2 nci Ordu bölgelerinde ise kolordu komutanlarıdır. Bu kolordu komutanları, Başkomutanlık vekâletiyle beraber Ordu Komutanlarına da bilgi verirler.

6- 3 ncü ve 4 ncü Ordu Komutanlıkları bu konudaki olasılığı kovuşturma için ne gibi hazırlık, nasıl bir tutum yaptıklarını ivedi Başkomutanlık vekâletine bildireceklerdir.

Başkomutan Vekili

Enver

Bu emir :

Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü ve Irak ve yöresi komutanlıkları ile Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci kolordu komutanlıklarına Milli Savunma ve İçişleri Bakanlıkları ile Yargı Müdürlüğüne, Bağımsız Güvenlik Kısımına, Ordu Dairesine, Jandarma Genel Komutanlığına yazılmıştır.

27 Şubat 1915 Güvenlik : 981

Arşiv	No: 1/131
Dolap	No: 149
Göz	No: 4
Klasör	No: 2287
Dosya	No: 32 (12)
Fihrist	No: 9

HİZMETE ÖZEL

BEİGE NO. 1639

DAHİLİYE NEZARETİ

Emniyeti Umumiye

Müdüriyeti

Şubesi

Adana Vilayetinden varid olan 13 Şubat/330

tarihli Şifre telgrafname suretidir

30 Kanunusani/330 tarihinde Dört Yol mıntıkasından Adanalı mekteb muallimi Abraham ve Dört Yollu Artin ve Bedros namında üç Ermeni düşman gemisine firar eylemiş idi bunun üzerine Erzine gittim tedabiri lazime ittihaz ve lazım gelenlere evamiri mukteziye ita eyledim 11 Şubat/330 tarihinde yine o cihetlerde sazlık içinde deniz kenarında devriye efradımız tarafından Dört Yollu Agop isminde birisi derdest edildi merhumun ifadesi isimlerini tayin ettiği eşhasın içtimaları neticesi üzerine Türkiyede rahatları olmadığını ve ufak bir kuvvetlede geldiklerinde kendilerinin müsellah ve müheyya olduklarını ve nice Türkleri katliam edeceklerini ve havalii mezkûredeki askerin kuvvet ve sairesi topu bulunmadığını düşman zırhlısına firar ederek ihbar eylemek vazifesile sevk edildikleri merkezindedir bu babda methaldar ve şüpheli kesan tevkif edilmekle beraber tedabiri lazime ittihaz edildi. 12 Şubat 330 yine mezkûr mıntıkada İskenderona giden şimendifer yolunun otuzdördüncü kilometresinin ilerisinde Azirli kariyesinin Piyas cehetinde deniz kenarındaki sazlık içinde devriye efradımız tarafından helyosta işaretine mahsus iki tarafında ortası kırmızı bir camlı bir aynanın bulunduğu Kaymakamlığın işarından anlaşılıyor. Bunun üzerine Osmaniyede bulunan Jandarma Alay Kumandanı Avni Beye telefonla evamiri lazimeyi verib Erzindeki mıntika Kumandanınada telefonla tebligatda bulundum O mıntıkada

HİZMETE ÖZEL

hiçbir Ermeni kalmamak üzere Dörttyoldaki Ermenilerin kâmilten Osmaniye, Ceyhan, Adana'ya sevkleri lüzumunu bildirdim. Haçin kazasında Hınçak komitesi tarafından yine Hükümet aleyhine kıyama davetî dıvarlara yapıştırılan kâğıtlar üzerine tevkif edilenlerin hemen divanı harba sevk olunmak üzere merkez Vilayete gönderilmeleri ve mahallince ona göre tedabir ittihazı lüzumunu cevaben yazdığımı berayı malumat arz eylerim.

Arşiv	No. 1/1
Dolap	No. 101
Göz	No. 2
Klasör	No. 13
Dosya	No. 63
Fihrist	No. 2

HİZMETE ÖZEL

BEİGE NO. 1639

İçişleri Bakanlığı

Emniyet Genel Müdürlüğü

Şube

Adana vilâyetinden gelen 26 Şubat 1915 tarihli şifre
telgraf benzeridir

13 Şubat 1915 tarihinde Dört Yol bölgesinden Adanalı okul öğretmeni Abraham ve Dört Yol'lu Artvin ve Bedros adlarında üç Ermeni düşman gemisine kaçımlardı. Bunun üzerine Erzin'e gittim. Gereken önlemi aldırarak ilgililere kesin emirler verdim. 24 Şubat 1915 tarihinde yine o yönlerde sazlık içinde, deniz kenarında devriye erlerimiz tarafından Dört Yol'lu Agop adında bir kişi yakalandı. Bu kişinin söyledikleri : "isimlerini belirttiği kişilerin toplanmaları sonucu Türkiye'de rahatları olmadığını ve ufak bir kuvvetle geldiklerinde, kendilerinin silahlı olarak hazırlanmış olduklarını ve birçok Türkleri öldüreceklerini, bu bölgede askerî kuvvet ve top bulunmadığını, düşman zırhlısına kaçarak bu durumu haber vermek göreviyle gönderildikleri" yolundadır. Bu bildiri ile ilgili ve şüpheli kişiler tutuklanmışlar ve gerekli önlem uygulanmıştır. 25 Şubat 1915'te yine aynı yerde İskenderun'a giden demiryolunun 34 ncü kilometresinin ilerisinde Üzeyirli Köyünün Payas yönünde deniz kenarındaki sazlık içinde devriye erlerimiz tarafından Pırıldak işaretine özel, iki tarafında ve ortası kırmızı camlı bir aynanın bulunduğu kaymakamlığın bildirisinden anlaşılmıştır. Bunun üzerine, Osmaniye'de bulunan Jandarma alay komutanı Avni Bey'e telefonla gereken emirleri verdim ve Erzin'deki Bölge Komutanına da telefonla uyarıda bulundum. O bölgede hiç bir Ermeni kalmamak üzere Dört Yol'daki Ermenilerin tümünün Osmaniye, Ceyhan, Adana'ya gönderilmelerini

HİZMETE ÖZEL

bildirdim. Haçin ilçesinde Hinçak komitesi tarafından yine hükümete karşı ayaklanmayı öneren, duvarlara yapıştırılmış kâğıtlar üzerine tutuklananların hemen Askeri Mahkemeye verilmek amacıyla Adana'ya gönderilmeleri ve mahallince de gereken önlemlerin alınmasını karşılık olarak yazdığımı bilgilerinize sunarım.

Arşiv	No: 1/1
Dolap	No: 101
Göz	No: 2
Klasör	No: 13
Dosya	No: 63
Fihrist	No: 2

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1640

Hasankale

9/2/31

Başkumandanlık Vekâletine

Şifre

(III) Susehrinin (Pörek) kariyesi Ermenilerinde 12 Şubatda oradan geçen gönüllü ve gayrı müsellah efrada tecavüz ve vilayetden gönderilen kuvvei tedibiyeye de ateş ederek iki kişinin mecruiyetine sebebiyet vermişler ve bittabi müfreze tarafından mukabele ile tenkil ve Kariyeden 139 tüfenk 95 asker firarisi 25 maznun elde edilmiştir.

26/1/31

Ermeni Patrikliğinin müddeiyatı hakkında tahkikat icra edildi. Beşare çeto gönüllü olarak Azerbaycana gitmiş ve üç ay evvel şehid olmuştur. Mehmed Emin ise Azerbaycana giderken Ermenilerin pususuna uğramış ve elyövm hanesinde oturmakta bulunmuştur. Van Vilayeti dahilinde hiçbir Kariye Kahyası jandarmalar tarafından katedilmemiştir. Bir çocuğun öldürüldüğü iddea olunan Ziko namına bir kariyenin vucudu yoktur. Tercan muteberanından üç Ermeninin katli Bayburdda da silah toplamak bahanesile Ermeniler hakkında her türlü tasaddiyat ve tazzikat icrası ve para taleb idilmiş olması meselesi Bekir Sıtkı Bey kumandasındaki gönüllü Taburunun Nahiye Müdürü ile birlikte Bayburdun Pülur nahiyesinde üç dört köyde taharriyat icra ederek (52) silah müsadere edilmiş olmasından münfail olan ahalinin isnadatından ibaretdir. (III) binaenaleyh müddeiyatı sairede bu gibi hakikatin muhalifi ekazip

HİZMETE ÖZEL

ve tasniatdan mürekkep ve Hükümete isnadı mesuliyet aslında münbais olduğu anlaşılmış ve binaenaleyh Patrik Efendinin istihbaratı sıhhatte gayrı makrûn bulunmuştur. Elyevm Ermeniler Sivas Vilayetinde kısmen ve Van Vilayetinde tamamen hali isyan ve kıyamda bulunmaktadırlar. Diğer vilayattakilerin de vakti münasibde bunlara Peyrev olacakları tabiidir. Vilayati mezkûreden ve tarafı aciziden vekayii levmiye hakkında takdim olunan telgrafnameler Ermenilerin iddia ettikleri vesile mukabili bil-misil ve yahut jandarmaların zulum ve taadiyatına karşı müdafaa-yı anilnefis halinde olmayup mütearrız ve müteaddi vaziyetinde olduklarını aynen irae etmektedirler.

Taarruzatı vakıanın evvelce mürekkep ve Taşnaksiyon vesair komiteler tarafından müstahzar ve eslihayı lazime methar olduğu ve muhtelif kazalarda ihtilal heyetleri müteşekkil olup Ordunun gerisinde ikayı şurş edecekleri Sivas Vilayetinin tahkikatından anlaşılmış ve Orduyu hümayundaki Ermeni efradının kâmilan düşman tarafına veyahut memleketlerine firarı ve Van Vilayetinin vekayii ahiresi tahkikatı mezkurenin sıhhat ve isabetini müeyyid bulunmuştur. Binaenaleyh Vatani müsterekenin muhafazası için silah altında bulunan Ermeni efradının firarı ve Orduyu Hümayunun hali harbde bulunduğu esnada Van vilayetinde zuhur eden kıyam ve isyan ve Sivas vilayetinde meşhut olan asarı kıyam Ermenilerin Hükümete ihanetle düşmanla müşareket ve düşmana hizmet ve muavenetlerini ispat etmekte bulunmuş ve muhafazayı hayat ve mavcudiyet için vatana hiyanetle kıyam edenleri kemali şiddet ve süratle tedib ve tenkil mecburiyeti elimesi karşısında bulunmuş olduğundan 7 ve 8 Nisan tarihli telgrafnamelerle arz olunduğu vechile bütün eli silah tutanlardan icabında istifade olunması ve 46:50 yaşındaki efradın tahtı silaha ahzi ve tedabiri saireyi tedibiye ittehazi Vilayata ve Kolordu vekâletlerine işar edilmiş ahaliyi mutia ve sadıka ile aceze rencide edilmeyerek Hükümete karşı silahbedest isyan olan hainlerin bila merhamet son ferdine

HİZMETE ÖZEL

kadar imhasına karar verilmiştir. Rehini tasvibi samileri buyurduğu halde hususatı maruzanın Ermeni Patriği Efendiye tefhimi ve haini muhbirlerin havadisi kâzibelerile refi şikayet yerine vazifei ruhaniyesi dalaletde olanları irşad olduğundan Ermeni milletinin ikazına ve tariki itaat ve sadakate ircaana delalet eylesini emrû tenbih buyurmalarını istarnam eylerim.

7
9

İzzet Samih

Mahmut

Arşiv	No. 4-3671
Dolap	No. 161
Göz	No. 1
Klasör	No. 2820
Dosya	No. A (69)
Fihrist	No. 3-33

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1641

Sivas Valisi Muammer Bey'den mevrut 9-10/2/331

Şifredir.

Numro 10327

C 8/2/331

- 1- Vilayet dahilinde Ermenilerin mütekâsif olduğu mahaller Karahisar, Suşehir, Hafik, Divriğile, Gürün, Gemerek, Amasya, Tokat, Merzifondur.
- 2- Şimdiye kadar Suşehrinin Türk kariyesile civarında ve Hafiğin Tuzhisar ve Horasan Kariyelerinde ve merkeze mülhak Ulalaş Nahiyesinde icra edilen taharriyatta hayli eslihayı memnua ve dinamit elde edildi.
- 3- Ermenilerin bu Vilayetten otuzbin kişi tertib ve teslih eyledikleri ve bunlardan onbeş bin kişinin birer suretle Rus Ordusuna iltihak eylediği ve onbeş kişinin de hüdenekerde Ordumuzun ademi muvafakiyeti halinde arkadan işgal ve tehdid vazifesile mükellef tutulduğu derderst olunan maznunların ifadeleriyle teyit eylemiştir.
- 4- İlkbaharda dağlarda barınmak imkânı hususunda Ermenilerin bir hareketi isyanıyeye cüret etmeleri mahsus olduğundan Van hadisesile eslihe ve dinamit elde edilmesi ve komite rüsesinden bazılarının takibat neticesinde firar etmeleri bunu teyit eyledi.
- 5- Tuzhisar kariyesinde Taşnak komitesi rüsesasından Muradın tahassun eylediği haber alınması ile tenkili için müfreze göndermiş idim vuku bulan müsademe birkaçının telef ve yirmisi istiman ve birkısmı firar etmiştir. Firariler takib olunmaktadır.
- 6- Müsademeye iştirak eden sabit ve seyyar jandarma müfrezelerine ancak kuvvetülzahir olmak üzere vuku bulan talep üzerine Hafiğe ciheti askeriyeden kuvvetli bir müfreze gönderildi. Müfrezeyi askeriyeye istinaden hareketi ihtilaliyeye teşebbüsleri memul olan kariyelerin vesait ve levazımı tedafiiye ve

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1640

Hasankale

22 Nisan 1915

Başkomutanlık Vekâletine

Şifre

8/4/1915

Ermeni Patrikliğinin iddiaları üzerine soruşturma yapıldı. Beşare Çeto, gönüllü olarak Azerbaycan'a gitmiş ve üç ay önce şehit olmuştur. Mehmet Emin ise Azerbaycan'a giderken Ermenilerin pususuna düşmüş şimdi evinde oturmaktadır. Van Vilâyeti bölgesinde hiç bir köy kâhyası jandarmalar tarafından öldürülmemiştir. Bir çocuğun öldürüldüğü ileri sürülen Ziko adında bir köy yoktur. Tercan ileri gelenlerinden üç Ermeninin öldürülmesi ve Bayburt'ta silah toplamak bahanesiyle Ermenilere her türlü baskı yapılması ve para istenmiş olması sorunu, Bekir Sıtkı Bey komutasındaki gönüllü taburunun Bucak Müdürü ile birlikte Bayburt'un Pulur Bucagında üç - dört köyde arama yaparak 52 silah ele geçirilmiş olmasına kızan ahalinin yalan söylemesinden ileri gelmektedir.

Suşehri'nin Porek Köyü Ermenileri de 12 Şubat'ta oradan geçen gönüllü ve silahsız erlere saldırmışlar ve vilâyetten gönderilen kuvvete de ateş ederek iki kişiyi yaralamışlar, bunun üzerine müfreze harekete geçerek ayaklanmayı etkisiz hale getirmiş, 139 tüfek ele geçirmiş, 95 asker kaçağı ile 25 şüpheli kişiyi yakalamıştır. Bu bakımdan diğerleri gibi bunda da yalan ve uydurmalarla hükümeti sorumlu duruma düşürmek yolu izlendiği, Patrikin aldığı ve verdiği haberlerin doğru olmadığı anlaşılmıştır.

Bugün Ermeniler Sivas vilâyetinde kısmen ve Van vilâyetinde tüm olarak ayaklanmış durumdadırlar. Diğer vilâyettekilerin de kendilerince uygun vakitte bunlara katılacakları beklenmelidir.

HİZMETE ÖZEL

tecavüziyeden tecridi esbabına tevessül edilmiştir. Komite rüesasından elde edilenler birer birer tahtı nezaret ve tarassuda alınmaktadır.

- 7- 40:50 yaşına kadar olan efradın silah altına davet edilerek tedabiri lazime ittazı için vilayete mezuniyet ita buyurulmuştur. Bundan dolayı teşekkür ederim, ancak, bu sindeki ahalinin ekseri malûl olması cihetile şu sırada silah altına davet edilmelerine zaten izdihamlı olan hastahane birkat daha müzdehim bir hale getirilecektir. Bundan başka seferberlik dolayısıyla Kariyerlerde erkek olarak mezkûr sindeki ahali kalmıştır. Bunların silah altına çağrılması köylerin boşaltılmasına mucip olacaktır. Bununla beraber efkâr ve maneviyatı ahali üzerindede iyi bir tesir hasıl etmeyecektir. Binaenaleyh ahalinin işe yarayanlarının teslihile icabında celp olmak üzere şimdilik davetlerinden sarfınazar edilmesini muvafık görüyorum. Yanlız buraya iki top gönderiliyorsa temini maksada kâfi olacağını arz ederim.

1

Şube /10 Minh

Arşiv	No: 4-3671
Dolap	No: 161
Göz	No: 1
Klasör	No: 2820
Dosya	No: A (69)
Fihrist	No: 3-45

HİZMETE ÖZEL

Adı geçen vilayetlerden ve benim tarafımdan günlük olaylara dair sunulan telgraflar, ermenilerin ileri sürdükleri gibi aynen bir karşılık verme sonucu veya jandarma baskısından korunma için kişisel bir savunma değil tüm saldırgan durumda olduklarını açıkça göstermektedir.

Saldırı olaylarının Taşnaksiyon vesâir komiteler tarafından önceden düzenlendiği, gereken silahların dışardan memlekete sokulmuş olduğu, çeşitli ilçelerde ayaklanma kurulları kurulup ordunun gerisinde emniyetsizlik ve karışıklık yaratacakları Sivas vilâyetinin soruşturmalarından anlaşılmıştır. Türk Ordusundaki Ermeni erlerinin tümüyle düşman tarafına veya memleketlerine firar etmeleri de Van vilâyetinde çıkan olayların soruşturması sırasında doğruluğunu ortaya koymuştur.

Görüldüğü gibi, hepimizin olan vatanımızı korumak için silah altına alınmış bulunan Ermeni erlerin kaçması ve ordunun savaş durumunda bulunduğu sırada Van ve Sivas vilayetlerinde ortaya çıkan ayaklanmalarla Hükümeti hiçe saymak, düşmanla beraber olmak, düşmana hizmet ve yardımda bulunmak açıkça belirlediğinden bunlara karşı acı duyularak şiddetli hareketlere girişilmek zorunda kalınmıştır. 7 ve 8 Nisan tarihli telgraflarla bildirildiği gibi bütün eli silah tutanlardan faydalanılması ve 46:50 yaşındaki erlerin silah altına alınması ve diğer önlemlere başvurulması vilâyetlere ve kolordu komutanlık vekâletlerine bildirilmiştir. Hükümete bağlı halkın zarar görmesine meydan vermeden silahlı baş kaldıranların acımadan son kişisine kadar yok edilmesi öngörülmüştür.

Uygun görüldüğü takdirde bu konuların Ermeni Patriğine bildirilmesi ve hâin habercilerin yalan, yanlış şikayetlerinin önlenmesi, gaflet içinde olanları, doğru yola getirecek biçimde ruhani görevini yapmasının emir ve tenbih buyurulmasını istirham ederim.

Aziz Samih

7/9

Mahmut Kâmil

Arşiv No: 4-3671
Dolap No: 161
Göz No: 1
Klasör No: 2820
Dosya No: A (69)
Fihrist No: 3-33

İzzet Samih
(İmzası)

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1641

Sivas Valisi Muammer Bey'den Gelen

22/23 Nisan 1915 Tarih ve 10327 Sayılı Şifredir.

C: 21.4.1915

1- Vilayet içindeki Ermenilerin yoğun olduğu yerler; Karahisar, Suşehri, Hafik, Divriği, Gürün, Gemerek, Amasya, Tokat, Merzifon'dur.

2- Şimdiye kadar Suşehri'nin Türk köyü ile civarında ve Hafik'in Tuzhisar ve Horasan Köylerinde ve merkeze bağlı Ulalaş Bucağında yaptırılan aramalarda pek çok yasak silah ve dinamit ele geçti.

3- Ermenilerin bu İl'den 30.000 kişi toplayıp silahlandırdıkları, bunlardan 15.000 kişinin birer suretle Rus Ordusuna katıldıkları 15.000 kişinin de, Tanrı korusun ordumuzun başarısızlığı halinde arkadan saldırmakla görevlendirildiği yakalanan sanıkların sözleriyle doğrulanmıştır.

4- İlkbaharda dağlarda barınma olanağı nedeni ile Ermenilerin bir ayaklanmaya girişecekleri sezildiğinden Van olaylarıyla silahlar ve dinamit elde edilmesi ve komite ileri gelenlerinin izlendiklerinden kuşkulananarak kaçmaları bu olasılığı doğrulamaktadır.

5- Tuzhisar Köyünde Taşnak Komitesi başlarından Mirat'ın gizlendiği haberi alınması üzerine onun ortadan kaldırılması için bir müfreze göndermiştim. Yapılan çarpışmada bir kaçı öldürülmüş, 20'si aman dilemiş bir kısmı kaçmıştır. Kaçanlar kovalanmaktadır.

6- Çarpışmaya katılan sabit ve seyyar jandarma müfrezelerine dayanak olmak üzere askerî makamlardan istenen kuvvetli bir müfreze Hafik'e gönderildi. Ayaklanması umulan köylerin savunma araç ve saldırı malzemesinden temizlenmesine girişilmiştir.

HİZMETE ÖZEL

Komite elebaşlarından ele geçirilenler birer birer göz altına alınmaktadır.

7- 40-50 yaşına kadar olan erlerin silah altına çağırılması ve gereken tedbirin alınmasına dair vilayete izin verilmiştir. Bundan dolayı teşekkür ederim. Ancak bu yaştaki ahalinin çoğu sağlıksız olduklarından bunların şu sırada silah altına alınmalarıyla zaten dolu olan hastahaneler bir kat daha sıkışacaktır. Bundan başka seferberlik dolayısıyla köylerde erkek olarak yalnız bu yaştaki halk kalmıştır. Bunların da silah altına alınması sonucu köyler erkeklerden boşalmış olacaktır. Bununla beraber, moral bakımından halk üzerinde iyi bir etki sağlanamayacaktır. Bu bakımdan, halkın işe yarıyanların silahlandırılması ile gerektiğinde çağrılmak üzere şimdilik yerlerinde kalmalarını uygun görüyorum. Yalnız buraya iki top gönderilirse her yönden yeterli bir dayanak olacağını arz ederim.

1 nci Şube

23 Tarih

Arşiv	No: 4-3671
Dolap	No: 161
Göz	No: 1
Klasör	No: 2820
Dosya	No: A (69)
Fihrist	No: 3-45

HİZMETE ÖZEL

BEİGE NO. 1642

Babıâli

DAHİLİYE NEZARETİ

İstitlaat Müdüriyeti

Umumi

Hususi

Dosya

28 esas / 4

6

28 iktibas

17

Van Vilayetinden alınan /11 Nisan/331 tarihli telgrafname suretidir.

Şimdiye kadar etrafda dörtbin kadar ihtilalci Ermeni getirilmiştir yolları kesmeğe teşebbüs iden asilerin bulundukları köyde hücum edenler köyleride yakıyorlar bunu men etmek ise imkan haricidir şimdi birçok kadın ve çocuk yersiz yurdsuz kalmıştır Türk köylerinde barındırmak ne muvafık ne de mümkündür bu aileleri içeri Vilayetlerde iskân etmek her veçhile münasib olacaktır şimdiden peyderpey sevke başlamak üzere zatı devletlerince bir mahzur mu-tasavver değilse emir buyurulması

11 Nisan : 331

Van Valisi

Cevdet

Aslına mutabıktır/12 minh

2

Şube

9443 13 Nisan 1331

28 Şifre

19

Van vukuatı hakkında

Birinci şubeye takdim

13/2/331

3

Kısım 13-2 minh

Arşiv No. 1/1
Dolap No. 102
Göz No. 1
Klasör No. 44
Dosya No. 155 (207)
Fihrist No. 2

HİZMETE ÖZEL

BEİGE NO. 1642

Bab-1 Âli

İçişleri Bakanlığı

Haber Alma Md.lüğü

Dosya 28 Genel / 4

6 Özel

Suret 28

17

Van Vilayetinden alınan 24 Nisan 1915 tarihli telgraf suretidir.

Şimdiye kadar çevreye dörtbin kadar Ermeni ihtilalci getirilmiştir. Yolları kesmeye girişen asilerin bulundukları köylere saldıranlar köyleri de yakıyorlar. Bunu önlemek olanaksızdır. Şimdi bir çok kadın ve çocuk yersiz yurtsuz kalmıştır. Türk köylerinde barındırmak ne uygun ne de olanaklıdır. Bu aileleri içeri vilayetlerde yerleştirmek her bakımdan uygun olacaktır. Şimdiden parça parça gönderilmeye başlamak üzere Bakanlıkça bir sakınca yoksa emir verilmesi.

24 Nisan 1915

Van Valisi

Aslına uygundur. 25 tarih

Cevdet

26 Nisan 1915

Birinci Şubeye sunulan

28 Emniyet Gl.Md.lüğü

26 Nisan 1915

19

3

Mühürü

Müteferrika 28

19

Kısım. 26-4 Tarih

Van ayları hakkında

Arşiv No: 1,1

Dolap No: 102

Göz No: 1

Klasör No: 44

Dosya No: 155 (207)

Fihrist No: 2

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1643

OSMANLI ORDUYU HUMAYUNU

Başkumandanlığı Vekâleti

Şube

Numro

4016

(1)

Tortum'dan Başkumandanlık Vekâleti celilesine
mevrut şifredir

Üçüncü Ordu mintikası asayişinin yirmüçten yirmisekiz Nisan tarihine kadar ahvali hakkında rapordur :

(1) 23 Nisan 331 de şehirde ehemmiyetli bir müsademe olmuştur Havasor nahiyesinin Keresi kariyesinde bulunduğu haber alınan kırkiki kişilik bir ermeni çetesi müfrezeler tarafından sarılmış ve müsademe neticesinde otuzu itlaf edilmiştir. Muradiye kazasının Kürzüt kilisesine tahassun eden müfrezeler tarafından ihata olunmuştur müsademe malum değil.

(2) Erzurum'dan sevk olunan Erzurum ve Erzincan seyyar jandarma taburlarile iki adi cebel topundan mürrekkep müfreze 23 Nisan 331 de Van şehrine dahil olmuştur.

(3) 23/24 gece sabaha karşı ihtilalciler şehirde bir islam mahallesine şiddetle taarruz ve bombalarla küçük bir haneyi tahrip ve ihrak etmişler isede birkaçı itlaf edilerek püskürtülmüşlerdir. Bizden sekiz mecruh ve iki şehit ve bir

(4) 24 Nisan 331 de iç şehirdeki usat top ateşile epice tazyik olunmuştur. Timar nahiyesinde son günlerde ikiyüzelli asi tepelenmiştir bu günkü şehir müsademesinde dört şehit iki mecruhumuz vardır.

(5) 25 Nisan 331 de şafakla beraber Vehrek dağı eteğinde kobans ve şovans kayalardaki ussat mevkiine taarruz edilmiştir. Her iki kariye işgal ve ussattan yüzaltısı itlaf edildi, oniki şehit yirmi mecruhumuz vardır. Bağlar cihetindeki mahallerde bulunan ussat bu meşguliyetten bilistifade şehre karip Senhake kariyesinde

HİZMETE ÖZEL

kuvvetimize taarruz etmek istemişler isede püskürtülmüşler, Şusans sırtlarındaki siperlerden birinde Vali Bey tarafından bir Rus bayrağı görülmüştür. Mahmudiye kazası hududunda Kara dere mevkiinden hududumuza duhule teşebbüs eden ikiyüz kişilik bir ermeni çetesile müsademe olmuş ve devam etmekte bulunmuştur. Şitak kazası merkezinde ictima eden ve mikdarları altıyüz kadar tahmin olunan şitak merkez ve civar ihtilalcilerile jandarma ve aşiretlerin müsademesi devam etmektedir.

(6) Yirmibeşinde Şusans ve koban kariyelerinden tenkil olunup yedi kilise mevkiî mühimmine tecemmül eden ussattan yirmi ikisi, yirmi altıda itlaf edilmiş mütebakisi Hers dağı kayalıkkyar arasında kayb olmuştur. Van ile alakaları kesilen bu eşkiyanın takiplerine müfreze gönderilmiştir. İhrak olunan kilise müstemilatında gizlendiği anlaşılan pekçok bomba ateş almış fakat bizim için bir zarar ve ziyana olmamıştır. Kara dereden bir Rus müfrezesinin himayesinde hududu tecavüze tassaddi eden Ermeni çetelerile müsademe devam ediyor Diyardin cihetinde toplanan Ermeni çetelerinin Rusların himayesi altında Şebağa ve Erçiş üzerinden sarmak niyetinde bulundukları haber alınmış, bu gün yine şehir ve civarında müsademe olunmuş üç şehit ve sekiz mecruhumuz vardır.

(7) Yirmi yedide iç şehirle Erek mevkiinde müsademe oldu. Şehirde bin müşkilatla dört hane işgal olundu dört şehit yirmi mecruhuz vardır. Kale kumandanı yüzbaşı Recep Efendi Humbara atarken kazaya uğramış, şehit düşmüştür. Kara dereden hududu tecavüz eden düşman bataetle ilerlemektedir. Kara dere müsademesinde müfrezeden dört şehit yedi mecruhumuz vardır.

(8) Bitlisde ihtilalcî rüesasından Haço ve biraderi Isko ve yirmi beş kadar avenesile müfrezemiz arasında 27/Nisanda Hizan dahilinde Hişet kariyesi dağlarında vuku bulan müsademe şakilerden yirmi beşi meyitten elde edilmiştir.

HİZMETE ÖZEL

(9) Harekâtı şeriranesinden dolayı Bitlisden Diyarıbekire teb'it edilen Ero nam şerir oradan firarla Mukti kariyesinin Oşot kariyesinde müfrezemizle yaptığı müsademe neticesinde avenesinden yirmisi maktul düşmüştür. Müfrezeden bir nefer mecruh olmuştur. Gevaş'a merbut Reşadiyenin Luli kariyesi civarında ziyaret mevkiinde sekiz kişilik bir ermeni çetesile müfreze arasında vuku bulan müsademede çeteden yedisi itlaf edilmiş, müfreze efradından biri şehit, ikisi mecruh düşmüştür.

(10) Bu gün henüz rapor alınmamıştır /28 Nisan/331

/29 Minh vurudu

Üçüncü Ordu Kumandanı

Mahmut Kâmil

3 Asayiş kısmına
Kısım/29-2 tevdi olundu. 29/2/31

1 m

<u>Şube</u>	<u>Asayiş</u>	<u>Müdür namına</u>
1590	376	Nazif

Arşiv	No. 1-13
Dolap	No. 149
Göz	No. 4
Klasör	No. 2287
Dosya	No. 32 (12)
Fihrist	No. 13, 13-1, 13-2

HİZMETE ÖZEL

BEJGE NO. 1643

Türk Ordusu

Başkomutanlığı Vekilliği

Şube

Sayı

4016

Tortum'dan Başkomutanlık Vekilliğine Gelen

Şifredir.

Üçüncü Ordu bölgesi güvenliğinin 6'dan 11 Mayıs tarihine değin durumu hakkında rapordur :

(1) 6 Mayıs 1915'te kentte önemli bir çarpışma olmuştur. Havasor Bucağının Keresi Köyünde bulunduğı haber alınan 42 kişilik bir Ermeni Çetesi, müfrezeler tarafından sarılmış ve çarpışma sonucunda 30'u öldürülmüştür. Muradiye ilçesinin Kürzut Kilişesine sığınan asiler müfrezelerce sarılmışlardır. Çarpışma sonucu belli değildir.

(2) Erzurum'dan gönderilen Erzurum ve Erzincan gezici jandarma taburları ile iki adi dağ topundan kurulu müfreze 6 Mayıs 1915'te Van kentine girmiştir.

(3) 6/7 gecesi sabaha karşı asiler kentte bir islam mahallesine şiddetli taarruz ve bombalarla küçük bir evi yıkmış ve yakmışlar ise de bir kaçı öldürülerek püskürtülmüşlerdir. Bizden sekiz yaralı ve iki şehit ve bir

(4) 7 Mayıs 1915'te iç şehirdeki asiler top ateşi ile epeyce baskı altına alınmıştır. Timar Bucağında son günlerde 250 asi tepelenmiştir. Bu günkü kent çarpışmasında dört şehit iki yaralımız vardır.

(5) 8 Mayıs 1915'te gün ağarırken Vehrek Dağı eteğinde Kobans ve Şovans kayalardaki asilerin bulunduğı yere taarruz edilmiştir. Her iki köye girildi ve asilerden 106'sı öldürüldü, 12 şehit 20 yaralımız vardır. Bağlar yönündeki yerlerde bulunan asiler bu uğraşından yararlanarak şehire yakın Senhake Köyünde kuvve-

timize taarruz etmek istemişlerse de püskürtülmüşlerdir. Şusans sırtlarındaki siperlerinden birinde Vali Bey tarafından bir Rus bayrağı görülmüştür. Mahmudiye İlçesi sınırında Karadere denilen yerde sınırımıza girmeye çalışan 200 kişilik bir Ermeni çetesi ile çarpışma olmuş ve halen de sürmektedir. Şitak ilçe merkezinde toplanan ve sayıları 600 kadar sanılan Şitak merkez ve çevre asileriyle jandarma ve aşiretlerin çarpışması sürmektedir.

(6) Sekiz'inde Şusans ve Kobans Köylerinden cezalandırılmış olup Yedi Kilise denilen önemli yere toplanmış bulunan asilerden 22 si dokuz Mayıs'da öldürülmüş ve geri kalanı Hers Dağı kayalıkları arasında kaybolmuştur. Van ile bağlantısı kesilen bu haydutların izlenmesine müfreze gönderilmiştir. Yakılan kilise eklentilerinde gizlendiği anlaşılan pek çok bomba ateş almış, fakat bizim için bir kötü sonuç vermemiştir. Karadere'den bir Rus müfrezesinin desteğinde sınırı geçmeye kalkışan Ermeni çeteleri ile çarpışma sürüyor. Diyadin yönünde toplanan Ermeni çetelerinin Rusların Şebağa veya Ereiş üzerinden sarkmak niyetinde bulundukları haber alınmış, bu gün yine kent ve yöresinde çarpışma olmuş, üç şehit ve sekiz yaralı verilmiştir.

(7) 27 Nisan'da iç kentle bağların Ereik denilen yerinde çarpışma oldu. Kentte bin güçlkle dört ev ele geçirildi. Dört şehit, 20 yaralımız vardır. Kale komutanı Yüzbaşı Recep humbara (bir çeşit bomba) atarken kazaya uğramış şehit düşmüştür. Karadere'den sınırı geçen düşman ağır ağır ilerlemektedir. Bu Karadere çarpışmasında müfrezeden dört şehit, yedi yaralımız vardır.

(8) Bitlis'de asi ileri gelenlerinden Haco ve kardeşi İsko ve 25 kadar yandaşı ile müfrezemiz arasında 10 Mayıs'da Hizan içinde Hişet köyü dağlarında meydana gelen çarpışmada asilerden 25'i ölü olarak ele geçirilmiştir.

(9) Fesatçı davranışlarından dolayı Bitlis'ten Diyarbakır'a sürülen Ero adındaki fesatçı oradan kaçarak Mutki ilçesinin Oşot Köyünde müfrezemiz ile yaptığı çarpışma sonunda yardımcılarında

HİZMETE ÖZEL

20'si ölmüştür. Müfrezeden bir er yaralanmıştır. Gevaş'a bağlı Reşadiyenin Luli Köyü yöresinde ziyaret denilen yerde sekiz kişilik bir Ermeni çetesi ile müfreze arasında meydana gelen çarpışmada asilerden yedisi öldürülmüş müfreze erlerinden biri şehit olmuş, ikisi yaralanmıştır.

(10) Bu gün henüz rapor alınmamıştır.

11 Mayıs 1915

12 Geliş Tarihi

Üçüncü Ordu Komutanı

Mahmut Kâmil

3

Kısım /12-5

Güvenlik Bölümüne verildi.

12-5-1915

Müdür adına

Nazif

Güvenlik

376

1.m.

Şube

1590

Arşiv	No. 1-131
Dolap	No. 149
Göz	No. 4
Klasör	No. 2287
Dosya	No. 32 (12)
Fihrist	No. 13, 13-1, 13-2

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1644

2
Şube
10689

9/3/31

Müsevvit Mübeyyiz M Emniyeti Umumiye Müdüriyetine
Ali Kemal Abdurrahman 3166
/6 Mayıs/331 /8 Minh

Amerikada münteşir /Asparez/gazte-
sinin 2,16 Nisan/915 tarihli nüs-
halarından tercüme edilen bazı fı-
karat ceraidi mezkûre ile maen lef-
fen gönderilmiştir.

Dosya
28/4 Esas
8

28 İktibas
5

Şifre
3166 m

28 İktibas
4

Üçüncü Orduya (Şifre telgraf)

Şifreye tahvil ettim
Süleyman

8 Mayıs / 331

Emniyeti Umumiyeye

K II
9-3 Kısım

Ermeni çete reisi Antranik: 1200
fedai ile Salmasdan hareketle azer-
baycan Rus kumandanı Çernoyov'un
Fırkasına iltihak ettiği ve mez-
kûr çete bilahare Başkale istika-
metine hareket ettiği ve Amerika-
nın Boston şehrinde Taşnaklar gö-
nüllü fedailer için 47 bin ruble
cem ile Kafkas Ermeni iane cemi-
yetine gönderildiği istihbar kı-
lındı.

Arşiv No. 1/2
Dolap No. 108
Göz No. 4
Klasör No. 318
Dosya No.1287
Fihrist No. 1-26

L
28
10

Ermeni çete reisi (Antranik)

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1644

2. Şube

10689

22.5.1915

Yazıyı Hazırlayan

İli Rıza

19 Mayıs 1915

Yazıyı Temize Çeken

Abdurrahman

21 Tarih

M

3166

Emniyet Genel Müdürlüğüne

Amerika'da yayınlanan Asparez Gazetesinin 2,16 Nisan 1915 tarihli nüshalarından geçirilen bazı fıkralar adı geçen gazete ile birlikte gönderilmiştir.

Dosya

28/ 4 Esas

8

28 İktibas

5

28 İktibas

4

Şifreye tahvil ettim.

Süleyman

(İmza)

21 Mayıs 1915

Emniyeti Umumiye

K

9-3

D

Kısım II

Şifre

3166 m

3 ncü Orduya (Şifre telgraf)

Ermeni çete başı Antranik, 1200 fedai ile Selmas'dan hareket ederek Azerbeycan Rus Komutanı Çernoroyov'un tümenine katıldığı, sonra çetenin Başkale doğrultusuna gittiği, Amerika'nın Boston şehrinde Taşnaklar gönüllü fedailer için 47.00 ruble toplayıp Kafkas Ermeni yardım derneğine gönderildiği haber alındı.

L

28

10

Ermeni çete başkanı (Antranik)

Arşiv No. 1/2
Dolap No. 108
Göz No. 4
Klasör No. 318
Dosya No. 1287
Fihrist No. 1-26

HİZMETE ÖZEL

DOSYA NO. 1645

Başkumandan Vekili Enver Paşadan mevrut 8/3/331

Şifredir

Aded

3166

Çete reisi Antranik 1200 fedai ile Selmasdan hareketle Azerbaycan Rus kumandanı Çernoroyov'un fırkasına iltihak ettiği ve mez-kûr çete bilahere Başkale istikametine hareket ettiği ve Amerika-nın Boston şehrinde Taşnaklar gönüllü fedai için 4700 ruble cem ile Kafkasya Ermeni iane cemiyetine gönderildiği istihbar kılın-dı.

2

Şube / 9 Minh

Birinci kuvvei seferiye ile Cev-det beyle irtibat peyda idilince yazılacaktır.

9 Minh

Sait

Arşiv	No.	4-2671
Dolap	No.	161
Göz	No.	1
Klasör	No.	2820
Dosya	No.	A (69)
Fihrist	No.	4

36

HİZMETE ÖZEL

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1645

Başkomutan Vekili Enver Paşa'dan
Gelen 21/5/1915 Tarih ve 3166 Sayılı Şifredir.

Çete başı Antranik 1200 fedai ile Selmas'dan hareketle Azerbaycan Rus Komutanı Çernoroyov'un tümenine katıldığı ve bu çetenin sonra Başkale doğrultusuna gittiği, Amerika'nın Boston şehrinde Taşnaklar gönüllü fedaileri için 47.000 ruble toplayıp Kafkasya Ermeni yardım derneğine gönderdikleri haber alındı.

2 nci Şube / 22 tarih

1 nci Kuvvei Seferiye ile Cevdet Bey'le bağlantı kurulunca yazılacaktır.

22 Tarih Sait

Arşiv	No.	4-2671
Dolap	No.	161
Göz	No.	1
Klasör	No.	2820
Dosya	No.	A (69)
Fihrist	No.	4

37
HİZMETE ÖZEL

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1646

OSMANLI ORDUYU HÜMAYUNU

Başkumandanlığı Vekâleti

Şube

Numro
5832

Ankara'dan Başkumandanlık Vekâleti Celilesine
mevrut şifredir. Mahremdir

C
33

Boğazlıyan civar kura ermenilerinden 300 kadarı müsellahan Ma-
den kazasının Boğazlıyan civar islam kurasına tecavüzle ikai
tahribat eyledikleri gibi diğer bir kısım ermeni halkının da Bo-
ğazlıyanın İslam kurasına taarruzla katil ve nehib ve garete cü-
ret ettikleri mahalli kaymakam ve şubeleri riyasetlerinin işarı
üzerine kayseride onbeşinci fırka kumandanlığı vekâletinden bil-
dirilmiş ve harekâtı tecavüzziyenin ehali mutia rencide edilmek-
sizin icraatı seria ve şedide gösterilmek suretile olduğu yerde
bastırılması için Yozgat Jandarma taburunun kamilen ve diğer ka-
zalar Jandarmalarından da icrabı kadar kuvvetin istikameti mez-
kureye sevk ve tahriki emri ita edilmiş ve bubabda musalahayiva-
zıha taleb olunmuştur. Neticei icraat ve takibat başkaca arz olu-
nacaktır.

/ 10 Temmuz / 331

Beşinci Kolordu Kumandan
Vekili

Miralay

Halil Recai

Arşiv	No.	1-1	
Dolap	No.	105	
Göz	No.	1	
Klasör	No.	152	
Dosya	No.	384 (680)	Kısım 4 Minh 11-5
Fihrist	No.	27-2	Hıfzı 11/5/331
			Lütfü

HİZMETE ÖZEL

BEİGE NO. 1646

Türk Ordusu

Başkomutanlık Vekilliği

Şube

Sayı

Ankara'dan Başkomutanlık Vekilliğine Gelen

Şifredir.

Gizlidir

5832

C

33

Boğazlıyan Çevre köyleri Ermenilerinden 300 kadarı silah-
lı olarak Maden ilçesinin Boğazlıyan yöresi İslam köylerine sal-
dırarak yakıp yıktıkları gibi diğer bir kısım Ermeni halkının da
Boğazlıyan'ın İslam köylerine saldırarak öldürmeye ve yağma ve
çapulculuğa kalkıştıkları ora kaymakamı ve şube müdürlerinin bil-
dirmeleri üzerine Kayseri'de 15 nci Tümen Komutanlığı vekâletin-
den bildirilmiş ve saldırı hareketlerinin hükümete bağlı halkın
incitilmeksizin çabuk ve sert davranışlar gösterilmek sureti ile
olduğu yerde bastırılması için Yozgat Jandarma taburunun tümüyle
ve diğer ilçeler jandarmalarından da gereği kadar kuvvetin sözü
edilen doğrultuya gönderilmesi ve hareketi için emir verilmiş ve
bu konu da açık bir barış istenilmiştir. Yapılacak işler ve so-
nuçları ayrıca bilgilerine sunulacaktır. /23 Temmuz 1915

5 nci Kolordu Komutan
Vekili

Albay

Halil Recai

Tarih 24-7

4

Kısım

Saklanması : 24.7.1915

Lütfü

Arşiv	No.	1-1
Dolap	No.	105
Göz	No.	1
Klasör	No.	152
Dosya	No.	384 (680)
Fihrist	No.	27-2

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1647

OSMANLI ORDUYU HÜMAYUNU

Baş Kumandanlığı Vekaleti

Şube

Numro

6738

Halep'ten Karargâhı Umumiye mevrut şifredir

- 1- Urfa amale taburunun bir bölüğündeki Ermeni efradı kazma ve kürek ile bilhücum yüzbaşılarını ve bazı müslüman efradını şehit ve cerh eyleyerek firar eyledikleri haber alınmıştır.
- 2- Menzil nakliye kolları efradile amele taburları ve hamal bölükleri efradının üç rubundan ziyadesi Ermenidir. Şimdiye kadar asarı hıyanet görülmemiş isede herhalde şayanı itimat değildir. Bunların bu işlerde ipka ve istihdamı lazım ise menzil müessesatının emri muhafazasile amele taburlarında zuhura gelmesi melhuz her dürlü halata karşı 28 Temmuz/331 tarihli şifre ile taleb olunan ma fişenk sekizyüz silahtan ikiyüz vurud etmiş isede bununla idarei maslehat kabil olamayacağından henüz gönderilmeyen mütebaki altıyüz tüfengin acilen irsali elzemdir.
- 3- İntelli ve Ayran tünellerinde ve kumpanya işlerinde ve odun katiyatında ve menzil hattı üzerinde külliyetli miktarda çalışan ermeni efradının ekserisi komite ve güçlü kuvvetli efraddan bulundukları cehetle beyanların ve mevaki muhtelifeden vurudu melhuz Ermeni eşkiyasının hareketine karşı İslahiyede kırk B ve K kadar kuvvei nizamiyenin tahsis ve ita buyurulması maruzdur.

1 M

/15 Ağustos /331

Menzil Müfettişi Ferik

Şube

16 vurudu

Veli

4874

2

Kısım 16-6 Minh

HİZMETE ÖZEL

6 ncı Şubeye :

Bu telgrafnamenin aslı 6 ncı şubeye verilmiş. Yapılan muameleden harekât şubesine malumat itasi rica olunur.

Menzil müfettişi Umumiliği /24-6

Müdür namına
Lütfü

Nüshayı saniye

1045

Nuri imzası

25 minh.

Arşiv	No.	1-1
Dolap	No.	101
Göz	No.	2
Klasör	No.	13
Dosya	No.	63 (1049)
Fihrist	No.	8

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1647

Türk Ordusu

Başkomutanlığı Vekilliği

Şube

Numara

6738

Halep'ten Genel Karargâha Şifredir.

1- Urfa amele taburunun bir bölümündeki Ermeni erleri kazma ve kürek ile saldırarak yüzbaşılarını ve bazı Müslüman erlerini şehit ve yaralayarak kaçıkları haber alınmıştır.

2- Menzil nakliye (ulaştırma) kolları erleri ile amele taburları ve hammal ve inşaat bölükleri erlerinin dörtte birinden çoğu Ermenidir. Şimdiye kadar hainlikleri görülmemiş ise de her halde güvenilir değillerdir. Bunların bu işlerde bırakılması ve kullanılması gerekli ise menzil teşkilatının korunması emri ile amele taburlarında meydana gelmesi beklenen her türlü durumlara karşı 11 Ağustos 1915 tarihli şifre ile istenilen fişekleri ile birlikte 800 silahın 200'ü gelmiş ancak bununla işi idare etmiye olanak bulunamadığından henüz gönderilmeyen geri kalan 600 tüfeğin ivedilikle gönderilmesi gereklidir.

3- İntelli ve Ayran tünellerinde ve kumpanya işlerinde, odun kesiminde ve menzil hattı üzerinde çok miktarda çalışan Ermeni erlerinin çoğunluğunun güçlü kuvvetli komiteci erlerden oluştuğu nedeniyle çeşitli yerlerden gelmesi beklenen Ermeni eşkiyasının davranışına karşı İslahiye'de 40 B. ve K. (bölük olarak okunmuştur) kadar Nizamiye kuvvetinin ayrılması ve gönderilmesine emir buyurulması arz olunur.

1 M	28 Ağustos /1915	Menzil Müfettişi Ferik
<u>Şube</u>	29 Gelişi	Veli
4874		2
		Kısım 29.8. A.

HİZMETE ÖZEL

6 ncı Şubeye :

Bu telgraf yazısının aslı 6 ncı şubeye verilmiştir. Yapılan işlem den harekât şubesine bilgi verilmesi rica olunur.

İkinci nüsha
1045

Menzil Genel Müfettişliği/6-9

Müdür namına
Lütfü
Nuri imzası/
Tarih 7

Arşiv	No.	1-1
Dolap	No.	101
Göz	No.	2
Klasör	No.	13
Dosya	No.	63 (1049)
Fihrist	No.	8

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1648

Ankaradan Harbiye Nezareti Celilesine mevrut
şifreli telgraf suretidir.

Onbeşinci Fırka ahzı asker riyasetinden alınan /22 Mart /332 tarihli şifreli telgrafnamede Akdağmadeni mıntıkasında ve Çat karakoluna iki saat mesafede bulunan Kızılca ovanın Devekayası tabir olunan mahalde üçyüz ila beşyüz müsellaah ve gayri müsellaah ve içlerinde bazılarının askeri elbiselerini labis Ermeni çetelerinin mevcut bulunduğu ve boğazlarından kesilmiş üç islâm cesedinin de görüldüğü Akdağmadeni şube riyasetinden bildirildiği ve keyfiyetin Yozgatdan sorulduğu ve tafsilatı lazıme alınır alınmaz tenkilleri için kuvvetli bir müfrezenin Kayseriden indirileceği beyan kılınmıştır mutad işardan bahisle daima badü intibah üzere bulunulması ve icabı hale göre ittihazı tedabire müsaraat olunması luzumu onüçüncü ve ondördüncü Fırka ahzı asker kalemi Riyasetlerine resen ve bu babda peyapey itayı malumata himmet edilmesi vücubu da onbeşinci Fırkaya cevaben tebliğ kılındığı maruzdur.

/ Mart / 332

22

Beşinci Kolordu Ahzı asker kalemi

Reisi Miralay

Halil Sami

İkinci Telgraf

22/1/332 tarih ve 28 numrolu şifreye zeyldir.

Arzolunan mevakide tahkikat ve takibat icra edilmek üzere Kayseri inzibatı askeri bölüğünden kırk kişilik bir müfrezenin Boğazlıyan şubesinde müsdahdem Rahmi Efendinin kumandasında sevk ve

HİZMETE ÖZEL

tahrik edildiği ve istenen malumatın ayrıca bildirileceği on-beşinci Fırka ahzı asker kalemi Riyasetinin işaretine atfen maruzdur.

/24 Mart / 332

Beşinci Kolordu Ahzı asker Kalemi Reisi

Miralay

Halil Sami

Karargah erkanı harbiye

riyasetine

/26 Minh

Arşiv	No.	1-131
Dolap	No.	149
Göz	No.	4
Klasör	No.	2282
Dosya	No.	11
Fihrist	No.	5-7

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1648

Milli Savunma Bakanlığına Ankara'dan
Gelen Şifreli Telgraf Benzeridir.

15 nci Tümen Askerlik Daire Başkanlığından alınan 3 Nisan 1916 tarihli şifreli tel'de Akdağmadeni bölgesinde ve Çat karakoluna iki saat uzaklıkta bulunan Kızılova'nın Devekayası denilen yerde 300 - 500 silahlı ve silahsız ve içlerinde bazılarının asker elbisesi giyimli Ermeni çeteleri bulunduğu ve boğazlarından kesilmiş üç islam cesedinin de görüldüğü Akdağmadeni Şubesi Başkanlığından bildirildiği, konuya dair Yozgat'tan bilgi istendiği ve gereken geniş yanıt alınır alınmaz çetelerin yok edilmesi için kuvvetli bir müfrezenin Kayseri'den hareket ettirileceği açıklanmıştır.

Bu durum belirtilerek uyanık ve tetikte bulunulması ve gereken önlemlerin alınmasında ivedi davranılması 13 ncü ve 14 ncü Tümen Askerlik Daire Başkanlıklarına doğrudan, bu konuda aralıksız bilgi verilmesi gereği de 15 nci Tümene karşılık yazıldığı.
4 Nisan 1916

5 nci Kolordu Asker Alma Dairesi Başkanı

Albay

Halil Sami

2 nci Telgraf

4/Nisan/1916 Tarih, 28 No.lu Şifreye Ektir.

Daha önce bildirilen yerlerde kontrol ve soruşturma yapmak üzere Kayseri İnzibat Bölüğünden 40 kişilik bir müfrezenin

HİZMETE ÖZEL

Boğazlayan şubesinde Rahmi Efendi'nin komutasında hareket ettirildiği ve alınacak bilginin ayrıca bildirileceği 15 nci Tümen Askerlik Daire Başkanlığının yazısına dayanılarak arz.

6 Nisan 1916

5 nci Kor. Asker Alma Dairesi

Başkanı

Halil Sami

Karargâh Kurmay Başkanına

8 Tarih

Arşiv	No.	1-131
Dolap	No.	149
Göz	No.	4
Klasör	No.	2282
Dosya	No.	11
Fihrist	No.	5-7

HİZMETE ÖZEL

BEİGE NO. 1649

OSMANLI ORDUYU HÜMAYUNU

Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numro

Dosya

$$\frac{28}{8} / 5$$

Bükreş atesemiliterinden gelen 30
Mart/ 332 tarih ve 174 Numrolu ra-
por sureti

Elhaletihaza Kafkasyada bulunan Ermeni gönüllüleri bervechi âti
teşkilatı haizdirler : (Bir rapordan)

Grup

Numrosu	Kumandanı	Kuvveti	Bulunduğu mıntıka
1	Meşhur ihtilalci Antranik	200 Ermeni gönüllü- sü İki Don Kazak Tabu- ru	Van havzası
2	İhtilalci Hama- rosp	1200 Ermeni gönül- lüsü İki Don Kazak Tabu- ru	Van, Erzincan hattı harbında
3	İhtilalci Daro Pastırmacıyan (Türk zabiti ve Osmanlı meclisi âyan azasından)	2000 Ermeni gönüllü- sü Potrkoi Kazak Taburu Colfa-Tebrizce cephesinde, İran'a karşı	
4	İhtilalci Keri	1000 Ermeni gönül- lüsü İki Kazak taburu	Kars
5	Karakin (evvel- ce Bulgar zabi- ti idi)	5000 Ermeni gönül- lüsü Son zamanlarda vila-İhtiyat olmak üze- re di Kafkas havalisin-(okunamadı) ha- valide bir kazak Alayı sinde ilhak olunmuştur	

HİZMETE ÖZEL

6 Meşhur ihtilalci 2000 Ermeni gönül- Erzurum cephesinde
Haig Pajisekianaz lüsü muharebe etmiş be-
rayı istirahat ha-
zarda Karsda

Bundan başka tifliste 6000 Ermeni gönüllüsü bulunmakta ve aske-
ri talimler görmektedirler. 71 nci Türkistan Alayı 75, 81 nci
Türkistan Alayların mütebakisile ve keza 38 nci ve 156 ncı ha-
fif sahra Topçu Alayları cephei harpden Tiflise avdet etmiştir.

Kafkasyada Ermeni gönüllülerin teşkilat

28

8

Arşiv	No. 1-2
Dolap	No. 108
Göz.	No. 4
Klasör	No. 318
Dosya	No. 1287
Fihrist	No. 1-31

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1649

Türk Ordusu

Başkomutan Vekilliği

Şube :

Say : Dosya 28 / 5

8

Bükreş Ateşemiliterliğinden Gelen 12 Nisan 1916

Gün ve 174 Sayılı Rapor Benzeri

Bugün, Kafkasya'da bulunan Ermeni Gönüllüleri Kuruluşu aşağıdadır. (bir rapordan) :

<u>Grup No.</u>	<u>Komutanı</u>	<u>Kuvveti</u>	<u>Bulunduğu Bölge</u>
1	Meşhur İhtilalci antranik	2.000 Ermeni gönüllüsü İki Don Kazak Taburu	Van yöresinde
2	İhtilalci Hamarasp	1200 Ermeni gönüllüsü İki Don Kazak Taburu	Van-Erzincan cephe- sinde
3	İhtilalci Dora Pastırmacıyan (Türk subayı ve Osmanlı SENATÖRÜ)	2.000 Ermeni gönüllüsü, beş Potrkoi Kazak Taburu	Colfa - Tebrizce cephesinde (İran'a karşı)
4	İhtilalci Keri	1.000 Ermeni gönüllü- lüsü, İki Kazak Tabu- ru	Kars'da
5	Karakin (Evvelce Bulgar subayı idi)	5.000 Ermeni gönüllüsü, (Son zamanlarda Viladi Kafkas yöresinde (bir Kazak alayı katılmış- tır.)	İhtiyat olarak bölgesinde,

HİZMETE ÖZEL

6 Meşhur ihtilalci Hayig Pajisekiantaz 2.000 Ermeni gönüllüsü Erzurum cephesinde muharebe etmiş, istirahat için Kars'da

Bunlardan başka; Tiflis'te 6.000 Ermeni gönüllüsü bulunmakta ve askeri eğitim görmektedirler.

71 nci Türkistan Alayı 75, 81 nci Türkistan Alaylarının geri kalanları ile ve 38 nci ve 156 ncı Hafif Sahra Topçu Alayları harp cephesinden Tiflis'e geri dönmüşlerdir.

Kafkasya Ermeni Gönüllüleri Teşkilâtı

28

8

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 108
Göz No: 1
Klasör No: 318
Dosya No: 1287
Fihrist No: 1-31

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1650

267/15 Mart/333 Orduyu Hümayun Kumandanlığının

Şifre mahlulu

C/14/3/33 Tarihli şifre

Giden Ermenilerin araba ve hayvanlarını mübayaa ediniz fakat bu adamların mutazarrır olmalarını kabul edemem. Aranızda teşkil edeceğiniz bir mübayaa komsiyonu vasıtasile bu'araba ve hayvanların kıymeti hakikiyelerini tayin ediniz ve sahiplerine o suretle tasviyede bulununuz / 15 Mart / 333

Dördüncü Ordu Kumandanı

Cemal

Arşiv	No:	4/14878
Dolap	No:	173
Göz	No:	2
Klasör	No:	3315
Dosya	No:	464 (233)
Fihrist	No:	3-1.A

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1650

4 ncü Ordu Komutanlığının 15 Mart 1917 Gün ve 267 Sayılı
Şifrenin Çözümü

14 Mart 1917 tarihli şifreye cevap :

Giden Ermenilerin araba ve hayvanlarını satın alınız. Fakat bu adamların zarara uğramalarını kabul edemem. Aranızda kura-
cağınız bir satın alma komisyonu aracılığı ile bu araba ve hay-
vanların gerçek değerlerini saptayınız ve sahiplerine o suretle
ödemede bulununuz. 15 Mart 1917

4 ncü Ordu Komutanı
Cemal

Arşiv	No:	4/14878
Dolap	No:	173
Göz	No:	2
Klasör	No:	3315
Dosya	No:	464 (233)
Fihrist	No:	3-1.A

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1651

OSMANLI ORDUYU HÜMAYUNU

Başkumandanlığı Vekâleti

Şube
Numro

Kafkas Ordu Grubundan Başkumandanlık Vekâleti
celilesine mevrud 883 Numrolu şifredir.

Erzincandan firar edebilerek dersim tarikile gelen İslam ahali Rusların bütün Erzincandaki Ahaliyi islamiyeyi toplayup Ermeni komitelerine teslim ederek bu komiteler vasıtasile itlaf ettirdiklerini Hetki ırz ve namusun vesair her guna hakaretin aşıkâr bir suretde icra edilmekte bulunduğunu ve emvali islamiyenin kâmilten yağma edildiğini ifade etmektedirler. Rusların arzusu ile olduğuna şüphe olmayan Erzincandaki bu mezalimin önü alınması hususunda icabeden mahallere teşebbüsâtı siyasiyede bulunulması münevvatı reyî Devletleridir.

$\frac{9}{10}$ / 5 / 33

Kafkas Orduları Grubu Kumandanı
Ahmet İzzet

2.Abt.21
10.V.33

Manzur ve Sadarete yazılması emir
buyuruldu 5/10

L 2
Başkumandanlık Şube
Vekâleti
Numro 10/5/33
2796 2

Arşiv	No: 1/2	Şube	
Dolap	No: 108	4/692 10 Mayıs 1333	Saat
Göz	No: 4		4 30
Klasör	No: 318		
Dosya	No: 1034 (1287)		
Fihrist	No: 1-71		

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1651

Türk Ordusu

Başkomutanlığı Vekilliği

Şube :

Sayı :

Kafkas Ordular Grubundan Başkomutanlık Vekilliğine

Gelen 883 Sayılı Şifredir.

Erzincan'dan kaçmayı başararak Dersim yolu ile gelen İslam ahali, Rusların tüm Erzincan'daki Müslümanları toplayıp Ermeni komitelerine teslim ederek bu komiteler aracılığı ile öldürdüklerini, ırz ve namusa tecavüzün ve her türlü hakaretin açıkça yapıldığını ve İslam mallarının tümüyle yağma edildiğini bildirmişlerdir.

Rusların istekleriyle yapıldığına şüphe olmayan Erzincan'daki bu barbarlığın önü alınması için gereken siyasal girişimler onayınıza sunulur.

9/10-5-1917

Kafkas Orduları Grubu Komutanı

Ahmet İzzet

2.abt.21

10-V-1917

Gördü, sadarete yazılması emir buyuruldu. 5/10

Başkomutanlık

Vekilliği

Sayı

2796

2

Şube

2

Şube

10.5.1917

4/692 10 Mayıs 1917

Saat

Arşiv

No: 1/2

4 30

Dolap

No: 108

Göz

No: 4

Klasör

No: 318

Dosya

No: 1034 (1287)

Fihrist

No: 1-71

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1652

Üçüncü Ordu Kumandanlığı
Erkânı Harbiye

3. Ordu Karargâhı

4/10/33

Şube

1

Kısım

3

Numara

939

Başkumandanlık Vekâleti Celilesine

2/9/33 de otuz altıncı Kafkas fırkasına iltica eden yüz-elli altıncı alayın onikinci bölük kumandanı Mülâzım Nikola'nın Ruslar ve bilhassa Ermenilerin müslümanlar aleyhinde tatbik eyledikleri fecayi ve Şenaat hakkında şayanı dikkat görülen ifadatta aynen bervechi zir maruzdur :

Mumaileyh'in bu babta Rusça olarak ayrıca yazdığı kağıtta melfufen takdim kılınmıştır. " Sarıkamış harekâtı esnasında Rusya dahilindeki müslümanlar da görülen harekâtı itişaşkânedan dolayı Elizabet Pol'de, Bakû'de, Ahışa'da ve daha bir çok mahallerde müslümanlar kazaklar tarafından katliam edilmişlerdir.

Şimdi Rus ordusunda Ermeniler menfur bir vaziyette bulunmaktadırlar. Bunlar muharebe esnasında eksireya geriye kaçıp köylerde istirahat ederler, yalandan hasta olurlar, kendi kendini vururlar. Fakat yağma fırsatını asla kaçırmazlar. Düşman ric'at ederse derhal ileriye gelip ellerine geçen tüfek, bomba vesaireyi toplar ve saklarlar. Gerek Türk ve gerekse Rus cenazelerini soyarlar.

Bidayeti muharebede Horasan'da otuz dokuzuncu fırkadan bir alayın altı makineli tüfeğini çalmışlar ve toprak altına gömmüşlerdi. Taharriyat neticesinde bu tüfekler meydana çıkarıldı. Failleri divanı harbe verilmek üzere geriye gönderildi.

Ermeniler Türkçe bildikleri için Erzurum'da kendilerini Kafkasya müslümanı diye takdim ederek eksik olmayan tecavüzlere karşı daima himayeye muhtaç olan zavallı Türklerden kız alıyorlar ve ba'dehu adi niza ve bahanelerle biçareleri tatlik ediyorlar.

Gerek şehir ve gerek köylerde ahaliden, bilhassa müslümanlardan aldıkları şeyin parasını vermezler. Hücre mahallerde ve köylerde namusa tecavüzleri her zaman görülür hatta hali asayişte bile Erzurum'un kenar mahallerinde bir kaç kere bu gibi harekâtı namus şikenanede bulunmuşlar fakat yakayı ele verenler tecziye edilmişlerdir.

Bunların köylerdeki etvar ve harekâtı mürveti insaniyete sığamaz. Erzurum'da odun pahalı olduğu için geçen kış Ermeniler müslüman köy evlerini yıkarak ağaç ve kirişlerini şehire götürüp satıyorlardı. Bu kirişler yalnız sekenesi muhacerat eden evlerden sökülüyordu. Ermeniler bir köye gidiyor laalettain bir eve girerek sahibine veya sahibesine bu odayı bana ver diyor, veyahut evin halkını tamamen dışarıya çıkarıyor. Bir iki gün oturuyor, ondan sonra damını sökerek yine aynı hanenin kağınsı ile şehire götürüp satıyorlardı. Güzel müslüman kızlarını veya gelinlerini sen evvelce Ermeni idin, diye yakalayıp götürüyorlar, eğer kız veya kadın, Ermeni değilim diyecek olursa darp ve tehdit ediyorlar. Şayet bunlardan bazıları hükümete şikayet etmek fırsatını bulabilirse hükümet ellerinden alarak ailesine teslim ediyor.

Ermenilerin köylerde ne gibi mezalim yaptığına intikal edebilmek için nefsi Erzurum'da ihdas ettikleri vekayii facia ve hacileden bazılarına zikretmek kâfidir.

Geçen sene haziranında müslüman kıyafetinde bir kaç kişi bir iki tüfek ve bir mitralyozla Kars Kapısı civarındaki yüksekçe bir evin üzerine çıkarak buradan Erzurum mevkii müstahkem kumandanı olan Generalin ikametgâhına ateş etmeye başladılar. Tabii derdest edildiler bunlar kendilerinin müslüman olduklarını ve dini devlet uğrunda her fedakârlığı yapacaklarını; Bütün müslümanların isyan ederek Rusları perişan edeceklerini, maksatla-

rının temini için lüzumunda fazla asker ve eslaha olduğunu bir tavrı mütecellidane ile söylediler. Ruslar bunların harekât ve ifadelerinden tethiş ettiler, o sırada Erzurum'da bulunan Yekataritakoraviski Polk serian müslüman evlerinin taharrisine başladı. Ermenilerde güya silahları meydana çıkarmak, taharri edilecek mahalleri göstermek için rast gelen evlere girdiler, bütün şehri yağma ettiler;

Para, gerdanlık, kemer, bilezik, halı, kumaş ne buldularsa götürdüler. Bir çok nisvanın namusuna tecavüz ettiler. Neticede kalemtraş ve ekmek bıçağından başka bir şey zuhur etmedi. Taharriyat nihayet bulunca bazı müslümanlar toplanarak kumandan nezdinde gittiler : Talandan, tecavüzlerden şikâyet ettiler. Kumandan Ermenilerin yedindeki envali mağsubeden bir kısmını istirdat ve eshabına iade ettirdi ve Türklerin arzusu üzerine kumandanın karargâhına ateş açanlar Türkler ile muvacehe edildi. Şakilerden birinin vaktiyle Erzurum'da kuyumculuk eden bir Ermeni olduğu anlaşıldı.

Erzincan'lı ve Trabzon'lu iki müslümanda diğer ikisinin Ermeni olduğunu isbat etti. Bunun üzerine Rus hükümeti Erzurum'da bulunan bütün Ermenilerle civarda bulunan Türkiye Ermenilerinden bir çoğunu geriye Teb'it etti. Silâh istimal eden mezkûr eşhasa ne yapıldığını iyi bilmiyorum.

Erzurum civarındaki köylerde Rus kıt'aatı bulunuyor. Bu köylerden birinde (tarifine nazaran Kân köyüdür). Ermeniler geceleyin bir Rus nöbetçisini öldürürler. Cenazeyi parça parça ederek sabahleyin bir çuval derununda olduğu halde bir müslüman hammala verirler. Müslüman ve eşrafı memleketten olan balediye reisinin evi önüne bırakmasını tenbih ederler. Hammala yolda iki Rus neferi tesadüf eder. Bunlar, çuvalda ne olduğunu sorarlar. Hammal içinde ne bulunduğunu bilmediğini götürüp Belediye reisinin evi önüne bırakacağını ifade eder. Neferler çuvalı açmasını, içinde kendilerine yarayacak bir şeyler varsa parası ile almak arzusunda olduklarını söylerler. Tabii hammal kendine ait olmadığı için muvafakat etmez. Neferler, sen bize satmak

istemiyorsun götürüp müslümanlara satacaksın diye çuvalı indirirler ve açarlar, Hammal tevkif edildi. Fakat neticei tahkikatta katillerin Ermeni oldukları anlaşıldı ve divanı harbe verilmek üzere geriye gönderildiler.

Erzurum'da Rusların muhalefet ve meh-ma-imbân dikkatine rağmen bidayeti istilâda mühim yağma ve kıtal yapıldı. Tasavvurun fevkinde şenaatler intikap edildi. Namusuna tecavüz edilmedik bir ikiyüz kız ancak kaldı desem mübalağa etmemiş olurum. Ezcümle şu va'ayı asla unutamam. Ermeniler Erzurum'un cenubunda bir mahallede bir eve giriyor. Genç bir valideyi bir direğe pederi de diğer direğe bağlıyorlar. Bunların bir yaşında olan çocuğunu sofa ortasına çaktıkları kazığa geçiriyorlar. Çocuğun cenazesini ben bizzat gördüm. Çocuğun validesi tecennün etmişti. Erzurum'da serseriyane geziyordu. Kocası bu halinden dolayı kadını evine almak istemiyordu. Fakat hükümet icbar etti.

Bizim alayla Hasankale'ye gideceğimiz sıra kasabanın şarkında yol üzerinde tesadüf ettiğim insanlık için silinmez leke olan seni bir manzarayı maalkerahe söyleyeceğim. Güzel olduğu anlaşılan genç bir Türk kadını mahalli nisviyetine kocaman bir kazık çakılmış olduğu halde yerde yatıyordu. Bu hacil cenazeyi nazara çarpmıyacak kadar uzağa götürdük bıraktık.

Ermenilerin bu harekâtı eseri kin olmaktan ziyade muktezai tinetleridir. Rus ordusunda ne kadar yolsuzluk oldu ise hemen kâffesini Ermeniler yapmışlardır. Bir niza, bir sirkat, bir katil, bir fuhuş vukubulsa behemehal tarafı, mütecaviz Ermenidir. Ruslarda bu fikirdedir. Herhangi bir Rus'a hatta kazağa Türk ile Ermeni mukayese ettirilse, Türkü on kere daha mülayim, medeni ve şayanı hürmet bulur. Ermenilerin bu hallerinden bizar olan kazaklar şayet bir Ermeni'ye تنها mahalde tesadüf eder ve yakalanmayacağını aklı keserse hemen öldürür. Rus Ordusunda Ermeniler hakkında bilâ istisna şu tel'ini işitirsiniz. (Apriassu ba

HİZMETE ÖZEL

röpma). Bu babta istihsal olunacak diğer malumatın peyder pey nazargâhı devletlerine takdim kılınacağı maruzdur.

Husrev

Üçüncü Ordu Kumandanı Emriyle

Menzil Müfettişi

Miralay

Muhittin

(İmza)

Başkumandanlık Vekâleti

1.2.abt.

Harekâtı Harbiye Şubesi

23/X/33 R

23 Teşrini evvel 1333

Numara : 9155

L-2

Başkumandanlık

Şube

Vekâleti

23/10/33

/8691

Seyyahat hasebiyle teehhür etmiştir.

İkinci şubeye takdim /24/11/33

2

Şube-1 Müdür Muavini vekili

Şube

Binbaşı

51194

Ali Şükrü

25 Oct. 1917

Saat : 02.20

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 110
Göz No: 1
Klasör No: 373
Dosya No: 1032
Fihrist No: 9,9-1

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1652

Üçüncü Ordu Komutanlığı

Kurmayı

1 nci Şube 3 ncü Kısım

Sayı: 939

3 ncü Ordu Karargâhı

4 Ekim 1917

Başkomutanlık Vekilliğine

2 Eylül 1917'de 36 ncı Kafkas Tümenine sığınan 156 ncı Alayın 12 nci Bölük Komutanı Teğmen Nikola'nın Ruslar ve bilhas-
sa Ermenilerin Müslümanlara karşı uyguladıkları yürekler acısı
zulümler hakkında dikkate değer görülen anlatımları aynen aşı-
ğda sunulmuştur :

Adı geçenin bu konuda Rusça olarak ayrıca yazdığı kağıt
da ekli olarak sunulmuştur. "Sarıkamış harekâtı esnasında Rus-
ya'daki Müslümanlarda görülen karışıklık harekâtından ötürü Eli-
zabetpol'da, Bakû'da, Ahıska'da ve daha bir çok yerlerde Müslü-
manlar, Kazaklar tarafından kırıma uğramışlardır.

Şimdi Rus Ordusunda Ermeniler Nefret edilen kişiler duru-
munda bulunmaktadırlar. Bunlar muharebe esnasında çoklukla geri-
ye kaçıp köylerde istirahat ederler, yalandan hasta olanlar, ken-
di kendilerini vururlar, fakat yağma fırsatını asla kaçırmazlar.
Düşman geri çekilirse derhal ileri gelip ellerine geçen tüfek,
bomba ve benzeri şeyleri toplar ve saklarlar. Gerek Türk ve ge-
rekse Rus ölümlerini soyarlar.

Muharebe başlangıcında Horasan'da 39 ncü Tümenen birala-
yın altı makineli tüfeğini çalmışlar ve toprak altına gömmüş-
lerdi. Aramalar sonucunda bu tüfekler ortaya çıkarıldı. Suçlu-
lar askeri mahkemeye verilmek üzere geriye gönderildi.

Ermeniler Türkçe bildikleri için Erzurum'da kendilerini
Kafkasya Müslümanı diye tanıtarak eksik olmayan saldırılara kar-
şı daima korunmaya muhtaç olan zavallı Türklerden kız alıyorlar
ve sonraları âdi kavga ve bahanelerle biçareleri boşuyorlar.

Gerek şehir ve gerek köylerde halktan özellikle Müslümanlardan aldıkları şeyin parasını vermezler. Issız yerlerde ve köylerde namusa tecavüzleri her zaman görülür, hatta güvenliğin yerinde olduğu durumlarda bile Erzurum'un kenar yerlerinde bir kaç kez bu namus kırıcı hareketlerde bulunmuşlar, yakalananlar cezalandırılmışlardır. Bunların köylerdeki tutum ve davranışları insanlıkla bağdaştırılamaz. Erzurum'da odun pahalı olduğu için geçen kış Ermeniler Müslüman köy evlerini yıkarak ağaç ve kirişlerini şehre götürüp satıyorlardı. Bu kirişler, yalnız göç ettikleri için boş kalan evlerden sökülüyordu. Ermeniler bir köye gidiyor gelişi güzel bir eve girerek sahibine veya sahibesine bu odayı bana ver diyor veyahut evin halkını tamamiyle dışarıya çıkarıyor, bir iki gün oturuyor ondan sonra damını sökerek yine aynı evin kağınsı ile şehre götürüp satıyorlardı. Güzel müslüman kızlarını veya gelinlerini sen evvelce ermeni idin diye yakalayıp götürüyorlar. Eğer kız veya kadın, Ermeni değilim diyecek olursa dövüyor ve korkutuyorlardı. Şayet bunlardan bazıları hükümete şikayet etmek fırsatını bulabilirse, hükümet ellerinden alarak ailesine teslim ediyor.

Ermenilerin köylerde ne gibi zulümler yaptığını anlayabilmek için yalnız Erzurum'da yaptıkları korkunç ve yüzkızartıcı olaylardan bazılarını söylemek yeterlidir.

Geçen yılın haziranında Müslüman kıyafetinde bir kaç kişi bir iki tüfek ve bir makineli tüfekle Kars Kapısı yöresindeki yüksekçe bir evin üzerine çıkarak buradan Erzurum müstahkem mevki komutanı olan generalin oturduğu eve ateş etmeğe başladılar. Tabii yakalandılar. Bunlar kendilerinin Müslüman olduklarını ve din ve devlet uğrunda her fedakârlığı yapacaklarını; Bütün Müslümanların ayaklanarak Rusları perişan edeceklerini, amaçlarının sağlanması için gereğinden çok asker ve silahları olduğunu bir kahraman edasıyla söylediler. Ruslar bunların hareket ve ifadelerinden yıldılar. O sırada Erzurum'da bulunan Yekatritagoraviski Polk hemen Müslüman evlerinin aranmasına başladı. Ermenilerde güya silahları meydana çıkarmak, aranacak yerleri göstermek için rastgele evlere girdiler, bütün kenti yağma ettiler.

HİZMETE ÖZEL

Para, gerdanlık, kemer, bilezik, halı, kumaş, ne buldularsa götürdüler. Bir çok kadının namusuna tecavüz ettiler. Sonunda kalemtraş ve ekmek bıçağından başka bir şey çıkmadı. Aşamalar sona erince bazı Müslümanlar toplanarak komutanın yanına gittiler. Talandan, tecavüzlerden yakındılar. Komutan Ermenilerin elindeki zorla alınmış mallarından bir kısmını kurtararak sahiplerine geri verdirdi ve Türklerin isteği üzerine Komutanın karargâhına ateş açanlar Türklerle yüzleştirildi. Eşkiyalardan birinin vaktiyle Erzurum'da kuyumculuk eden bir Ermeni olduğu anlaşıldı. Erzincan'lı ve Trabzon'lu iki Müslüman da diğer ikisinin Ermeni olduğunu tanıtladı. Bunun üzerine Rus hükümeti Erzurum'da bulunan bütün Ermenilerle çevrede bulunan Türkiye Ermenilerinden bir çoğunun gerilere uzaklaştırdı. Silah kullanan sözü geçen kişilere ne yapıldığını iyi bilmiyorum. Erzurum yöresindeki köylerde Rus birlikleri bulunuyor. Bu köylerden birinde (Anlattığına göre Kân köyüdür). Ermeniler geceleyin bir Rus nöbetçisini öldürürler ölüyü parça parça ederek sabahleyin bir çuval içinde olduğu halde bir Müslüman hammala verirler, Müslüman ve memleket ileri gelenlerinden olan belediye başkanının evi önüne bırakmasını söylerler hammala iki Rus eri rastlar; Bunlar çuvalda ne olduğunu sorarlar. Hammal "içinde ne olduğunu bilmediğini götürüp belediye başkanının evi önünde bırakacağını" söyler. Erler, çuvalı açmasını, içinde kendilerine yarayacak şeyler varsa parasıyla almak istediklerini söylerler. Tabii hammal kendine ait olmadığı için bu isteği yerine getirmez. Erler "Sen bize satmak istemiyorsun, götürüp Müslümanlara satacaksın" diye çuvalı indirirler ve açarlar. Hammal tutuklandı. Fakat inceleme sonucunda katillerin Ermeni oldukları anlaşıldı ve askeri mahkemeye verilmek üzere geriye gönderildiler. Erzurum'da Rusların istememelerine ve olanak oranında dikkat etmelerine karşı istilâ başlangıcında önemli yağma ve öldürmeler yapıldı. Düşünülenin üstünde kötülükler yapıldı. Namusuna dokunulmadık bir, iki yüz kız ancak kaldı desem abartmamış olurum. Burada şu olayı hiç bir zaman unutamam. Ermeniler Erzurum'un güneyinde bir mahallede bir eve giriyor, genç bir anneyi bir direğe, babayı da

HİZMETE ÖZEL

diğer direğe bağıyorlar. Bunların bir yaşında olan çocuğunu sofa ortasına çaktıkları kazığa geçiriyorlar. Çocuğun ölüsünü ben gözümle gördüm. Çocuğun annesi delirmişti. Erzurum'da bilinçsiz geziyordu. Kocasını bu halinden ötürü kadını evine almak istemiyordu. Fakat hükümet zorladı.

Bizim alayla Hasankale'ye gideceğimiz sırada kasabanın doğusunda yol üzerinde rastladığım, insanlık için silinmez leke olan kötü çirkin bir görüntüyü iğrenerek söyleyeceğim. Güzel olduğu anlaşılan genç bir Türk kadını, cinsel organına kocaman bir kazık çakılmış olduğu halde yerde yatıyordu. Biz bu duruma sokulan ölüyü, göze çarpmayacak kadar yolun uzağına götürdük bıraktık.

Ermenilerin bu hareketleri kin eseri olmaktan ziyade yaradılışları gereğidir. Rus Ordusunda ne kadar yolsuzluk oluyorsa hemen hepsini Ermeniler yapmışlardır. Bir kavga, bir hırsızlık, bir öldürme, bir fuhuş olagelse behemahal tecavüz eden taraf Ermenidir. Ruslar da bu düşüncededir. Her hangi bir Rus'a hatta Kazağa Türk ile Ermeni karşılaştırılırsa Türkü 10 kez daha yumuşak huylu, uygar ve saygı değer bulur. Ermenilerin bu hallerinden usanan Kazaklar; şayet bir Ermeni'ye تنها yerde rastlar ve yakalanmayacağını aklı keserse hemen öldürür. Rus Ordusunda Ermeniler hakkında istisnasız şu lanetlemeyi işitirseniz (Rusça olarak yazılmıştır) Bu konuda elde edilecek diğer bilgilerin peyder pey görüşünüze sunulacağı arz olunur.

Başkomutanlık Vekâleti

Harekat Şubesi

23 Ekim 1917

Sayı : 9155

Üçüncü Ordu Komutanı Emriyle

Menzil Müfettişi

Albay

Muhittin

1.2.abt.
23/X/1917

R

Başkomutanlık
Vekaleti
/8691

1-2
Şube
23/10/1917

HİZMETE ÖZEL

Şube : 2

51194

25 Oct. 1917

Saat 02. 20

Seyahat nedeni ile gecikmiştir.

İkinci şubeye sunulur /24/11/1917

Şube Müdür Muavini vekili

Binbaşı

Ali Şükrü

Arşiv	No: 1/2
Dolap	No: 110
Göz	No: 1
Klasör	No: 373
Dosya	No: 1032
Fihrist	No: 9,9-1

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1653

22-1-334

OSMANLI ORDUYU HÜMAYUNU

Başkumandanlığı Vekâleti

Şube

Numro 3

23/1

55

633

15

Üçüncü Ordu Başkumandanlık Vekâleti celilesine
mevrut 3804 numrolu şifredir.

Bir hafta evvel Kemah cephesinden Erzincana gönderilmiş ve buraya avdet etmiş olan üç şahsın ifadeleri hûlasasını arz eylerim.

1-Birinci Kafkas Kolordusu ve dördüncü Türkistan Fırkası karrargâhları 13/1/34 tarihinde Erzincandan hareket etmişlerdir. Erzincanda henüz nakledilmeyen bazı kereste muhafızı olarak yüzelli Rus neferi kalmıştır. Erzincanda asker ve başıbozuk kıyafetli genç ve ihtiyar bin kadar Ermeni gönüllüsü görülmüştür. Taşnak rüesasından Murat tarafından idare edilmektedirler. Erzincanda Ermeniler arasında gürcü yoktur ve Ermenilerin muntazam bir teşkilata malik oldukları anlaşılamamıştır. Erzincanda kilise meydanında üç cebel topu görülmüştür. Ermeniler tarafından ahaliî islamiye hakkında gizlice katiller yağmalardan başka namusa tecavüz melaneti icra edilmektedir. Ermeniler yakında Amerikadan yirmi bin gönüllü ile Ermeni Hükümeti namına darbedilmiş külliyetli miktarda nakit paranın Erzincana geleceğini işae etmektedirler. Ermenilere ait olup Ruslar tarafından evvelce hastahane ittihaz olunan büyük bir bina tahliye esnasında Ruslar tarafından ihrak olunmuştur. Ruslar Erzurumdaki kıta'atı da Kafkas dahiline nakletmekte imişler.

2-Bir Ermeni çetesinin takriben bir hafta evvel Ardasanın üç kilometre kadar cenubu garbisindeki Koska İslam köyünü basarak haneleri ihrak malları yağma ve muhadderatı İslamiyeye tecavüz eyledikleri ve Erzincanın 18 Kilometre cenubu şarki-sindeki (Zekkinih) Kariyesi ve ahalisinin de aynı akibete uğradıkları istihbar olunmuştur.

HİZMETE ÖZEL

3-Birinci ve ikinci maddelerde mezkûr mezalimden bahisle bunun menî ve mütecasirlerinin tecziyesi Rus Kafkas Ordusu Kumandanı General (Odışe Lidje) ye ve Rus Orduları Başkumandanı General (Berzevalski) ye yazdığımı arz eylerim. 22/1/34

Y.H
15

Ordu Kumandanı
Vehib

Manzur buyuruldu
23/1

Arşiv	No:	1/2
Dolap	No:	113
Göz	No:	3
Klasör	No:	525
Dosya	No:	458 (2046)
Fihrist	No:	6,6-1

HİZMETE ÖZEL

BEJGE NO. 1653

22-1-1918

Türk Ordusu

55

Başkumandanlık Vekilliği

633

Şube

15

3 Sayı

23/1

3 ncü Ordu Başkomutanlık
Vekilliğine

3804 Numaralı Şifredir.

Bir hafta önce Kemah cephesinden Erzincan'a gönderilmiş ve buraya dönmüş olan üç kişinin ifadeleri özetini aşağıda arz eylerim.

1- 1 nci Kafkas Kolordusu ve 4 ncü Türkistan Tümeni karargâhları, 13 Ocak 1918 tarihinde Erzincan'dan Erzurum'a hareket etmişlerdir. Erzincan'da henüz nakledilmeyen bazı kereste muhafızı olarak 150 Rus askeri kalmıştır. Erzincan'da asker başıbozuk kıyafetli genç ve ihtiyar 1.000 kadar Ermeni gönüllüsü görülmüştür. Bunlar Taşnak Başkanlarından Murat tarafından yönetilmektedirler. Erzincan'da Ermeniler arasında Gürcü yoktur ve Ermenilerin düzenli bir teşkilâtı oldukları anlaşılamamıştır. Erzincan'da Kilise meydanında üç dağ topu görülmüştür. Ermeniler tarafından Müslüman halk hakkında gizlice öldürmeler, yağmalardan başka namusa saldırılmak gibi lanet edilecek davranışlarda da bulunmaktadırlar. Ermeniler yakında Amerika'dan 20.000 gönüllü ile Ermeni hükümeti adına basılmış çok miktarda paranın Erzincan'a geleceğini yaymaktadırlar. Ermenilere ait olup Ruslar tarafından evvelce hastahane olarak kullanılan büyük bir bina boşaltma esnasında Ruslar tarafından yakılmıştır. Ruslar Erzurum'daki birliklerini de Kafkasya içine çekmekteymişler.

2- Bir Ermeni çetesinin yaklaşık olarak bir hafta önce Ardası'nın (Torul) üç kilometre kadar güney batısındaki Koska İslam Köyünü basarak evleri yakıp malları yağma ettikleri ve örtülü

HİZMETE ÖZEL

Müslüman kadınlara saldırdıkları ve Erzincan'ın 18 Kilometre güneydoğusundaki Zekkinih (veya Zekkih) köylerinin ve halkının aynı âkıbete uğradıkları haber alınmıştır.

3- Birinci ve ikinci maddelerde sözü edilen zulümlerden bahisle bunun önlenmesi ve buna yeltenenlerin cezalandırılmaları Rus Kafkas Ordusu Komutanı General Odişe Lidje'ye ve Rus Orduları Başkomutanı General Berzevalski'ye yazdığımı arzeylerim. 22 Ocak 1918

3 ncü Ordu Komutanı
Vehib

Görüldü

23/1

Arşiv	No: 1/2
Dolap	No: 113
Göz	No: 3
Klasör	No: 525
Dosya	No: 458 (2046)
Fihrist	No: 6,6-1

KAFKAS CEPHESİ OSMANLI ORDULARI

ORDULAR KARARGAHI

KUMANDANLIĞI

29 / 1 / 34

Adet

738

RUS KAFKAS ORDULARI BAŞKUMANDANI GENERAL PERJOVALSKI

Cenaplarına

General Hazretleri ;

Rus Orduları işgali askerisi altında bulunan Memaliki Osmaniye-deki Teb'ayı İslamiye hakkında Ermeniler tarafından mütemadiyen icra edilegelmekte olan zulüm ve itisafatın ne derece feci ve elim olduğunu gösteren ve bu defa haber alınan bazı vekayiide pek azim bir hüznün ve teessürle semai devletlerine isale mecbur olduğumdan dolayı müteessirim. Rus Kumanda heyeti âliyesinin ve hür Rus Ordusunun hissiyatı ülviyesine tamamen münafi olduğuna emin olduğum bu halin biran evvel önüne geçmek için ortada müb-rem ve fakat fikri medeniyet ve insaniyetle meşbu bir lüzumun bütün kuvvetile elyevm hüküm sürdüğüne mahlasları kadar zatı devletlerinin de kail olduğu şüphe ve tereddütten bitamamiha va-restedir :

- 1- Anasıl (zazalar) Kariyesi ahalisinden olup Erzincanda ikamet eden Kara Mehmedin oğlu ile dört refiki mahı hal evailinde (Haşhaş) değirmeninde Ermeniler tarafından parçalanmışlardır.
- 2- (Erzincan)da (Demirciler) civarında Türk Mehmed Ağaya Ermeniler taarruz etmişler ve aynı mahallede ikamet eden bir İslam kadınıni cebren alup götürmüşlerdir.
- 3- Mukaddema (Erzincan)da Belediye kâtibi bulunan Mehmet Efendi-yi Ermeniler esir alarak bir semti meğhule götürdükleri gibi validesile zevcesini ve dört yaşındaki çocuğunu parçalamışlardır.
- 4- Ermeniler (Ardos)lı Gülbahar oğlu Veysi'nin zevcesini cebren almak istemişler ve muhalefeti üzerine Veysiyi katleylemişlerdir.
- 5- Ermeniler (Mezrea) Kariyesinde Şaso'nun Hüseyin oğlu Dursunu

HİZMETE ÖZEL

- yine kendi hanesinde katletmişlerdir.
- 6- (Paçınç) li Mahmut oğlu İsmail Ermeniler tarafından öldürülmüştür.
 - 7- 12 Kânunusani 1334 de Ermeniler (Keleraş) Kariyesini basarak onyedî Müslümanın kollarını bağladıktan sonra kurşuna dizmişlerdir.
 - 8- 7 Kânunusani 1334 de Rus elbisei askerîyesini labis Ermeniler karadeniz sahilinde (Ful) Kasabasında elliye yakın ve erkeği Trabzon cihetine götürdükleri ve bunlardan (Şarli Pazarı) nın dört kilometre cenubu garbisindeki (Şah Melek) Kariyeli çakır oğullarından Hüseyin Çavuşun cenazesi bilahare (Ful) dere-sinde bulunduğu anlaşılmıştır.
 - 9- (Şarli pazarı) nın yedi kilometre cenubundaki (Kızıl ağaç) Köyünden iki İslamın Ermeniler tarafından elleri ve kolları bağlanmış ve badehu süngülenmiş oldukları halde cesetleri bulunmuştur.
 - 10- Karslı Rum milletine mensup bir zabıt birkaç Ermeni ve rum askerini de teşvik ederek (Ful) Kasabası caminin minaresine çıkmış ve attıkları silâhların mermileri Kasabada dolaşan dört Müslümana tesadüfle vefatlarını mucip olmuştur.
 - 11- (Torul)un (Erikli) Kariyesinden olup Görelede mutavattın bulunan çenberli oğullarından Vasil ve Kostî Rum ve Ermeni askerlerle civar kuradaki ahaliyi İslamıme-yi katliama başlamışlar ve kıtale (Ful) Kasabasındaki Rum askerleri de maatteessüf kısmen iştirak ve bu vakayı esnasında kadınlara alenen icrayı şenaat eylemişlerdir.
 - 12- Bir aydanberi Rus asker üniforması altında Rum ve Ermeni çetelerinin (Şarli Pazarı) nın garbında (Nefsi Şarli) (Ak KİLİSE), (İnesil) Kariyeleri ahaliyi İslamiyesini katil, emval ve eşyalarını yağma ve namuslarına tecavüz etmişlerdir.
 - 13- 5 Kânunusani sene 1334 tarihinde (Çavuşlu) nın yedibuçuk kilometre cenubundaki (Kırıklı) Kariyesini ve Görele şarkında (Filter oğlu) ile (Gökeli) arasında bulunup (Aralıkos) tesmiye edilen İslam köyünü Ermeni ve Ruslardan mürekkep çeteler basarak yağma etmişlerdir.

HİZMETE ÖZEL

14- Elli kişilik bir ermeni çetesinin (Ardasa)yı basarak Kasaba-
yı yağma ve çarşığı ihrak eyledikleri istihbar edilmiştir.
İtaî Devletlerine vazettiğim balada münderiç vakayii, vesaiki
ve kanaata müstenit haberlerden muktebes olup vukuuna cezmi
kavi hasıl olmayanların zikrinden sarfı nazar edelmiş ve ma-
lumat alınmayanların mevcut olabileceği de varestei arz bu-
lunmuştur. Hususat maruza hakkında tedabir ve makarratı atıye
ittihaz ve icraatı acile tatbik buyuracaklarını tamamen ve
katiyen ümit ettiğim halde ihtiramatı faikayı deruniyemin
kabulünü ricaya müsaraat eylerim General Hazretleri.

Aslına mutabıktır

Hüsrev

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları

Kumandanı Ferik

Vehip Mehmed

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	162
Göz	No:	5
Klasör	No:	2905
Dosya	No:	433
Fihrist	No:	6-33, 6-34

HİZMETE ÖZEL

BEİGE NO. 1654

ORDULAR KARARGAHI

29 Ocak 1918

KAFKAS CEPHESİ TÜRK ORDULARI

KOMUTANLIĞI

Sayı

738

RUS KAFKAS ORDULARI BAŞKOMUTANI GENERAL EKSELANS PERJOVALSKİ

Ekselans General :

Rus askeri işgali altında bulunan Osmanlı ülkesindeki Müslümanlara, Ermeniler tarafından sürekli olarak yapılmakta olan zulmün ne kadar acıklı olduğunu gösteren ve bu kez haber alınan bazı olayları da büyük bir üzüntüyle Ekselansınıza duyurmak zorunluğunda olduğumdan üzgünüm. Özgür Rus ordusu büyük komuta kurulunun yüksek duygularına tamamen karşı olduğuna inandığım bu halin bir an evvel önüne geçmek için ortada vazgeçilemez ve uygarlık fikri ve insani duygularla dolu bir gereksinmenin bugün dahi bütün gücü ile hüküm sürdüğünü benim kadar Ekselanslarının da kabul edecekleri hususunda duraksama ve kuşku yoktur.

1- Aslen (Zazalar) köyü ahâlisinden olup Erzincan'da oturan Kara Mehmet'in oğlu ile dört arkadaşı, bu ayın başlarında Haşhaş değirmeninde Ermeniler tarafından parçalanmışlardır.

2- Erzincan'da Demirciler dolayında Türk Mehmet Ağa'ya Ermeniler taarruz etmişler ve aynı mahallede oturan bir İslam kadınıni zorla alıp götürmüşlerdir.

3- Daha önce Erzincan'da belediye katibi bulunan Mehmet Efendi'yi Ermeniler tutsak olarak bilinmeyen bir semte götürdükleri gibi annesiyle karısını ve dört yaşındaki çocuğunu parçalamışlardır.

4- Ermeniler Ardoslu Gülbahar oğlu Veysi'nin karısını zorla almak istemişler ve karşı koyması üzerine Veysi'yi öldürmüşlerdir.

HİZMETE ÖZEL

5- Ermeniler Mezrea Köyünde Şaso'nun Hüseyin oğlu Dursun'u yine kendi evinde öldürmüşlerdir.

6- (Pağınç'li) Mahmut, oğlu İsmail Ermeniler tarafından öldürülmüştür.

7- 12.Ocak.1918 de Ermeniler Keleraş Köyünü basarak 17 Müslümanın kollarını bağladıktan sonra kurşuna dizmişlerdir.

8- 7.Ocak.1918 de Rus askeri elbisesi giymiş Ermeniler Karadeniz kıyısında Ful kasabasında 50'ye yakın kadın ve erkeği Trabzon yönüne götürdükleri ve bunlardan Şarlipazarı'nın dört kilometre güneybatısındaki Şah Melek köylü Çakır oğullarından Hüseyin Çavuşun cesedinin sonradan Ful deresinde bulunduğu anlaşılmıştır.

9- (Şarlipazarı'nın) yedi kilometre güneyindeki Kızılağaç Köyünden iki İslamın Ermeniler tarafından elleri ve kolları bağlanmış ve sonradan süngülenmiş oldukları halde cesetleri bulunmuştur.

10- Kars'lı, Rum milletine mensup bir subay, bir kaç Ermeni ve Rum askerini de teşvik ederek Ful kasabası caminin minaresine çıkmış ve attıkları silahların mermileri kasabada dolaşan dört Müslümana isabetle ölümlerine neden olmuştur.

11- Torul'un Erikli köyünden olup Görele'de yerleşmiş bulunan Çenberli oğullarından Vasil ve Kostı, Rum ve Ermeni askerleriyle civar köylerdeki İslam halkını kırıma başlamışlar ve bu kırımlara Ful kasabasındaki Rus askerleri de ne yazık ki kısmen katılmış ve bu olaylar esnasında kadınlara açıkça kötülük yapmışlardır.

12- Bir aydan beri Rus asker üniforması altında Rum ve Ermeni çetesinin Şarlipazarı'nın batısında Nefsişarlı, Akkilise, İnesil köyleri İslam halkını öldürmüş, malları ve eşyalarına yağma ve namuslarına tecavüz etmişlerdir.

13- 5 Ocak 1918 tarihinde Çavuşlu'nun yedibuçuk kilometre güneyindeki Kırıklı Köyünü ve Görele doğusunda Filter oğlu ile Gökeli arasında bulunup Aralıkos olarak adlandırılan İslam köyünü Ermeni ve Rumlardan oluşmuş çeteler basarak yağma etmişlerdir.

HİZMETE ÖZEL

14- 50 kişilik bir Ermeni çetesinin Ardasa'yı basarak kasabayı yağma ettikleri ve çarşığı yaktıkları haber alınmıştır. Ekselanslarına sunduğum yukarıdaki olaylar, bölgelere kanılara dayalı haberlerden alınmış olup kesin ve kuvvetli karar hasıl olmayanların söylenmesinden burada vazgeçilmiş ve bilgi alınamayanların mevcut olabileceği de göz önünde tutulmuştur. Arzedilen hususlar hakkındaki tedbirlerin ve gelecekte alınacak kararların ivedilik ve şiddetle uygulanacağını tamamiyle ve kesinlikle umarak, içtenlikle saygılarımın kabulünü rica eylerim Ekselans General.

Kafkas Cephesi Türk Orduları Komutanı

Tümgeneral (Ferik)

Vehip Mehmet

Aslına uygundur

Mühür

Hüsrev

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	162
Göz	No:	5
Klasör	No:	2905
Dosya	No:	433
Fihrist	No:	6-33,6-34

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1655

VESAIKİ HARBİYE DOSYASI SURET
Numro

REFAHİYE
30/1/34

Sifre Halli
803

Vurudu 31/1/34

Üçüncü Ordu Kumandanlığına

Aceleler

Otuzaltıncı Fırka Kumandanlığından Erzincan dahilinde ve civarında ceryan etmekte olan ahval hakkında şimdi 30/1/34 11,30 sonra da aldığım raporu aynen arz ediyorum. Bu rapor ve yine bugün Kemaha gelen sekiz Köylünün ifadelerine nazaran Ermenilerin Erzincanda Faili muhtar olarak icraata başlamış oldukları kanaati hasıl olmuştur. Mütareke mukavelenamesini bozmuş olmamak için bilâ istizan asker göndermek suretile muavenet icrasını muvafık bulmadım. Yalnız bu iki Köylüye iki silah ve bir mikdar cephane verdirdim. Tensib buyurduğu takdirde Köylü kayafetine girmiş iki üç çetenin sevkine müsaadeleri müstezin ve maruzdur.

K. i Kafkas Kumandanı

Kazım Karabekir

SURET

Erzincandan Erdkeney Kariye muhtarı İsmail oğlu Feyzi, Gözeler Kariyesi Muhtarı Mustafa oğlu Halil Efendi şimdi süvar olarak Kemaha geldiler. Bunların ifadatı berveçhi âtidir. Eski ifadeleri tamamen teyit etmiş olmakla ayrıca olarak Erzincanda iki gündenberi İslamları Ermeniler katliam ediyorlar. Kapularını kıramadıkları haneleri bomba ile atıyorlar ve evlerine gazyağı dökerek yakıyorlar. Yeni Camie bugün yedi tane bomba atılmış Erzincanda beşyüz taneden fazla Ermeni tahmin edilmiyorsada Mamahatunda ikibin kadar Ermeni igtima etmiş ve Erzurum ile Erzincan arasını kesmiş bulunan kürtlerle şiddetle muharebe ediyor. Mamahatun cihetinden top sesleri işitiliyor. Erzincanda mevcut üç topdan başka Harbiye kışlasında Ermenilerin iki topu daha varmış. Cibice boğazında Kelek Kariyesinde beşyüz ve Plümür'de

HİZMETE ÖZEL

yediyüz Türk varmış. Sipikür cephesinde Türk Memiş Ağanın oğlu seksen kişi ile bulunmaktadır. Erzincanda yalnız göze görünmüş erkekler kalabilmiştir. Kadın ve çocukların hali malum değildir. Murat Paşa ve avenesi kaçmak istiyorlar. Fakat kaçacak yerleri ancak Kemah boğazı ve çardaklı olduğunu, diğer yerlerin kâmilten sarılı olduğunu söylüyorlar. Kemah-Erzincan yolundan sunufu selase murur edebilir. Ancak köprülerin muhafazası şarttır. Üç gün evvel Prastik karşısında Ruslar tarafından yapılmış olan köprüyü Ermeniler yakmışlardır. Acele bir miktar kuvvet yetiştirmez ise teknil köyleri ve Köprüleri yakmak ihtimali pek çoktur. Bize altmış kadar asker veya yüz kadar silah ve miktarı kâfi asker verirseniz Erzincandan bir saat garpdan itibaren teknil köyleri kurtarmış olacaksınız. Bütün çoluk çocuk ve kadınlar ümitlerini Ordudan bekliyorlar eğer imdad gelmezse cümlemizi parçalayacaklardır diyorlar ve bunu pek ziyade istirham ediyorlar. Ben bunlara altmış kadar silah ve mikdarı kâfi cephane vermek taraftarıyım. Ve bilahara bu silahları toplayacağım. Toplayamazsam her bir mesuliyeti ben deruhde edeceğim. Emri devletinize muntazırım.

36 ncı Kafkas Fırkası Kumandan Vekili

Kaymakam

Recep

Aslına mutabıktır.

Hüsrev

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	162
Göz	No:	5
Klasör	No:	2905
Dosya	No:	433
Fihrist	No:	4-39,4-40

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1655

HARP BELGELERİ DOSYASI

REFAHİYE

Sayı

30.Ocak.1918

31.Ocak.1918 Gelişi

SURET

Şifre Çözümü

803

3 ncü Ordu Komutanlığına

İvedi

36 ncı Tümen Komutanlığından Erzincan içinde ve dolayında olagelmekte olan durumlar hakkında şimdi 30 Ocak 1918 Saat 23.30 da aldığım raporu olduğu gibi sunuyorum. Bu rapor yine bugün Kemah'a gelen sekiz köylünün söylediğine göre Ermenilerin Erzincan'da kendi başlarına iş yapmaya başlamış oldukları kanısı hasıl olmuştur. Mütareke sözleşmesini bozmuş olmamak için danışmadan asker göndermek suretiyle yardım yapılmasını uygun bulmadım. Yanlız bu iki köylüye iki silah ve bir miktar cephane verdim. Uygun görülürse köylü kıyafetine girmiş üç çetenin gönderilmesine müsaadenizi arzederim.

1 ncı Kafkas Kolordusu

Komutanı

Kâzım Karabekir

SURET

Erzincan'dan Erdkeney köyü muhtarı İsmail oğlu Feyzi, Gözeler Köyü muhtarı Mustafa oğlu Halil Efendi şimdi atlı olarak Kemah'a geldiler. Bunların ifadeleri aşağıdaki gibidir.

Eski ifadeleri tamamen doğrulanmış olmakla beraber ayrıca Müslümanları toplu olarak öldürüyorlar. Kapılarını kıramadıkları evleri bomba ile atıyorlar ve onlara gazyağı dökerek yakıyorlar. Yeni cami'ye bugün yedi tane bomba atılmış, Erzincan'da 500'den fazla Ermeni tahmin edilmiyor, Mamahatun'da 2.000 kadar Ermeni toplanmış ve Erzurum ile Erzincan arasını kesmiş bulunan Türklerle şiddetle çarpışıyorlar. Mamahatun yönünden top sesleri işitiliyor. Erzincandaki üç toptan başka harbiye kışlasında Ermenilerin iki topu daha varmış. Cibice boğazında Kelek (Pölük)

HİZMETE ÖZEL

Köyünde 500 ve Plümür'de 700 Türk varmış. Spikür cephesinde Türk Memiş Ağanın oğlu 80 kişi ile bulunmaktadır. Erzincan'da yalnız göze görünmüş erkekler kalabilmıştır. Kadın ve çocukların hali belli değildir. Murat Paşa ve yardımcıları kaçmak istiyorlar. Fakat kaçacak yerleri ancak Kemah boğazı ve Çardaklı olduğunu, diğer yerlerin kâmilen sarılı bulunduğunu söylüyorlar.

Kemah Erzincan yolundan üç sınıf (Piyade, Süvari, Topçu) geçebilir. Ancak Köprülerin korunması şarttır. Üçgün önce Prus-tik karşısında Ruslar tarafından yapılmış olan köprüyü Ermeniler yakmışlardır. İvedi olarak bir miktar kuvvet yetiştirilmez ise tüm köyleri ve köprüleri yakmak olasılığı pek çoktur. Bize 60 kadar asker veya 100 kadar silah ve yeter miktarda asker verirsiniz Erzincan'dan bir saat batıdan itibaren tüm köyleri kurtarmış olacaksınız. Bütün çoluk çocuk ve kadınlar umutlarını orduya bekliyorlar. Eğer yardım yapılmazsa hepimizi parçalayacaklardır diyorlar. Ve bunu pek çok diliyorlar. Ben bunlara 60 kadar silah ve yeterli miktarda cephane vermek yanlıyım. Ve sonradan bu silahları toplayacağım. Toplayamazsam her bir sorumluluğu üzerine alıyorum. Yüce emirlerinizi beklerim.

36 ncı Kafkas Tümeni K. Vekili

Yarbay Recep

Aslına uygundur.

Hüsrev

Mühür

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	162
Göz	No:	5
Klasör	No:	2905
Dosya	No:	433
Fihrist	No:	4-39-4-40

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1656

VESAIKİ HARBİYE DOSYASI

NUMRO

Alucradar

2 / 2 / 34

SURET

Üçüncü Ordayı Hümayun Kumandanlığına

375 Hususi

Zata mahsusdır

13/1/34 tarih ve 89 numrolu şifre ile düşman tarafına sevk edildiği arzedilen Yüzbaşı İbrahim Efendi 28 ve 29/1/34 tarihlerinde Vakfıkebirin 3:4 kilometre cenubu şarkisindeki Düz-lük Kariyesinden üç rapor yazmıştır.

Bunlardan birisi 27/5/33 Tarihinde casuslukla düşman tara-fına sevk edilmiş 28 olan Fırka 5 Kafkas Alay 13 T 4 ihtiyat zabıt vekili Şevket Efendinin Ruslara teslim olduğuna dair-dir. Bu mektup vurudunda mevkiî muameleye konacaktır.

Diğer iki mektup muhteviyatı bülasetan berveçhiati arz olunur:

- 1 - Polathane şarkında denize mansap olan kale deresi şarkında Ruslar Türk getelerine karşı arasına top ve makineli tüfek ateşi icra etmektedirler.

Yeros burnu cenubu garbisinde denize mansap olan İskefiye deresi mansabına ve ahaliye 27/1/34 de Pros torpitosu kırk mermi atmış ve mezkûr derenin daha garbirdeki aksama ma-kineli tüfek ateşi icra etmiş ve badehu Trabzona avdet etmişlerdir.

- 2 - Akçasbat kazasında ve mülhakatındaki Rumlar kamilen Trabzona çekilmişlerdir. Trabzona pek ziyade hastalık vardır. Tra-bzon ve civarındaki İslamlar pek ziyade tehlikeye maruzdurlar. Mülhakattaki Rumların Trabzona toplanmalarına mukabil; Kasabadaki Müslümanlarda dağ köylerine kağıtmaktadırlar.

- 3 - 28/1/34 de Gürcü, Ermeni ve Rumlardan mürekkep ikibin kişilik bir gete Polathane Kasabasını işgal etmiş ve o civarda gadırlar kurmuş ve Polathane Müslümanlarını vahşiyane bir surette katliam etmiştir.

Müslüman kadınlarının başlarını kesmişler; yüzlerini parçalamışlar; ve erkeklerle kadınların parçalanan cesetlerini ve azayı muhtelifelerini gayet galiz ve şeni bir surette teşhir eylemişlerdir.

HİZMETE ÖZEL

4 - 28 /1/34 gecesi Polathanenin onaltı kilometre Cenubu şar-
29
kisinde Oros Kariyesi Ermeni ve Rum çetelerinden mürekkeb
bir kuvvet tarafından basılmış ve bütün İslamlar katliam
edilmiştir.

İkinci Kafkas Kolordusu
Kumandanı
Mirliya
Şevki

Aslına mutabıktır

Arşiv No: 4-3671
Delap No: 163
Göz No: 1
Klasör No: 2907
Dosya No: 56 (440)
Fihrist No: 11-1,11-2

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1656

Harp belgeleri dosyası

Sayı

Alucra'dan

2 Şubat 1918

Suret

3 ncü Ordu Komutanlığına

375 Özel

Kişiyi özeldir.

13 Ocak 1918 tarih ve 89 sayılı şifre ile düşman tarafına gönderildiği arzedilen Yüzbaşı İbrahim Efendi 28 ve 29 Ocak 1918 tarihlerinde Vakfıkebir'in 3-4 kilometre güneydoğusundaki Düzlük Köyünden üç rapor yazılmıştır. Bunlardan birisi 27/28 Mayıs 1917 tarihinde casuslukla düşman tarafına gönderilmiş olan 5 ncü Kafkas Tümeni 13 ncü Alay 4 ncü Tb. Yedek Asteğmen Şevket'in Ruslara teslim olduğuna dairdir. Bu mektup geldiğinde işleme konacaktır. Diğer iki mektup içerikleri özet olarak aşağıda arz olunur.

1- Polathane doğusunda denize dökülen Kalederesi doğusunda Ruslar Türk çetelerine karşı ara sıra top ve makineli tüfek ateşi yapmaktadırlar.

Yeros Burnu güneybatısında denize dökülen İskefye Deresi'nin denize döküldüğü yere ve halka 27 ocak 1918 de bir Rus torpidosu 40 mermi atmış ve sözü edilen derenin daha batısındaki kesimlere makineli tüfek atışı yapmış ve daha sonra Trabzon'a geri dönmüşlerdir.

2- Akçaabat ilçesinde ve ilçeye bağlı köylerdeki Rumlar tümüyle Trabzon'a çekilmişlerdir. Trabzon'da pek çok hastalık vardır. Trabzon ve dolaylarındaki Müslümanlar pek çok tehlikeye maruzdurlar.

Çevredeki Rumların Trabzon'a toplanmalarına karşı kasabadaki Müslümanlar da dağ köylerine kaçmaktadırlar.

HİZMETE ÖZEL

3- 28 Ocak 1918'de Gürcü, Ermeni ve Rumlardan oluşmuş 2.000 kişilik bir çete Polathane kasabasını işgal etmiş ve o civarda çadırlar kurmuş ve Polathane Müslümanlarını barbarca öldürmüştür.

Müslüman kadınlarının başlarını kesmişler, yüzlerini parçalamışlar, ve erkeklerle kadınların parçalanmış cesetlerini ve çeşitli organlarını gayet kaba ve ahlak kuralları dışında göstermişlerdir.

4- 28/29 Ocak 1918 gecesi Polathanenin 16 kilometre güneydoğusundaki Oros Köyü Ermeni ve Rum çetelerinden oluşan bir kuvvet tarafından basılmış ve bütün Müslümanlar öldürülmüştür.

2 nci Kafkas Kolordusu

Komutanı

Tuğgeneral

Şevki

Aslına uygundur

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	163
Göz	No:	1
Klasör	No:	2997
Dosya	No:	56 (440)
Fihrist	No:	11-1, 11-2

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1657

VESAIKİ HARBİYE DOSYASI

Ordu Karargahından

Numro

7 / 2 / 34

Tahriren

SURET

(1)

Birinci; İkinci Kafkas Kolordularına

Dördüncü Kolordu Kumandanlığına

- 1- İleri harekâtın sırf temini inzibat ve tesisi asayiş maksadına matuf bulunması ve Erzincan mütarekenamesinin Rus kıtalarının çekilmiş olması yüzünden yalnız hattı fasıllara ait ahkâmının meriyetini gayb ve mevadî sairesinin kemakân baki ve meri bulunmakda olması cihetile işgal olunacak manatlıkda tesadif edilecek Rus zabitan ve kıtaatına karşı asarı hasma-
ne gösterilmeyecektir.
- 2- Ermeni milletinden ahali mazlumei müslimeye zulüm ve itisaf etmekte olan ve Hükümeti adileyi Osmaniyeye karşı silahbe-dest olarak askerimizin önüne çıkacak eşhas hakkında velev-ki Rus elbisei askariyesini gimiş bile olsa asi ve şaki na-
zarile bakılacak ve divanı harbe tevdi olunacaktır. Bila tef-riki cins ve mezheb kadın ve çocuklara karşı Osmanlılığa ya-
kışacak necabet ve şefkatle muamele olunacaktır.
- 3- Ermeni amaline hadim ve islamlara karşı katliam ve imha siya-
setini takib eden yerli Ermenilerle teşriki mesai etmiş kaf-
kasyalı Rum Ermenisi gürcü vesaire gibi akvam da Rus ordusu mensubu olarak tanınmayacaktır.
- 4- Harekâtta son derece zaptı rapta riayetkar bulunulması; er-
zak; teçhizat ve cephanedepolarının her türlü tecavüze kar-
şı temin ve muhafazası kargaşalıktan bilistifade gerek as-
ker gerek yerli ahalinin yağmagerliğe koyulmamasının şedi-
den menî son derece mühimdir.

HİZMETE ÖZEL

- 5- Hastahaneler memurini ve hastagân Cenevre muahedesi ahkâmına tevfikân muamele göreceklerdir.
- 6- İcraat hükmü kanunî ile ve tarifâtı kanuniye vechile yapılacak ve zâtî ihtihadlarla hiç kimsenin burnu dahi kanatılmayacaktır. İşbu emir birinci ikinci Kafkas Kolorduları Kumandanlıklarına ve dördüncü Kolorduya yazılmıştır. Harekât

897

Üçüncü Ordu Kumandanı

Ferik

Vehib Mehmed

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	163
Göz	No:	1
Klasör	No:	2907
Dosya	No:	440 (56)
Fihrist	No:	5-33

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1657

Harp Belgeleri Dosyası

Ordu Karargâhından

Sayı

7 Şubat 1918

Yazılı olarak

Benzeri

(1)

1 nci, 2 nci Kafkas Kolordularına

4 ncü Kolordu Komutanlığına

1. İleri harekâtın, sırf disiplin sağlanması ve güvenliğin kurulması amacına yönelik bulunması ve Erzincan ateşkes anlaşmasının Rus birliklerinin çekilmiş olması yüzünden yalnız tarafları ayıran çizilerle ilgili hükümlerin geçerliliğini kaybettiği ve diğer maddelerin eskisi gibi geçerli bulunmakta olması nedeniyle girilecek bölgelerde rastlanacak Rus subay ve birliklerine karşı düşmanlık belirtisi gösterilmeyecektir.

2. Ermeni milletinden; günahsız Müslüman halka eziyet ve kötülük etmekte olan ve âdil Türk hükûmetine karşı silahlı olarak askerimizin önüne çıkacak kişiler hakkında velev Rus askeri elbisesini giymiş olsalar bile eşkiya gözü ile bakılacak ve askeri mahkemeye verileceklerdir. Cins ve mezhep farkı gözetmeksizin kadın ve çocuklara karşı Türklüğe yakışır soyluluk ve sevgi ile hareket edilecektir.

3- Ermeni isteklerine hizmet ve Müslümanlara karşı ölüm ve yok etme siyasetini yürüten yerli Ermenilerle beraber çalışmış Kafkasyalı Rus Ermenisi, Gürcü v.s. gibi kavimler de Rus ordusu mensubu olarak tanınmayacaktır.

4- Harekâta disipline son derece bağlı kalınılması; Erzak, gereç ve cephane depolarının her türlü saldırıya karşı korunması, kargaşalıktan yararlanarak gerek asker gerekse yerli halkın yağmacılığa koyulmasının şiddetle önlenmesi son derece önemlidir.

HİZMETE ÖZEL

5. Hastahaneler memurları ve hastalar Cenevre Antlaşması hükümlerine göre işlem göreceklendir.

6. Her türlü uygulama kanun hükümleri ve kanunlarda yer alan esaslara göre yapılacak ve kişisel görüşlerle hiç kimse- nin burnu bile kanatılmayacaktır.

Bu emir 1 nci, 2 nci Kafkas Kolorduları Komutanlarına ve 4 ncü Kolorduya yazılmıştır.

Harekât : 897

3 ncü Ordu Komutanı

Tümgeneral

Vehip Mehmet

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	163
Göz	No:	1
Klasör	No:	2907
Dosya	No:	440 (56)
Fihrist	No:	5-33

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1658

Suret

VESAIKİ HARBİYE DOSYASI

Numro

21/2/34

/5.30 sonra

Kafkas Cephesi Türk Orduları Kumandanı Ferik

Devletlu Vehib Mehmet Paşa Hazretlerine

17 Şubat 1334 tarihli telgrafnamei Devletlerini aldım ve münde-
recatını derhal Başkumandana bildirdim. Telgrafnamede mezkûr
olan vekayi beni fevkaalede müteessir etti.

Gerek şahsım gerek Kafkas Ordusu namına, vakitsiz ifna edilen
masum müslümanlardan dolayı kendimi zatı devletlerine beyanı
taziyete manen mecbur görüyordum. İhtiramatı amikamın kabulünü
temenni ederim. 8 - Şubat - 1918 numro "15251

Odişelidje

Rus Kafkas Ordusu Kumandanı General Liyötnan

Odişelidje Cenablarına

Numro

1135

8 Şubat 1918 tarih ve 15251 numrolu telgrafnamei Devletlerinde
ibraz buyurular hissiyatı âliye ve necibelerine minnetdarane te-
şekkür eder ve takdimi tazimat eylerim.

Aslına mutabıktır

Kafkas Cephesi Osmanlı Orduları

Kumandanı Ferik

Vehib Mehmed

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	163
Göz	No:	1
Klasör	No:	2907
Dosya	No:	17 (452)
Fihrist	No:	2-80

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1658

Harp Belgeleri Dosyası

21 Şubat 1918

Sayı

Saat: 17.30

Suret

Kafkas Cephesi Türk Orduları Komutanı Tümgeneral

Ekselans Vehib Mehmet Paşa'ya

17 Şubat 1918 tarihli telgrafınızı aldım. Ve içindekileri derhal başkomutana bildirdim. Telgrafta bildirilmiş olan olaylar beni olağanüstü üzdü. Gerek adıma ve gerek Kafkas Ordusu adına, vakitsiz yok edilen suçsuz Müslümanlardan ötürü kendimi Ekselanslarına başsağlığı dilemeye manen zorunlu görüyorum. En derin saygılarımın kabulünü dilerim.

8 Şubat 1918

Sayı 15251

Odişelidje

Rus Kafkas Ordusu Komutanı Korgeneral

Odişelidje'ye

Sayı :

1135

8 Şubat 1918 tarih ve 15251 sayılı telgraflarında gösterilen yüksek ve temiz duygularınıza minnetle teşekkür eder, üstün saygılarımı sunarım.

Kafkas Cephesi Türk Ordusu

Komutanı

Tümgeneral

Vehib Mehmet

Arşiv No:4-3671 Aslına uygundur
Dolap No: 163
Göz No: 1
Klasör No: 2907
Dosya No: 17 (452)
Fihrist No: 2-80

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1659

23/2/34

Saat
5 Sonra

Salih
Fahredden

Erzincan K

Bila 60

Üçüncü Ordu Kumandanlığına

- 1- Mamahatun dün 22/2/34 saat 10 evvelde işgal edilmiştir. Mamahatunun şarkı Cenubisindeki Çilingirler ve şarkındaki Çınar komu ve şimalindeki Vartik ve Peteriç'de de Ermeni eşkiyasına tesadüf edilememiş.
- 2- İleri kıtaatımız Mamahatunun ondört Kilometre şarkı cenubisindeki Belegöz ile Çınar komu Vartik Peteriç hattındadır.
- 3- Dördüncü ve ikinci Kolordularla tesisi irtibat için Bardakçı ve Karadivan istikametlerine gönderilen keşif kollarımız muhalefeti havadan dolayı henüz avdet edememişlerdir.
- 4- Kükürtlü Kariyeli Hasan ağanın ifadesine nazaran takriben bin kadar Ermeni altı top ile 21/2/34 de Yeniköy tarikile şarka geri gitmişlerdir ve Ahaliyi İslamiyeden üçyüz kadarını katil ve ihrak elyemişlerdir.
- 5- Mamahatun hemen kâmilan yanmış yalnız bir mahalde bir mikdar konserve ve çay elde edilmiştir. Bunların mikdarının tayini için Fırkadan memurlar gönderilmiştir. Bican aşağı Zağkiri ve Mamahatundaki erzak ve eşya anbarlarının Ermeniler tarafından ihrak edildiği anlaşılmıştır bu civar sırada erzak için taharriyat yapılmaktadır.
- 6- İşbu rapor üçüncü Ordu, K 2 Kafkas, K 4 Kumandanlıklarına arz edilmek üzere 23/2/34 6,45 evelde Erzincan telgraf merkezine virilmiştir.

23/2/34

K 1 Kafkas Kumandanı

Kâzım Karabekir

Ş 23/2/34

Arşiv No: 4-3671 1
Dolap No: 163
Göz No: 5
Klasör No: 2948
Dosya No: 208 (634)
Fihrist No: 7-7, 7-8

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1659

Erzincan K
60

23 Şubat 1918
Saat : 1700

Salih
Fahrettin

Üçüncü Ordu Komutanlığına

1- Mamahatun dün 22 Şubat 1918 1000 de işgal edilmiştir. Mamahatun'un doğu güneyindeki Çilingir'ler, doğusundaki Çınar komu ve kuzeyindeki Vartik ve Peteriç'de de Ermeni eşkiyasına rastlanmamıştır.

2- İleri birliklerimiz Mamahatun'un 14 kilometre doğu güneyindeki Belegöz ile Çınar komu - Vartik - Peteriç hattındadır.

3- 4 ncü ve 2 nci kolordularla irtibat kurulması için Bardakçı ve Karadivan istikametlerine gönderilen keşif kollarımız fena hava yüzünden henüz geri gelememişlerdir.

4- Kükürtlü köyü Hasan Ağa'nın ifadesine göre yaklaşık olarak 1.000 kadar Ermeni altı top ile 21 şubat 1918'de Yeni-köy yoluyla doğuya geriye gitmişlerdir. Ve Müslüman halktan 300 kadarını öldürmüş ve yakmışlardır.

5- Mamahatun hemen tümüyle yanmış yalnız bir yerde bir miktar konserve ve çay elde edilmiştir. Bunların miktarının saptanması için tümenden memurlar gönderilmiştir. Bican, aşağı Zağkiri ve Mamahatundaki erzak ve eşya anbarlarının Ermeniler tarafından yakıldığı anlaşılmıştır. Bu civar köylerde erzak için aramalar yapılmaktadır.

6- Bu rapor 3 ncü ordu, 2 nci Kafkas ve 4 ncü Kolordu Komutanlıklarına arzedilmek üzere 23 şubat 1918 saat 1845'de Erzincan telgraf merkezine verilmiştir.

23 Şubat 1918

1 nci Kafkas Kolordu Komutanı

S-1

Kâzım Karabekir

23-2-1918

Arşiv No: 4-3671
Delap No: 163
Göz No: 5
Klasör No: 2948
Dosya No: 208 (634)
Fihrist No: 7-7,7-8

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1660

VESAIKİ HARBİYE DOSYASI

23/2/34

Numro

Suret

Başkumandanlık Vekâleti celilesine

Yıldırım Grubu Kumandanlığına

ŞİFRE

Altıncı Ordu Kumandanlığına

Dördüncü "

"

- 1- Dördüncü Kolordu cephesinde (Adilceviz) da Ermeni çetelerinin mevcudiyeti haber alınmıştır. 21/2/34 de Ahlat ve ertesi gün de Nazik gölünün cenubu şarkisindeki (Purhus) Köyü işgal edilmiştir. Bir düşman motoru bir müddet tesirsiz ateş ettikten sonra (Van) istikametine avdet itmiştir. Nazik gölü şimali garbisinde (Abdal Beyazıt) e kadar giden keşif kolumuz düşmana rast gelmemiştir. Muş ovasında muhacir, Til köyleri, ziyaret (39 L) işgal edilmiştir. Aşağı Kornî istikametine giden keşif kollarımız Muzu Süfla (46 L) Drayi (45 L) taraflarında düşmana dair bir eser görememiştir. Bu kolordu cephesinde kar ve fırtına devam etmektedir.
- 2- Birinci Kafkas Kolordusu cephesinde (Mamahatun) kısmı azamı yanmış bir halde 22/2/34 günü kıtaatımız tarafından işgal edilmiştir. Emniyet Kıtaatı Pelegöz (47 K) - Çınar komu - Vartik (48 F) Peçerîş (50 G) hattına sürülmüştür. Köylülerin ifadesine nazaran bin kadar Ermeni şakisi beraberlerinde altı top olduğu halde 21/2/34 de Yeniköy (46 G) tarikle şarka çekilmişler ve esnayı rahda Müslümanlardan üçyüz kadar müdafaasız ahaliyi katil ve ihrak eylemişlerdir.
- 3- İkinci Kafkas Kolordusu vaziyetinde değişiklik olmamıştır.
- 4- Hava kısmen bulutlu, kısmen açık ve soğuktur.

HİZMETE ÖZEL

5- Bu rapor Başkumandanlık Vekâleti Celilesine, Yıldırım Grubu, dördüncü ve altıncı Ordular Kumandanlıklarına çekilmek üzere sekiz sonrada Süşehri telgrafhanesine virilmiştir.

23/2/34 Harekât - 54

Üçüncü Ordu Kumandanı

Ferik

Vehip Mehmet

Aslına mutabıktır

Arşiv	No:	4-367
Delap	No:	163
Göz	No:	5
Klasör	No:	2909
Dosya	No:	17 (452)
Fihrist	No:	58

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1660

Harp Belgeleri dosyası

23.Şubat.1918

Sayı

Suret

Başkomutanlık Vekilliğine
Yıldırım Grubu Komutanlığına
6 ncı Ordu Komutanlığına
4 ncü Ordu Komutanlığına

1- 4 ncü Kolordu cephesinde Adilcevaz'da Ermeni getele-
rinin bulunduğu haber alınmıştır. 21 Şubat 1918'de Ahlat ve er-
tesi gün de Nazik Gölünün güney doğusundaki Purhus Köyü ele ge-
çirilmiştir. Bir düşman motoru bir süre etkisiz ateş ettikten
sonra Van doğrultusunda geri dönmüştür. Nazik Gölü kuzey batı-
sında Abdal Beyazıd'e (Aptalbazit) kadar giden keşif kolumuz
düşmana rastlamamıştır. Muş ovasında Muhacir, Til köyleri ziya-
ret (39 L) köyleri ele geçirilmiştir. Aşağı Kornî istikametine
giden keşif kollarımız Muzuksüfla (46 L), Drayi (45. L) tarafla-
rında düşmana dair bir eser görememiştir.

Bir kolordu cephesinde kar ve fırtına devam etmektedir.

2- 1 nci Kafkas Kolordusu cephesinde (Mamahatun), büyük
kısmı yanmış durumda 22 Şubat 1918 günü birliklerimiz tarafın-
dan ele geçirilmiştir.

Emniyet birlikleri Pelegöz (47 K)-Çınar Komu-Vartik (48 F)
-Peçeriçe (50 G) hattına sürülmüştür.

Köylülerin ifadesine göre 1.000 kadar Ermeni eşkiyası
beraberlerinde altı top olduğu halde 21 Şubat 1918'de Yeniköy
(46 G) yoluyla doğuya çekilmişler ve yolda giderken Müslümanlar-
dan 300 kadar savunmasız halkı öldürmüş ve yakmışlardır.

HİZMETE ÖZEL

3- 2 nci Kafkas Kolordusu durumunda değişiklik olmamasıdır.

4- Hava kısmen bulutlu, kısmen açık ve çok soğuktur.

5- Bu rapor Başkomutanlık Vekilliğine, Yıldırım Grubu, 4 ncü ve 6 ncı Ordular Komutanlıklarına çekilmek üzere saat 2000 de Suşehri telgrafhanesine verilmiştir. 23 Şubat 1918 Harekât - 54

3 ncü Ordu Komutanı

Korgeneral

Vehip Mehmet

Aslına uygundur

Arşiv	No:	4-367
Dolap	No:	163
Göz	No:	5
Klasör	No:	2909
Desya	No:	17 (452)
Fihrist	No:	58

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1661

27/2/34

Hamdi 7 evvel

35

Erzincan

125

160

Üçüncü Ordu Kumandanlığına

1- Kolordu cephesinde 26 /2/34 gecesi sükunetli geçmiştir.
27

2-Yeniköy 26/2/34 günü dokuzuncu Fırka Süvari Bölüğü tarafından işgal olunmuştur. 3-Ermeni eşkiyası Yeniköyde yirmi hane ihrak eylemişlerdir. Mahalli mezkurda bir miktar erzak bulunmuştur, cinsi ve miktarı tayin edilince arz olunacaktır. 4-Ermeni eşkiyasının firarlarından evvel Aşkale ahalisinden otuzbeş kişiyi şehit eyledikleri işgal müfreze-miz tarafından görülmüştür. 5-Hava bulutludur. 6-İşbu rapor üçüncü Ordu K2 Kafkas Kumandanlığına dördüncü Kolordu Kumandanlığına arzı tebliğ edilmek üzere 27/2/34 saat 7 evvel Erzincan merkezine verilmiştir.

27/2/34

K 1 Kafkas Kumandanı

minh 27/2/34

Kâzım Karabekir

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	163
Göz	No:	5
Klasör	No:	2948
Dosya	No:	208 (634)
Fihrist	No:	11-7

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1661

27 Şubat 1918

Saat : 0735

Erzincan

Hamdi

125

160

3 ncü Ordu Komutanlığına

1- Kolordu cephesinde 26/27 Şubat 1918 gecesi sessiz geçmiştir.

2- Yeniköy 26 Şubat 1918 günü 9 ncü Tümen Süvari Bölüğü tarafından ele geçirilmiştir.

3- Ermeni eşkiyası Yeniköy'de 20 ev yakmışlardır. Adı geçen yerde bir miktar erzak bulunmuştur. Cinsi ve miktarı saptanınca sunulacaktır.

4- Ermeni eşkiyasının kaçmalarından önce Aşkale halkından 35 kişiyi şehit ettikleri müfrezemiz tarafından görülmüştür.

5- Hava bulutludur.

6- Bu rapor 3 ncü Ordu 2 nci Kafkas Kolordu Komutanlığına, 4 ncü Kolordu Komutanlığına duyurulmak üzere 27 Şubat 1918 saat : 0700'de Erzincan merkezine verilmiştir.

27 Şubat 1918

1 nci Kafkas Kolordusu Komutanı

Tarih 27.2.1918

Kâzım Karabekir

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	163
Göz	No:	5
Klasör	No:	2948
Dosya	No:	208 (634)
Fihrist	No:	11-7

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1662

ÜÇÜNCÜ ORDUYU HÜMAYUN

Erkânı Harbiyesi

Erzurum

21/ 3 /34

Başkumandanlık Vekâleti celilesine

Şifre

C. 13 /3/34 Harekât 1156 numrolu şifrenin ikinci maddesine
14

Ahiren işgal eylediğimiz Erzincan, Erzurum şehirlerinin vaziyeti hazıralarını bervechi atı arz ederim.

Düçar oldukları felâket ve harabi itibarile yekdiğerine pek ziyade arzı müşabehet eden bu iki şirin kasabamızın mutena mebanii resmiye ve hususiyesi Ermeniler tarafından kâmilten ve bilitizam yakılmış ve ikinci derecedeki evler ve müessesatı iki senedenberi Rus Ordusunun asker ikamesi ve işgali dolayısıyla harabezara döndürülmüştür.

Hemen denebilirki her iki şehir yeniden ihya ve imara muhtağ ve şayanı terehhum bir haldedir. Erzincanın bütün kırsalları Erzurumun süvari kırsalı ve Hükümet ve Kolordu daireleri yanan mebanii resmiye meyanındadır. Elhasıl iki Kasabada yakılmış, yıkılmış, ağaçları kesilmiş bütün meanii hakikiyesile bir yangın yerine çevrilmiştir.

Bu kasabalar ahalisine gelince

Bunlarında eli silah tutanları bidayette yol yaptırılmak bahanelerile toplanmış ve Sarıkamış istikametinde sevk edilerek ifna edilmiştir. Kasabada kalan ahaliyi mütebakiye ise Rus Ordusunun çekilmesiyle başlayan Ermeni katli ve mezalimi ile kısmen ortadan kaldırılmış, kuyulara atılmış, evlere doldurulup yakılmış, süngü ve kılıktan geçirilmiş ve kasaphane ittihaz ettikleri mahallerde karınları deşilmiş, ciğerleri çıkarılmış ve kız ve kadınlar her türlü şenaatden sonra saçlarından asılmıştır. Engizisyon mezalimine rahmet okutacak mertebesi seni olan bu mezalimden masun kalan akalli kalil halk ise sefalet ve hara-

HİZMETE ÖZEL

biyetten ve bu manzaranın kendilerine vermiş olduğu dehşetten kısmen meyyiti müteharrik ve kısmen cinneti muvakkate halinde bulunmuştur ki bunların mikdarı çoluk çocuk dahil olduğu halde şimdilik Erzincanda binbeşyüzü Erzurumda otuzbini tecavüz etmektedir. Erzincan ve Erzurum ekilmemiş ve ahali elinde ne varsa alınmış aç ve çıplak bir halde bulunmuştur. Elyevm bu ahali işgali müteakib Rusların baraktağı anbarlardan saikâi cu ile ele geçirdikleri bir kısım erzak ile kifafı nefs etmektedirler. Erzurum ve Erzincan havalisindeki Köyler daha ziyade sayanı merhamet bir haldedirler. Güzergâha tesadüf eden bazı köyler kökünden kal edilmiş ve ahali si kendisine varıncaya kadar kesilmiş taş üzerinde taş barakılmamıştır, Ermeni güzergâhından uzak olan köyler ise kısmen mevcudiyetini muhafaza etmekte ve fakat ahali si ağılıktan hergün fevç fevç Orduya dehalet etmektedir.

Tarih me zalimin henüz böyle bir vekai şehiayı kaydetmemiş olduğunu kemali teessürle Hakipayı devletlerine arz (+) Efendim.

23/3/34 Harekât
Lütfü

Üçüncü Ordu Kumandanı
Ferik

Kapatıldı. 23/3/34
Hakkı

(+)

Ve berhayat kalanların muhafazayı hayatları için muhtelif tevarihle gerek Nezareti Celilelerine ve gerek dahiliye nezaretine yazdığım maruzatın serian isafına inayet buyurulmasını istirham eylerim. Harekât başlıyalı Kırk günü bulduğu halde bu bigare ve aç ve sayanı merhamet olan Millet için hiçbir şey

HİZMETE ÖZEL

yapılmamış olduğunu görerek Hükümeti seniye'nin ifa eylediği vazife'i tahlişiye ile Ermenilerin tiği zulumünden kurtardığı mücadı müslümini ağılığın ağışu hüvelnakine attığını da ilave ederim efendim.

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	163
Göz	No:	5
Klasör	No:	2947
Dosya	No:	628
Fihrist	No:	3-1 : 3-3

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1662

3 ncü Ordu Komutanlığı

Kurmayı

Erzurum

21.Mart.1918

Şifre

Başkomutanlık Vekilliğine

c-13/14 Mart 1918 harekât 1156 sayılı şifrenin ikinci maddesine : Sonradan işgal eylediğimiz Erzincan, Erzurum kentlerinin şimdiki durumlarını aşağıda arz ederim.

Uğramış oldukları felâket ve yıkıntı bakımından birbirine çok benzeyen bu iki şirin kentimizin özenle yapılmış resmi ve özel yapıları Ermeniler tarafından tümü ile bile bile yakılmış ve ikinci derecedeki evler ve kurumlar iki yıldan beri Rus Ordusunun yerleşmesi ve işgali dolayısıyla harap olmuştur. Hem denebilirki her iki kent yeniden yapılmaya ve bayındırlığa muhtaç olup acınacak bir haldedir.

Erzincan'ın bütün kışlaları, Erzurum'un süvari kışlası ve hükümet ve kolordu daireleri yanan resmi yapılar arasındadır. Kısacası iki kentde yakılmış, yıkılmış, ağaçları kesilmiş, tüm gerçek anlamlarıyla bir yangın yerine çevrilmiştir.

Bu kentler halklarına gelince; Bunların da eli silah tutanları başlangıçta yol yaptırılmak nedeni ile toplanmış ve Sarıkamış doğrultusunda gönderilerek yok edilmişlerdir. Kentte geri kalan halk ise Rus Ordusunun çekilmesiyle başlayan Ermenilerin yaptıkları zulümler ve öldürülmeleri ile kısmen ortadan kaldırılmış kuyulara atılmış, evlere doldurulup yakılmış, süngü ve kılıktan geçirilmiş ve kasaphane olarak kullandıkları yerlerde karınları deşilmiş, ciğerleri çıkarılmış, kız ve kadınlar her türlü kötülükten sonra saçlarından asılmışlardır. Engizisyon mezalimini aratacak kadar kötü olan bu zulümlerden korunabilmiş çok az sayıdaki halk ise yoksulluk ve yalızlıktan ve bu görünümün kendilerine vermiş clduğu dehşetten kısmen yaşıyan ölü ve kısmen delirme durumunda bulunmuştur ki bunların

HİZMETE ÖZEL

sayısı çoluk çocuk dahil olduğu halde şimdilik Erzincan'da 1.500'ü, Erzurum'da 30.000'ni aşmamaktadır. Erzincan ve Erzurum ekilmemiş ve halk elinde ne varsa alınmış aç ve çıplak bir halde bulunmuştur. Bugün bu halk isgalden sonra açlık nedeni ile Rusların bıraktığı ambarlardan ele geçirdikleri bir kısım erzak ile ancak ölmeyecek kadar geçinebildiler. Erzurum ve Erzincan yöresindeki köyler daha çok acınacak durumdadırlar. Yol üzerindeki bazı köyler kökünden yıkılmış ve halkı kendisine varıncaya kadar kesilmiş taş üzerinde taş bırakılmamıştır.

Ermeni bölgesinden uzak olan köyler ise kısmen varlığını korumakta ve fakat halkı açlıktan her gün bölük bölük orduya sığınmaktadırlar. Tarihin, zulümlerin henüz böyle bir kötülük olayını yazmamış olduğunu büyük bir üzüntü ile yüksek görünüşünüze sunar ve yaşayanların, yaşamlarının korunması için değişik tarihlerde gerek yüksek katınıza ve gerek içişleri Bakanlığına arz ettiklerimin bir an önce yerine getirilmesine yardım buyurulmasını dilerim. Harekâta başlayalı 40 günü bulduğu halde bu çaresiz ac ve merhamete layık olan millet için hiç bir şey yapılmamış olduğunu görerek hükümetin yaptığı kurtarma göreviyle Ermenilerin zulüm kılıcından kurtardığı Müslüman savaşçılarını açlığın korkunç kucığına attığını da eklerim efendim.

Harekât

3 ncü Ordu Komutanı

23 Mart 1918

Tümgeneral

Lütfü

Kapatıldı.

23 Mart 1918

Hakkı

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	163
Göz	No:	5
Klasör	No:	2947
Dosya	No:	628
Fihrist	No:	3-1, 3-3

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1663

Dördüncü Ordu Kumandanlığına

Şifre

1/4/34

C 3/34 Şifreye

Erzurumun tarihi istirdadı olan 12 / 3 / 34 tarihine kadar güz-
zeran olan müddet zarfında yalnız Erzurum şehri içinde Ermeni-
ler tarafından sureti gaddaranede şehit edilmiş 2127 erkek İs-
lam naşı bulunduğı ve taharriyata devam edilmekte olduğundan
ba'd-ezib bulunacaklar hakkında ayrıca arzı malûmat olunacağı
maruzdur.

Lütfü

Kapatıldı 1/4/34

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	163
Göz	No:	5
Klasör	No:	2947
Dosya	No:	628
Fihrist	No:	3-4

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1663

4 ncü Ordu Komutanlığına

Şifre

1 Nisan 1918

C: Mart 1918 Şifreye :

Erzurum'un kurtuluş tarihi olan 12 Mart 1918 tarihinden 20 Mart 1918 tarihine kadar geçen süre içinde yalnız Erzurum kentinde Ermeniler tarafından acımasızca şehit edilmiş 2127 Müslüman erkeğinin ölüsü bulunduğu ve aramaların sürdürülmekte olduğu, bundan sonra bulunacaklar hakkında ayrıca bilgi sunulacağı arz olunur.

Lütfü

Kapatıldı : 1 Nisan 1918

Arşiv	No:	4-3671
Dolap	No:	163
Göz	No:	5
Klasör	No:	2947
Dosya	No:	628
Fihrist	No:	3-4

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1664

752

Aceledir

/4/5

Dersaadetde

Telgrafname

Karargâhı. Umumî ikinci şube Müdürü Seyfi Beyefendiye

Hilmi

1/5/34

<u>Mahreci</u>	<u>Numrosu</u>	<u>Kelimesi</u>	<u>Alındığı mahal</u>	<u>Tarih</u>	<u>Saat</u>	<u>İmza</u>
Erzincan	4626	100	Kazası	9 evvel		

Keşide olunduğu 334 9 evvel

mahal 1 Mayıs 3

Trabzondan Erzincana kadar bütün köyler birer harabedir. Kısmi azami Rusların tahliye anında Ermeniler tarafından tahrib edilmiştir. Bu tahribatda Rumların da iştiraki vardır. Ruslardan ziyade gayri müslim vatandaşlarının mezaliminden bizardır. Trabzon İslam mahallesi hak ile yeksen edilmiştir. Mezarlıklar Ruslar tarafından tiyatro yapılmıştır. Camiler duvarlarının en seni resimler döşenerek gübrelerle duruyor. Trabzon Erzincan yolu üzerinde meyva ağaçları kesilmiş evleri yıkılmış aç kadınlar yollarda palaspareler içinde dileniyorlar hristiyan Köyləri muhafaza idilmiştir. Erzincan bir fecayı sahnesidir kuyular İslam ölüleriyle doludur. Viran bahçelerin arsaların elan etleri üzerinde üzerinde insan naişları eller ve ayaklar bulunuyor en müzeyyen Ermeni evlerinin kapu yolları kâmil kanla mülemmadır. Rusların şehri tahliyesi esnasında İslamlardan bir çoğu Ermeniler tarafından hapsedilmiş taşlık önlerinde kütükler üzerinde katlonulmuştur teknil şehir harabedir /30 minh

Karargâhı Umumî ikinci Şubeye memur

Arşiv No: 1/2

Dolap No: 109

Göz No: 4

Klasör No: 359

Dosya No: 1023 (1435)

Fihrist No: 3-36

Yüzbaşı

Ahmet Refik

HİZMETE ÖZEL

BEIGE NO. 1664

752

Aceleair

/4/5

Telgrafname

İstanbul'da

Genel Karargâh İkinci Şube Müdürü Sayın Bay Seyfi'ye

Hilmi 127

1 Mayıs 1918

<u>Çıkışı</u>	<u>Sayısı</u>	<u>Kelimesi</u>	<u>Alındığı yer</u>	<u>Tarih</u>	<u>Saat</u>	<u>İmza</u>
Erzincan	4626	100	Kazası	-	09.00	(Okunamadı)
			Çekildiği yer	1918 09		(Okunamadı)
				1 Mayıs 15		

Trabzon'dan Erzincan'a kadar bütün köyler birer yıkıntıdır. Büyük kısmı Rusların boşaltma sırasında Ermeniler tarafından yıkılmıştır. Bu yıkma işine Rumlar da katılmışlardır. Köylüler Ruslardan çok Müslüman olmayan vatandaşlarının zulümlerinden tedirgindirler. Trabzon Müslüman mahallesi yerle bir edilmiştir. Mezarlıklar Ruslar tarafından tiyatro yapılmıştır. Camilerin duvarları en utanç verici resimler döşenerek pislikler duruyor. Trabzon-Erzincan yolu üzerinde meyve ağaçları kesilmiş, evler yakılmış aç kadınlar yollarda yırtık parçaklar içinde dileniyorlar. Hristiyan köyleri korunmuştur. Erzincan bir facialar sahnesidir. Kuyular İslam ölüleriyle doludur. Yakık evlerin bahçelerinde arsaların, hâlâ etleri üzerinde insan ölüleri, eller ve ayaklar bulunuyor. En süslü Ermeni evlerinin kapı yolları tümü ile kanla bulamıştır. Rusların kenti boşaltması sırasında Müslüman halkın bir çoğu Ermeniler tarafından hapsedilmiş taşlık önlerinde kütükler üzerinde öldürülmüştür. Şehir bir harabe halindedir. /30 tarih

Genel Karargâh İkinci Şubeye

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 109
Göz No: 4
Klasör No: 359
Dosya No: 1023 (1453)
Fihrist No: 3-36

Memur Yüzbaşı

Ahmet Refik

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1665

138

2/5/34

Telgrafname

Karargâhı umumî

2
12

İkinci Şube Müdür Seyfi Beyefendiye

<u>Mahreci</u>	<u>Numarası</u>	<u>Kelimesi</u>	<u>Alındığı mahal</u>	<u>Saat</u>
Erzincan	4703	200	(Okunamadı)	12 evvel

Erzincanda iki aydanberi elan Müslüman cenazelerinin defni ile uğraşılıyor şimdiye kadar kuyulardan çıkarılan veya hendek kenarlarında katledilenlerin mecmuu altıyüz altı kişidir. Bunlar Rusların Erzincanı işgal etmeleri üzerine Anadoluya çekilemeyen fukara ahalidir. Bir çoklarının elleri telefon tellerile bağlanarak katledilmişlerdir. Kuyudan çıkarılanlar kâmilen çürümüşdür. Bazılarının göğüslerinde süngü yaraları boğazlarında tel yerleri görülüyor. Şimdiye kadar kuyularda bulunabilen naaşlar cami meydanına getirilmiş ahali tarafından tanılanlara ailelerine teslim edilmiştir. Elyevm Erzincanda üç dört binden fazla nüfus yoktur. Hemen kısmı azamı da yalın ayak aç sefil ve perişan bir haldedir. Erzincanda kaldığımız dört gün zarfında muhabirler ancak yarım saat kadar mezalim sahnelerini gezdiler o esnada da Ermeni Kilisesi ile mezarlığını ziyaret ittiler cesetleri ve saireyi görmeye ehemmiyet vermiyorlar çıkan cesetlerin başlarını harab yerlerin kâmilen fotoğraflarına aldurdım. Erzurum sabık Alman konsolosu Andere'in refakatimizde bulunması muhabirleri şayanı tetkik mahallere götürmekliğime mani olmaktadır. Muhabirlerin en çok alakadar oldukları yerler çarşılarıdır. Berveçhi malumat arz olunur.

/2 minh

K.U İkinci Şubeye memur Ahmet Refik

4/5

Arşiv No: 1/2
 Dolap No: 109
 Göz No: 4
 Klasör No: 359
 Dosya No: 1023 (1435)
 Fihrist No: 3-37, 3-38

Hariciyeye çekilecek

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1665

158

Genel Karargâh

Telgrafname

2 Mayıs 1918

İkinci Şube Müdürü Seyfi Bey'e

2/12

<u>Çıkışı</u>	<u>Sayısı</u>	<u>Keşimesi</u>	<u>Alındığı yer</u>	<u>Saat</u>
Erzincan	4703	200	(oku namadı)	12

Erzincan'da iki aydan beri hâlâ Müslüman ölülerinin gömülmesi ile uğraşıyor. Şimdiye kadar kuyulardan çıkarılan ve ya hendek kenarlarında öldürülenlerin toplamı 506 kişidir. Bunlar Rusların Erzincan'ı işgal etmeleri üzerine Anadolu'ya çekilemeyen fakir halktır. Bir çoklarının elleri telefon telleriyile bağlanarak öldürülmüştür. Kuyudan çıkarılanların hepsi çürümüştür. Bazılarının göğüslerinde, süngü yaraları, boğazlarında tel yerleri görülüyor. Şimdiye kadar kuyularda bulunabilen ölüler cami meydanına getirilmiş halk tarafından tanınanları ailelerine teslim edilmiştir. Bugün Erzincan'da üç dört binden fazla nüfus yoktur. Bunların birçoğu da yalınayak, aç düşkün ve perişan bir durumdadır. Erzincan'da kaldığımız dört gün içerisinde muhabirler ancak yarım saat kadar mezalim sahnelerini gezdiler. O sırada da Ermeni kilisesi ile mezarlığını gördüler. Ölüleri ve diğer şeyleri görmeye önem vermiyorlar. Çıkan ölülerin başlarının ve yıkılan yerlerin tümünün fotoğraflarını aldım. Erzurum eski Alman Konsolosu Andres'in beraberimizde bulunması muhabirleri incelenmeğe değer yerlere götürmekliğime engel olmaktadır. Muhabirlerin en çok ilgili oldukları yerler çarşılarıdır.

Bilgi olarak arz olunur.

Başkomutanlık Karargâhı

2 Tarih

İkinci Şubeden

4/5

Ahmet Refik

Arşiv No: 1/2

Hariciyeye çekilecek

Dolap No: 109

Göz No: 4

Klasör No: 359

Dosya No: 1023 (1435)

Fihrist No: 3-37, 3-38

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1666

OSMANLI ORDUYU HÜMAYUNU
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numro

Üçüncü Ordu Kumandanlığına

Suret

C: 13/5/34 harekât 1031 Numroya :

1-Rus Ordusunun terhisden sonra cepheain Ermeniler tarafından işgaline başlandığı günden itibaren bu güne kadar Ermeniler bütün İslam köylerini Mahv ve tahrib ve katliam etmektedirler. Bu fecayiın 93 hududu garbinde olduğu gibi şarkta Erivan, Gümrü, Kars, Kağızman Sarıkamış kısmen Ardahan, ahilek mintakasındaki bilumum kurada da tatbik ve icra edilmiş olduğu delaili adide ile mevsuk ve müeyyedir.

2- Ermenilerin şimdiye kadar irtikâb etmiş ve elan da etmekte bulundukları bu mezalim ve fecayi tamamen tavzih ve tayini için birçok sebebler teşkil edilerek ve her köyde her mahallede ayrı ayrı tatbikat yaparak bütün vakayii tayin ve tespit etmek icabeder. Vezaif ve harekâtı askeriye ile meşgul bulunan kıtaat bu fecayiın safhasını tetkik ve tamika fırsat bulamadıkları gibi harekâtı askeriye mintakası haricinde kalan vekayi ve mezalim hakkında da tatbikatı amika icrasına imkân bulunamamıştır.

3- Harekât mintakası dahilinde muhtelif mekamat kıt'atı ve müessesen tarafından tayin ve tespit edilebilen bir kısım vekayi hûlasası zirde maruzdur.

A=29/4/34 de Gümrüden 500 araba ile Ahılkelek'e nakledilmek üzere olan üçbin kadar İslam ahaliyi Gümrüden avdetde Ermeniler kâmilin mahve ve tahrib eylediler.

B=Zarudsat kazası dahilinde (iki yer ismi okunamadı), melik Köyü mintakasında Köyleri ihrak ve ahaliyi katliam ettiler.

C=Yine nisan bidayetinde Şuragel Nahiyesinde 67 pare Köyü Ermeniler tarafından katliam edildi.

HİZMETE ÖZEL

D=Kağızman şarkındaki kulp ve civarında bin kişi iki makineli tüfenk ve iki toptan murekkep olarak teşkil edilen bir Ermeni kuvveti Kulp ve Erivan mıntıkasındaki kurayı katliam ettiler. H=1/5/34 de yüz kadar Ermeni atlısı Şiben tepe, Düzkent ve civarında /60/ kadın, çocuk ve erkek katlettiler ve 25/4/34 de Kars şarkındaki su basan kariyesinden (570/ nüfusu İslamı balta kama bıçak istimal ederek ve ateşde yakarak şehit ettiler. Ve Mağısta ve Alaca Kariyelerinden yüzü mütecaviz kadın, çocuk ve erkeği aynı sureti feciada şehit ettiler ve Tekneli, Hacr Halil, Kalu Köy harebe Dagor Milanlı Ketak Alaca Elham Köyler ahalisini katliam ettiler.

Z=1/5/34 de Ahılkelek etrafındaki kuradan Dengel Acarca Molabi Morçahit Bedigna Havur korusu Köylerini Ermeniler ihrak ve katliam ettiler. Arpaçay üzerindeki Kehör, Kinefeski, şimalindeki Boğublu ve Erivan şimali garbisindeki Şemran civarındaki ahali İslamiye Ermeniler tarafından katliam ve köyleri ihrak idildi. Ve Karsdaki üsera efradımızdan bir çoğunu Kars, ve bir çoğunu da Gümrüde süngü ile ve diğer efradın göz önünde şehit ettiler. Z=Elhasıl Ermeniler Kars, Sarıkamış, Erivan, Ahılkelek Kağızman hanlarındaki İslam köylerinin kısmı azamını katliam ve ihrak ettiler.

H= Bâlâda arz olunan fecayi Ermenilerin yapmış ve yapmakta oldukları fecayiın ancak bir cüz'ünü teşkil edebilir ve bu hususda birer misal olabilir ve bu babda mühim imkân daha ziyade temiki tahkikat edilmektedir. Elde edilecek netayicin derhal işar kılınacağı maruzdur.

16/5/34

Grub K

Mirliva

Şevki

Arşiv No: 1-65
Dolap No: 140
Göz No: 4
Klasör No: 1847
Dosya No: 61 (89)
Fihrist No: 7-14, 7-15

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1666

Türk Ordusu

Başkomutanlık Vekilliği

Şube

Sayı

3 ncü Ordu Komutanlığına

Suret

Harekât 1031 sayıya:

13 Mayıs 1918

1- Rus ordusunun terhisten sonra cephenin Ermeniler tarafından işgaline başlandığı günden itibaren bu güne kadar Ermeniler bütün İslam köylerini yakmış, yıkmış ve halkı kılığtan geçirmiştir. Bu acıklı olaylar 93 sınırı (1877 - 1878 Osmanlı - Rus harbindeki sınır) batısında olduğu gibi doğuda Erivan, Gümrü, Kars, Kağızman, Sarıkamış, Kısmen Ardahan, Ahılkelek bölgesindeki bütün köylerde de uygulanmış olduğu bir çok kanıtlarla belgelenmiş ve doğrulanmıştır.

2- Ermenilerin şimdiye kadar yaptıkları ve halende yapmakta oldukları bu yürekler acısı zulümleri bütünü ile açıklamak ve ortaya çıkarmak için bir çok nedenler oluşturarak ve her köyde her mahallede ayrı ayrı incelemeler yaparak bütün olayları meydana koymak ve saptamak gerekir. Görevi gereği askeri harekât ile uğraşan birlikler bu yürekler acısı olayların her devresini inceleme ve derinleştirmeye fırsat bulamadıkları gibi askeri harekât bölgesi dışında kalan olaylar ve zulümler hakkında da derin incelemeler yapmaya olanak bulamamışlardır.

3- Harekât bölgesi içinde geçitli askeri kuruluşlara ait birlikler ve kurumlar tarafından belirtilen ve saptanabilen bir kısım olayların özeti aşağıda arzedilmiştir.

a- 29 Nisan 1918'de Gümrü'den 500 araba ile Ahılkelek'e gönderilmek üzere olan 3.000 kadar Müslüman Gümrü'den dönüşte Ermeniler tümü ile yok ettiler.

HİZMETE ÖZEL

b- Zarudşat (Arpaçay) ilçesi içinde (bir iki yerin adı okunamadı, yerleri bulunamadı) Melik Köyü bölgesindeki köyleri yaktılar ve halkını öldürdüler.

c- Yine nisan başlangıcında Şuragel bucağında 67 parça köy halkı Ermeniler tarafından yok edildi.

d- Kağızman doğusundaki Kulp ve dolayında 1.000 kişi ile iki makineli tüfek ve iki toptan oluşan bir Ermeni kuvveti Kulp ve Erivan bölgesindeki köyleri yok ettiler.

e- 1 Mayıs 1918'de 100 kadar Ermeni atlısı Şistepe, Düz-kent ve dolayında 60 kadın, çocuk ve erkek öldürdüler. Ve 25 Nisan 1918 de Kars doğusundaki Subasan köyünden 570 Müslümanı balta, Kama, bıçak kullanarak ve ateşte yakarak şehit ettiler. Ve Magusto ve Alaca Köylerinde 100'ü aşkın kadın, çocuk ve er-keği aynı şekilde merhametsizce şehit ettiler ve tekneli, Hacı Halil, Kalu Köy, Harabe, Dagor, Milanlı Ketak, Alaca, Elham köyleri halkını yokettiler.

f- 1 Mayıs 1918'de Ahılkelek çevresindeki köylerden Dan-gal, Acarca, Molalbi, Morcahit, Badiğna, Havur Korusu köyleri-ni Ermeniler yakıp halkını yokettiler. Arpaçay üzerindeki Ke-hör, Kinefeski kuzeyindeki Bogublu ve Erivan batı kuzeyindeki Şamran dolayındaki köyler Ermeniler tarafından yakıldı ve halkı yokedildi. Ve Kars'taki tutsak erlerimizden bir çoğu Kars ve birçoğu da Gümrü'de süngü ile ve diğer erlerin gözü önünde şe-hit edildiler.

g- Hasılı Ermeniler Kars, Sarıkamış, Erivan, Ahılkelek, Kağızman hanlarındaki İslam köylerinin büyük kısmını yokettiler ve yaktılar.

h- Yukarıda arzolunan acıklı olaylar, Ermenilerin yap-mış ve yapmakta oldukları kötülüklerin ancak bir parçasıdır. Ve bu konuda birer örnek olabilir. Bu konuda eldeki olanak oranın-da incelemeler daha ziyade derinleştirilmektedir. Elde edilecek sonuçların derhal bildirileceği arz olunur.

16 Mayıs 1918

Arşiv No: 1-65
Dolap No: 140
Göz No: 4
Klasör No: 1847
Dosya No: 61(89)
Fihrist No: 7-14, 7-15

Grup Komutanı
Tuğgenerai
Şevki

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1667

Kaymakam Seyfi Bey

Karargâhı Umumî İkinci Şube Dersaadet

Batum 8 298 22 1

Noyes Viner Tagblat Viyana Peşter Loyt Budapeşte, Lokal Ançayker Berlin, Algemen Handelslat Amsterdam Dersaadet iki haftadan beri Ermeni ve Rusların Kürdistan ve Ermenistan tarikile vukubulmuş olan ricatin izlerini takib ediyorum ve her ne kadar bu arazinin Ermeni çetelerinden temizlenmesinden beri iki ay geçmiş ise de her adımda kaçan Ermeni çetelerinin yaptığı işitilmemiş mezalimini görüyorum. Trabzon'dan Erzincana ve Erzincandan Erzuruma kadar bütün şehir ve Köyler harabe halinde bulunuyor görülmemiş bir zulm ile her adımda katledilmiş Türklerin cesedleri her tarafda dolu yalnız dağlara kaçmak suretile kendilerini kurtarabilen ve geri kalan ahalinin ifadesine nazaran Türk ahalisinin asıl yevmi havfı aludî Rus kıtaatının çekilmesi ve Ruslar tarafından boşaltılan arazinin Ermeni çeteleri tarafından tessellüm edilmesi üzerine başlamıştır. Ruslar ahaliye umumiyetle eyi muamele ediyor ve Ermenilerin tacizatından himaye ediyordu. Fakat Ermeniler memleketlerin sahibi kesilince muntazam bir surette mahv ve ifnaya başlamışlardır. Ermeniler Türk ve Ermeni arazisini Türklerden temizlenmek istediklerini ve milliyet meselesini halletmek istediklerini açıktan açığa söylüyordu. Bu gün Rus esaretinden kaçmış ve şimdi Kars ve Aleksandır Pol'dan gelmiş olan Avusturyalı ve Alman askerlerle görüşmek fırsatına nail oldum. Bunlar Ermeni çetelerinin Türk harp esirlerinden üçyüz altmış kişiyi Kars'da ve Aleksandropol'da nasıl katledilmiş olduğunu görmüşlerdir. Rus zabitleri Türkleri kurtarmaya çalışmışlar ve bu sebeple Rus zabitleriyle Ermeniler arasında kanlı müsademeler vukubulmuştur.

HİZMETE ÖZEL

Karsda Türk esirlerinin bir kısmını kurtarmaya muvaffak olmuşlar. Şimdi Bulunmakta olduğum Erzurum müthiş bir manzara arz ediyor. Bütün şehir aksamı harab bir halde bulunuyor ve hava cesetlerin müteaffih kokusu ile dolu (Ruslar tarafıda burada bırakılmış olan askeri depoların büyük bir kısmı sap sağlam kalmış olduğundan Türklerin eline büyük bir ganimet düşmüştür). Ermenilerin Avusturyalı ve Alman esirlerini de kesdikleri rivayet kabilinden söyleniyorsada Türk harb esirlerinin kati bir surette katli hakkındaki tahkikatım hilafına olarak bu hususu tekid eden emareleri elde edemedim.

Doktor Stefan Eşnaniyer

Doktor İstefan Eşnaniyer tarafından çekilen telgrafın tercümesidir. Asıl Mühür Beyefendinin emrile telgraf adreslere keşide edilmek üzere 23/5/34 Saat 1,30 da Posta ile sansür müfettişliğine gönderildi. Telgrafın çekileceğine dair olan emri Ferid Efendi getirdi.

Adreslerine çekildimi? Evvelki ile bunun bir suretini (imza, okunamadı) tahkikiyle Umuru Şarkiyeye, Şubei Mahsusa'ya Emniyeti Umumiye ve K.U. e gönderiniz göreyim (Paraf)

Arşiv	No: 1/2
Dolap	No: 109
Göz	No: 3
Klasör	No: 346
Dosya	No: 427 (1385)
Fihrist	No: 3-52, 3-53

HİZMETE ÖZEL

BEIGE NO. 1667

Yarbay Seyfi Bey

Genel Karargâh İkinci Şube - İstanbul

Batum : 8 298 22 1

Noyes Viner Tagblat - Viyana, Pester Loyt - Budapeşte, Lokal Anşayker - Berlin, Algemen Hande Isblat - Amsterdam, vakit İstanbul, iki haftadan beri Ermeni ve Rusların Türk tapraklarından Ermenistan yoluyla yapılmış olan geri çekilmenin izlerini izliyorum. Ve her ne kadar bu arazinin Ermeni çetelerinden temizlenmesinden beri iki ay geçmiş ise de her adımda kaçan Ermeni çetelerinin yaptığı ıstıtlanmış zulümlerini görüyorum. Trabzon'dan Erzincan'a ve Erzincan'dan Erzurum'a kadar bütün şehir ve köyler harabe halinde bulunuyor. Görülmemiş bir zulüm ile öldürülmüş Türklerin ölüleri her tarafta döl. Yalnız dağlara kaçmak suretiyle kendilerini kurtarabilen ve geri kalan halkın söylediklerine göre Türk halkının asıl korkulu günü Rus birliklerinin çekilmesi ve Ruslar tarafından boşaltılan arazinin Ermeni çeteleri tarafından teslim alınması üzerine başlamıştır. Ruslar ahaliye genellikle iyi muamele ediyor ve Ermenilerin tedirgin etmelerinden korkuyordu. Fakat Ermeniler bu yerlere sahip olunca düzenli bir surette yok etmelere başlamışlardır. Ermeniler, Türk ve Ermeni arazisini Türklerden arındırmak ve milliyet sorununu çözümlmek istediklerini açıktan açığa söylüyorlardı. Bu gün Rus tutsaklığından kaçmış ve şimdi Kars ve Aleksandr-Pol (Gümrü - Leninakan) dan gelmiş olan Avusturyalı ve Alman askeriyle görüşmek fırsatına erişmiş oldum.

Bunlar Ermeni çetelerinin Türk harp tutsaklarından 360 kişiyi Kars'da ve Aleksandropol'da nasıl öldürmüş olduklarını görmüşlerdir. Rus subayları Türkleri kurtarmağa çalışmışlar ve bu nedenle Rus subaylarıyla Ermeniler arasında kanlı çarpışmalar olmuştur. Kars'da Türk tutsaklarının bir kısmını kurtarmayı başarmışlar. Şimdi bulunmakta olduğum Erzurum, korkunç bir görünüş gösteriyor. Bütün şehir yıkık bir durumda bulunuyor ve hava, ölülerin kokusu ile dolu (Ruslar tarafından burada bırakılmış olan askeri depoların büyük bir kısmı sapa-sağlam kalmış olduğundan Türklerin eline büyük bir ganimet geçmiştir.) Ermenilerin Avusturyalı ve Alman harp tutsaklarını da kestikleri söylentileri yayılmışsa da Türk harp tutsaklarını kesin bir surette öldürdükleri hakkındaki soruşturmalara karşın bu konuyu doğrulayan ip uçları elde edemedim.

HİZMETE ÖZEL

Doktor Stefan Eşnaniyer

Doktor İstefan Eşnaniyer tarafından çekilen telgrafın çevirisidir. Aslı sayın müdürün emriyle telgrafın başındaki adreslere çekilmek üzere 23 Mayıs 1918 saat 0130'da posta ile sansür müfettişliğine gönderildi. Telgrafın çekileceğine ilişkin emri Bay Ferit getirdi.

İmza

(Okunamadı)

Adreslerine çekildi mi? Evvelki ile bunun bir örneğini soruştur. Doğu işlerine, özel şubesine, Emniyet Genel Müdür-lüğüne ve Başkomutanlık Vekilliğine gönderiniz... Göreyim.

Paraf

(Okunamadı)

Arşiv	No: 1/2
Dolap	No: 109
Göz	No: 3
Klasör	No: 346
Dosya	No: 427 (1385)
Fihrist	No: 3-52, 3-53

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1668

OSMANLI ORDUYU HÜMAYUNU

Mevrut

Baş Kumandanlığı Vekaleti

Şube

Batumdan Başkumandanlık Vekaleti Celilesine

2271 Numrolu şifredir

Numro

Yıldırım Grubu Orduları Kumandanlığına 1-Altıncı Ordunun bu güne ait raporu henüz gelmedi. 2-Dokuzuncu Ordu cephesinde dördüncü Kolordu cephesinde Ermenilerin culfa yakınındaki İslam Köylerinde 20/6/34 de ikiyüz kadar Müslüman şehid ettikleri ve ikibin Piyade ile 600 Suvariden ibaret bir Ermeni kuvvetinin Aras nehri üzerinde ve Nahcivanın 70 kilometre kadar cenubu şarkisindeki Orduabat Kasaba Köy muhasara ettikleri bu Kariye ahalisinden mevрут bir varakadan anlaşılmıştır. 3-6 Numrolu bu rapor Başkomutanlık Vekâleti celilesine Yıldırım Orduları grubu Kumandanlığına keşide edilmek üzere 2/7/34 saat 11/30 sonrada Batum telgraf merkezine verilmiştir.

2/7/34

Şark Orduları Grubu Kumandanı

Esat

Manzur buyuruldu

7/3

3
5/ 7 / 34

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 113
Göz No: 4
Klasör No: 528
Dosya No: 1050 (2063)
Fihrist No: 1-14

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1668

Türk Ordusu
Başkomutanlık Vekilliği
Şube
Sayı

Batum'dan Başkomutanlık Vekilliğine

2271 Sayılı Şifredir.

Yıldırım orduları Grubu Komutanlığına 1-6 ncı Ordunun bu güne ait raporu henüz gelmedi. 2-9 ncü Ordu Cephesinde Ermenilerin Culfa yakınındaki İslam Köylerinde 20 Haziran 1918'de 200 kadar Müslümanı şehit ettikleri ve 2000 piyade ile 600 süvariden ibaret bir Ermeni kuvvetinin Aras Nehri üzerinde ve Nahcivan'ın 70 kilometre kadar güneydoğusundaki Orduâbat Kasaba köyünü muhasara ettikleri, bu köy halkından gelen bir yazıdan anlaşılmıştır. 3-6 sayılı bu rapor Başkomutanlık Vekilliğine, Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığına çekilmek üzere 2 Temmuz 1918 saat 2330'da Batum telgraf merkezine verilmiştir.

2 Temmuz 1918

Doğu Orduları Grubu Komutanı

Esat

Görüldü
7/3

3
5 / 7 / 1918

Arşiv	No: 1/2
Dolap	No: 113
Göz	No: 4
Klasör	No: 528
Dosya	No: 1050 (2063)
Fihrist	No: 1-14

118

HİZMETE ÖZEL

HİZMETE ÖZEL

BEJGE NC. 1669

OSMANLI ORDUYU HÜMAYUNU
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube

3

Numro

Orduyu Başkumandanlık Vekâleti Celilesine Mevрут

722 Numrolu Şifredir

- 1- Altıncı Ordu Cephesinde gün sükunetle geçmiştir.
- 2- Dokuzuncu Ordu: A.dördüncü Kolorau cephesinde 5/7/34 de mühim bir hadise olmadı. Rumiye den sal ile Rumiye Gölü şark sahiline geçen dokuz Rus zabitle esir iki Türk neferimizden alınan malumat hülasası berveghi âtidir. Dokuz Rus zabitinden birisi Rumiye kuvvetleri Erkanı Harbiye Reisi Miralay Anıtar kalesi yoktur. Rumiye kuvveti ceman altı yedi bin kadar Ermeni ve Nasturi aslty (altı) şınayder topu dokuz makineli tüfenk on üç otomatik tüfenkten ibaret imiş. Bu kuvvet içinde biri üçyüz diğeri yediyüz mevcudunda muntazam iki tabur vardır. kuvvetin mütebaki kısmı kımleen ve gate-lerden ibarettir. Rumiye de ceman ikiyüz altı Rus zabıt ve neferi vardır Piyade cephanesi çok topçu cephanesi az imiş Ermeni Nasturilerin kadın çocuk ve ihtiyarlar dahil olduğu halde Dilmada yedibin ve Rumiye de üçbin Müslümanı envai fecayi irtikâbıle şehid etdiklerini Rus zabıtları itiraf etmişlerdir. Ermeni zabıtları her tarafa dolaşarak Ermenileri silah başına davet etmekde imişler, masrafı İngilizler tarafından tesviye idilmek üzere Ermeniler Türkler aliy-hine harbe devam edeceklermiş.B.birinci Kafkas Kolorusu cephesinde Alay yüzüymüç mantıkasında 6/7/34 de muhtelif mahallerden ilerlemek isteyen otuz kırk kişilik Ermeni müfrezeleri kendilerine zayıat virdirilerek tard idilmiştir.

HİZMETE ÖZEL

Onbirinci Kafkas Fırkası 8/7/34 de Serdarabad mintikasında Aras vadisi boyunca Sadaraka istikametinde ve hududumuz dahilindeki Ermeni çetelerini tenkil etmek emrini almıştır. 311 numrolu bu rapor tahriren üçüncü ordu Kumandanlığına verilmiştir ve başkumandanlık Vekâleti celilesine yıldırım ordular Grubu Kumandanlığına keşide edilmek üzere 8/7/34 ve öğleden evvel saat sekizde Batum telgrafhanasına verilmiştir / 7 Temmuz/ 34

Şark Ordular Grubu K. Vekili

Esad

10/7/34

Arşiv	No: 1/2
Dolap	No: 113
Göz	No: 4
Klasör	No: 528
Dosya	No: 2050 (2069)
Fihrist	No: 1-15, 1-16.

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1669

Türk Ordusu

Başkomutanlık Vekaleti

Şube:

Sayı:

3 ncu Ordu Komutanlığından Başkomutanlık'a gelen

722 Sayılı Şifre

1. 6 ncu Ordu cephesinde gün sessiz geçmiştir.

2. 9 ncu Ordu : A. 4 ncu Kolordu cephesinde 5/7/1918 de önemli olay olmadı. Rumiye'den sel ile Rumiye Gölü doğu sahiline geçen dokuz Rus subayı ile esir iki Türk erimizden alınan bilgi özeti aşağıdadır :

Dokuz Rus subayından birisi; Rumiye kuvvetleri Kurmay Başkanı Albay, Anitar (kalesi yoktur) (Şifre tam olarak açılmamıştır). (Aşağıdaki bilgiler Anitar tarafından verilmiş olsa gerek) Rumiye kuvveti toplam 6-7 bin kadar Ermeni ve Nasturi, altı şinayder topu, dokuz makineli tüfek, 13 otomatik tüfekten ibaret imiş. Bu kuvvetin içinde biri 300, diğeri 700 mevcudunda muntazam iki tabur vardır. Kuvvetin geri kalanı kâmilan ve çetelerden ibarettir. Rumiye'de toplam 206 Rus subayı ve eri vardır. Piyade mermisi çok, topçu mermisi az imiş.

Ermeni Nasturilerin kadın, çocuk ve yaşlılar dahil olduğu halde Dilman'da 7.000 ve Rumiye'de 3.000 Müslümanı çesitli işkencelerle şehit ettiklerini Rus subayları açıklamışlardır. Ermeni subayları her tarafta doluşarak Ermenileri silah bağına davet etmekte imişler. Masraflı İngilizler tarafından karşılanmak üzere Ermeniler Türkler aleyhine savaşa devam edeceklermiş.

B. 1 ncu Kafkas Kolordusu Cephesinde 223 ncu Alay bölgesinde 6 Temmuz 1918'de muhtelif yerlerden ilerlemek isteyen 30-40 kişilik Ermeni müfrezeleri kayıp verdirilerek püskürtülmüşlerdir.

HİZMETE ÖZEL

11 nci Kafkas Tümeni 8 Temmuz 1918'de Serdarabad bölgesinde Aras vadisi boyunca Sadarak'a yönünde ve hududumuz içindeki Ermeni çetelerini uzaklaştırmak emrini almıştır.

311 numaralı bu rapor yazılı olarak 3 ncü Ordu Komutanlığına verilmiştir.

Ayrıca; Başkomutanlık vekilliğine, Yıldırım Ordular Grubu Komutanlığına çekilmek üzere 8 Temmuz 1918 günü saat: 0800 de Batum telgrafhanesine verilmiştir. 7 Temmuz 1918

Doğu Orduları Grubu
Komutan Vekili
Esat

10/7/1918

Arşiv	No: 1/2
Dolap	No: 113
Göz	No: 4
Klasör	No: 528
Dosya	No: 1050 (2069)
Fihrist	No: 1-15, 1-16

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1670

OSMANLI ORDUYU HÜMAYUNU
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numro
Zata mahsustur

Gümrüden Başkumandanlık Erkânı Harbiye
Riyasetine mevruz
763 Numrolu şifredir

Kafkas İslam Ordusu Kumandanlığından aldığım bir telgrafnamede Karabağın a e d içinde bulunduğu s d k (son) günlerinde Ermenilerin bu havaliye yüzü mütecaviz İslamı katliam etdikleri halen Karabağ baklaklarında bulunan üçyüzbin kadar müslümanın muvasalatını keserek avdet itmek isteyen Müslümanları çoluk çocuklarıyla birlikte öldürmekte olduklarını beyan ve İslamları himaye için gerek Azerbaycandan cenubu garbiye ve gerekse Nahcivan mıntikasından şimali şarkıye doğru harekâtı müstereke icrası talep olunmaktadır. Ermenistanla Azerbaycan hududlarının tayini meselesi henüz halledilmediği gibi bu mesele halladilenceye kadar Ermenilerin tek mil Karabağ Müslümanlarını imha ile tevsiî hudut dairesinde bulunacakları muhakkak olduğundan İslam unsurunun muhafazası için Karabağ mıntikasına kuvvet sevki zarurî görülmektedir Bakü meselesi hallolunmadan kâfi derecede kuvvetli kıtaat ile bu hareketin icrası mümkün değilse şimdilik dokuzuncu ordunun sırf ahaliî İslamiyeyi muhafaza için kuvvetülzahir olmak üzere Karabağ'a bir Alay kadar kuvvet sevki mümkündür İslam Ordusu tarafından pek az bir miktarda nizamiye kıtaatı himayesinde gönderilecek milisler ve müsellaah ahali Karabağ da nafi bir tesir icra edebilir bu babdaki İradei Devletleri müsterhamdır
24/8/34

Arşiv	No: 1/2	Şark Ordular Grubu Kumandanı
Dolap	No: 113	<u>Seyfi Beye</u> Halil
Göz	No: 3	
Klasör	No: 527	
Dosya	No: 718 (2056)	
Fihrist	No: 10	

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1670

Türk Ordusu

Başkomutanlık Vekaleti

Şube :

Sayı :

KİŞİYE ÖZEL

Gümrü' den ;

Başkomutanlık Genelkurmay Başkanlığına gelen 763 numaralı şifredir.

Kafkas İslam Ordusu Komutanlığından aldığım bir telgrafta Karabağ'ın içinde bulunduğu son günlerinde Ermenilerin bu bölgede 100 den fazla İslam öldürdükleri, bugünde Karabağ dolaylarında bulunan 300.000 kadar Müslümanın ulaşımını keserek geri gelmek isteyen Müslümanları çoluk ve çocukları ile birlikte öldürmekte olduklarını bildirmekte ve İslamları korumak için gerek Azerbeycan'dan güneybatıya ve gerekse Nahcivan bölgesinden kuzey doğuya doğru müsterek bir hareket yapılması istenmektedir.

Ermenistan ile Azerbeycan sınırlarının belirlenmesi sorunu henüz halledilmediği gibi bu sorun çözülmüceye kadar Ermenilerin tüm Karabağ Müslümanlarını yok ederek sınırlarını genişletmek savında bulunacakları kesin olduğundan Müslümanların korunması için Karabağ bölgesine kuvvet gönderilmesi zorunlu görülmektedir.

Bakü sorunu çözümlenmeden yeteri kadar kuvvetle bu hareketin yapılması mümkün değilse, şimdilik 9 ncü Ordunun sırf, İslam halkını korumak ve destek olmak için Karabağ'a bir Alay kadar kuvvet göndermesi uygun olur.

İslam Ordusu tarafından da pek az miktarda muvazzaf birlikler himayesinde gönderilecek Milisler Karabağ'da işe yarar bir etki yapabilir.

Bu konu emirlerinize sunulur. 24 Ağustos 1918

Arşiv No: 1/2

Dolap No: 113 Seyfi Bey'e

Göz No: 3

Klasör No: 527

Dosya No: 718 (2056)

Fihrist No: 10

Doğu Orduları Grubu
Komutanı
Halil

HİZMETE ÖZEL

BEİGE NO. 1671

Seyfi Beyefendiye

OSMANLI ORDUYU HÜMAYUNU

Başkumandanlığı Vekâleti

Şube

Numro

3871

Karsdan: Başkumandanlık Erkânı Harbiye Riyasetine

Seyfi Beyefendiye / 25 miah

Hariciyeye bahisle yazılacak

Zata mahsustur

- 1- Makamı Sadaretten 23/10/34 ve 2613 numro ile yazılan şifreli emirnameyi aldım.
- 2- Karabağ mıntıkası dahilinde 9 ncu Ordunun askeri yoktur. Bakü muharebatı ve orada ceryan etmiş olan vukuat hakkında da Ordunun malumatı yoktur.
- 3- Batum muahedesi yapıldıktan sonra bugüne kadar yani dört beş aydanberidir Ermeniler Erivan ve Karabağ ve Nahcivan mıntikaları dahilinde ve Gürcüler ile anlara iştirak eden Almanlar Burcalı ve Kızah mıntikaları dahilinde bulunan umum İslamiyeye her türlü eza ve cefayı yaptılar. Bahusus Ermeniler Erivan, Karabağ havalisindeki tek mil islamları katil ve ihrak ve yağma ve hicrete icbar ederek adeta kâmilin mahveyletiler. Bu güne kadar Kars mıntikasına binlerce hane İslam ve muhtaç ve sefil bir halde hicret ve firar ve ilticaya mecbur oldu hicret ve firar edemiyenlerde onlarda mahvoldu. Bu ahvalin raporları ve dosyaları vaktile peyderpey Başkumandanlığa arz ve takdim edilmiştir.
- 4- Ermenilerin her türlü fenalık ve imha politikasında pişdarları bulunan Antranik namındaki sergerde şimdiye kadar yüzbinlerce kan akıttı ve c d n i kadar hanuman mahvetti ve halada Karabağ havalisinde bu politika devam eylemektedir.

HİZMETE ÖZEL

5- Karabağ islam ordusu tarafından gönderilmiş olan kuvvet bu imha politikasına mümaneat etmektedir. Nitekim böyle oldu Azerbaycan cihetinden gelen işbu kuvvetin önünden Ermeniler ve Antranik firar ederek o havalide muvakkaten ve nisbi sükunet ve rahatlık başladı. Bunun aksini işar ve iddia eden Ermeniler mahza maksat ve siyasetlerini takib ve icra için hilafı hakikat söyleyerek çare aramakta oldukları maruzdur.

2

7

Harekât

Şube

5224

24/10/34

9351

9 ncü Ordu Kumandanı

Şevki

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 113
Göz No: 3
Klasör No: 527
Dosya No: 732 (2057)
Fihrist No: 26-7, 26-8

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1671

Türk Ordusu

Başkomutanlık Vekilliği

Şube

Sayı : 3871

Seyfi Beyefendi'ye

25 Tarih

Hariciye'ye Bahisle Yazılacak

Kars'dan Başkomutanlık Genelkurmay Başkanlığına

KİŞİYE ÖZEL

1- Başbakanlıktan 23 Ekim 1918 ve 2613 sayı ile yazılan şifreli emri aldım.

2- Karabağ bölgesinde 9 ncü Ordunun askeri yoktur. Bakü muharebeleri ve orada cereyan etmiş olaylar hakkında da ordunun bilgisi yoktur.

3- Batum Antlaşması yapıldıktan sonra bugüne kadar, yani 4-5 aydanberidir Ermeniler, Erivan, Karabağ ve Nahcivan bölgelerinde ve Gürcüler ile onlara katılan Almanlar Burcalı ve Kızah bölgelerinde bulunan tüm Müslüman halka her türlü işkence ve eziyeti yaptılar. Özellikle Ermeniler Erivan, Karabağ dolaylarındaki tüm Müslümanları öldürmek, yakmak ve mallarını yağma etmek sureti ile göçe zorlayarak tümünü adeta yok ettiler. Bugüne kadar Kars bölgesine binlerce İslam aile aç ve sefil bir halde kaçmaya, göç etmeğe ve sığınmaya mecbur oldu. Kaçamayan ve göç edemeyenler de oralarda yok oldu. Bu duruma ait dosya ve raporlar zaman zaman Başkomutanlığa arz olunmuştur.

4- Ermenilerin her türlü kötülük ve yoketme politikasında öncülük eden Antranik adındaki elebaşı şimdiye kadar yüzbinlerce kişinin kanını akıttı ! ve CDNİ (Şifrenin bu kısmı gözülememiş) kadar ev, bark mahvetti, ve hâlâ da Karabağ yöresinde bu tutum sürdürülmektedir.

HİZMETE ÖZEL

5- Karabağ'a İslam ordusu tarafından gönderilmiş olan kuvvet bu yok etme politikasını önlemeye çalışmaktadır. Nitekim böyle oldu. Azerbaycan yönünden gelen bu kuvvetin önünden Ermeniler ve Antranik kaçınca o bölgede geçici de olsa bir sessizlik ve rahatlık başladı. Bunun tersini söyleyen ve iddia eden Ermeniler, sırf siyasal amaçlarına gerçekleştirmek için yalan söylemek suretiyle çare aramaktadırlar.

Arzolunur.

Şube 1 7

9 ncü Ordu Komutanı

9351

Şevki

Harekât : 5224

24/10/1918

Arşiv	No: 1/2
Dolap	No: 113
Göz	No: 3
Klasör	No: 527
Dosya	No: 732 (2057)
Fihrist	No: 26-7, 26-8

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1672

OSMANLI ORDUYU HÜMAYUNU

Mevrut

Başkumandanlığı Vekâleti

Şube

Numro

Karsdan Harbiye Nezareti Celilesine

Şifredir.

- 1- Ermeni kıtatının Erivan cenubu şarkısında ve şimendifer yolunun hemen şarkındaki mıntıkada bulunan Vedi ve Sava-
rak Kariyeleri civarına gelerek ahali İslamiyeyi katil
etdikleri ve rüesayı meşhurei efraddan Ali zade Demir
Beyle Fethi Bey zade Bedri Beylerin de bu maktulün meya-
nında bulundukları ve beş altıyüz kadar İslam ahalisinin
Aras nehri sağ sahiline geçerek perişan bir halde Beyazı-
da doğru gelmekte ve Ermenilerin Savarağın daha cenubun-
daki hanı Hılara doğru İslamları keserek ilerlemekte ol-
dukları.
- 2- Ermenilerden Yapun nam sergerde maiyetindeki bin ikiyüz
mevcutlu bir kuvvetle 5/12/34 tarihinden itibaren Nahci-
van civarındaki İslamları icrayı mezalime başlayarak Nah-
civanın kırk kilometre şimalindeki Elmalı nam mahalde
altıyüz seksensekiz ve bu köyün oniki kilometre garbı şı-
malisinde Ağuş nam mahalde beşyüz onaltı kişiyi katil
eyledikleri ve genç kadınları ayırdıktan sonra ikibin
kişi d r h m i x c i a k e toplayarak kamilen katil et-
tikleri ve ayrıca kırk kadın ve çocuğu bir odada haps
ile ihrak ve eşrafdan Seyid Hüseyinin ailesinin köy ca-
miinde namusunu henk eyledikleri ve teknil ve havali is-
lamlarının korkularından mesken ve mevalarını terk ede-
rek soğuk açlığa mahkum oldukları ve aç miyatzin cenu-
bundaki köyler ahalisinin erzakları Ermeniler tarafın-
dan gasp edildiği ve Erivanın onbeş kilometre cenubunda
Hacı İlyas Kariyesi Ağası ile iki refikinin Erivana celb
ile idam olundukları ve yirmibeş kişinin de mahalli mec-
hule tebid edildikleri ve Erivanın Tepebaşı Hacı torze-
leri ve Gırbulak namındaki İslam mahallelerinin ihrak
edildiği mevcuken istihbarat edildi. Bu hususda Ermeni

HİZMETE ÖZEL

Hükümeti nezdinde teşebbüsatda bulunulduysada Dersaadetdeki itilaf heyetinin de nazarı dikkatlerini insaniyete menafi olan bu fecayi ve mezalime celb ve bu kış günü tevali itmekte olan bu vahşetlere nihayet verilmesi esbabının istikmal buyrulmasını istirham ederim.

27 Kanunuevvel /34 Harekât 6052

Ordu 9 Kumandanı

Şevki

13-12-34 Sureti Hazırlık komisyonuna verilmiştir.

Ve ayrıca Hariciye nezaretine yazılan tezkere ikinci şubeye devredilmiştir.

Arşiv	No:	1/2
Dolap	No:	2
Göz	No:	1
Klasör	No:	63
Dosya	No:	17 (244)
Fihrist	No:	20,20-1.

HİZMETE ÖZEL

BEİGE NO. 1672

Türk Ordusu

Başkomutanlığı Vekilliği

Şube :

Sayı :

Kars'tan; Milli Savunma Bakanlığına Gelen Şifredir.

1- Ermeni birliklerinin Erivan güney doğusunda ve demiryolunun hemen doğusundaki bölgede bulunan Vedi ve Savarak Köyleri yöresine gelerek Müslüman halkı öldürdükleri ve bu köylerin ileri gelenlerinden Alioğlu Demir Beyle Fethi Bey oğlu Bedri Beylerin de öldürülenler arasında bulundukları ve 5-6 yüz kadar Müslüman halkın Aras Nehri sağ kıyasına geçerek perişan bir halde Doğubayazıt'e doğru gelmekte ve Ermenilerin Savarak'ın daha güneyindeki Hanı-Hilara doğru müslümanları keserek ilerlemekte oldukları.

2- Ermenilerden yapun adındaki elebaşının emrindeki 1200 mevcutlu bir kuvvetle 5 aralık 1918 tarihinden itibaren Nahcivan dolaylarındaki Müslümanlara zulmetmeye başlayarak Nahcivan'ın 40 kilometre kuzeyindeki Elmalı adındaki yerde 688 ve bu köyün 12 kilometre kuzey batısında Ağus adlı yerde 516 kişiyi öldürdükleri ve genç kadınları ayırdıktan sonra 2000 kişiyi toplayarak DRMİR-İAKE (şifre çözülmemiş) tümünü öldürdükleri ve ayrıca 40 kadın ve çocuğu bir odaya kapatarak yaktıkları ve köyün ileri gelenlerinden Seyit Hüseyin'in eşinin köy caminde arzına tecavüz ettikleri ve tüm bu havali müslümanlarının korkularından evlerini ve mallarını terk ederek soğuk ve açlıkta mahkum oldukları, Açıyatın güneyindeki köyler halkının erzaklarının Ermeniler tarafından zorla alındığı ve Erivan'ın 15 kilometre güneyinde Hacı İlyas köyü ağası ile iki arkadaşının Erivan'a götürülerek idam olundukları ve 25 kişinin de bilinmeyen bir yere gönderildikleri ve Erivan'ın Tepebaşı Hacı Torzeleri ve Gırbulak adındaki islam mahallelerinin yakıldığı bölgelerle saptanmıştır. Bu hususta Ermeni hükümetine girişimde bulunuldu ise de İstanbul'daki, İtilaf heyetinin de dikkatlerinin insanlığa yakışmayan bu zulüm ve işkenceye çekilmesini ve bu kış günü süre gelmekte olan bu barbarlığa

HİZMETE ÖZEL

son verilmesi için gerekli işlemlerde bulunulmasını istirham ederim.

9 ncü Ordu Komutanı
Şevki

27 Aralık 1918

Harekât : 6052

1

31 Aralık 1918

Sureti, Hazırlık Komisyonuna verilmiştir.

Ve ayrıca Dışişleri Bakanlığına yazılan yazı İkinci Şubeye verilmiştir.

Arşiv	No:	1/2
Dolap	No:	2
Göz	No:	1
Klasör	No:	63
Dosya	No:	17 (244)
Fihrist	No:	20, 20-1

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1673

OSMANLI ORDUYU HÜMAYUNU
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube
Numro

M
444

Erzurumdan Harbiye Nezaretine Mevrat

Ş

2214 Numrolu Şifredir

1 K. 21-2

- (1) Ermeniler Arpaçayı şarkında Gümrü muntakasında Köyleri basarak ahaliyi İslamiyenin mevaşi erzak ve hayvanatı-
nı cebren müsadere ve gasp ve ahilinin ileri gelenle-
rinden hemen her gün yirmi otuz kişiyi Gümrüye sevk ede-
ceğiz diyerek götürüp şehit etmektedirler. Nahiye ha-
valisinde Meşhed Ali (a t k d a l a) isminde bir mü-
cahit Ermenilere mukavemet etmektedir.
- (2) 21/1/35 sabahı Gürcülerin ügyüz neferlik bir katayı top
ateşile Ardahanın Yusaknem Kariyesine taarruz etmiş ise-
de ahali tarafından ateşle mukabele edilmiş sekiz saat
devam eden müsademde Gürcüler dört makinelî tüfenk ve
maktûl terk ederek çekilmişler ve İslamlardan iki şehit
olup alınan malûmata nazaran maruzdur. Harekât 291/21
Kânunusani /35

1
Şube

Ordu 9.K

510

Şevki

Erkânı Harbiye-i Umumiye / 23 minh

23/1/1335

23 minh

sa

S

I

1 00

23-1-35

İkinci şubeden sadarete yazıldığı anlaşıldı

24/1/35

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 2
Göz No: 1
Klasör No: 63
Dosya No: 17 (244)
Fihrist No: 23

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1673

Türk Ordusu

Başkomutanlığı Vekilliği

Şube :

Sayı :

ERZURUM'dan :

Milli Savunma Bakanlığına gelen 2214 sayılı şifredir

(1). Ermeniler Arpaçay doğusunda Gümrü bölgesindeki köyleri basarak Müslüman halkın hayvanlarını ve yiyeceklerini 20-30 kişiyi Gümrüye yollayacağız diyerek götürüp şehit etmektedirler. Nahcivan yöresinde Meşhet Ali atkdala (çözümlememiş) adında bir mücahit Ermenilere karşı koymaktadır.

(2). 21 Ocak 1919 sabahı Gürcülerin 300 erden oluşan bir birliği top ateşi ile Ardahan'ın Yusaknem Köyüne saldırmış ise de köylüden ateşle karşılık görmüş ve sekiz saat devam eden çarpışmada Gürcüler dört makineli tüfek ve ölü terk ederek çekilmişlerdir. İslamlardan iki kişinin şehit olduğu alınan bilgilerden öğrenilmiştir. Arzolunur. Harekât : 291/21 Ocak 1919

9 ncü Ordu Komutanı
Şevki

1

Şube

510

Genelkurmay Bşk. 23 Tarih

23 Ocak 1919 1

Saat. 0100 S 23.1.1919

İkinci Şubeden Sederate yazıldığı anlaşıldı.

24 Ocak 1919

Arşiv	No:	1/2
Dolap	No:	2
Göz	No:	1
Klasör	No:	63
Dosya	No:	17 (244)
Fihrist	No:	23

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1674

1 Şube
4441

Erkânı Harbiye-i Umumiye Dairesine /28 Temmuz/335

Erzurumdan Harbiye Nezareti Celilesine Mevrut

2
2842

şifrenin hallidir

Ş
1 K. 28-7

Elyevm hudud mıntıkasında ve hududun Ermenisten tarafında bir müddetdenberi tatbikatda bulunan ve Ermenilerin İslamlar aleyhinde yapmakta oldukları pek vahşiyane mezalim ile imhayı İslam hareketını gören İngiliz mümessili Kaymakam Ralinson'un 25 Temmuz 35 de Dersaadetdeki İngiliz karargâhı Umumisine hemen keşide idilmek üzere Erzurumdaki İngiliz Yüzbaşısı Filiere naklettiği telgrafnamenin mevaddı mühimmesine muttali oldum bunda Oltıdan Beyzit hududuna kadar olan cephede Ermenilerin katliam yapmakta oldukları itiraf idilmekle beraber artık hiçbir kontrola tabi olmayan zulumkâr Ermeni tedibi için müstacelen müttefikin kuvası taleb idiliyor. Ermeni milletinin bu suretle vahşeti ve muhtacı tedib olduğunu İngiliz mümessillerinin raporundan anlamak bizim için pek ziyade haizi ehemmiyetdir. İngilizlerin Kafkasyadaki askerlerinin çekilmesi üzerine tekrar işgali askeriyeleri altında bulundurmak için Kafkasyada asayişin muhtemel olduğunu göstermek üzere her türlü vesait müracaatdan geri durmadıklarını ve birçok propagandalar yaptıklarını hatta Ermeniler ahaliyi İslamiyeye yaptıkları mezalimi pek ileri götürmüş ve bazı noktalarda keşif kolları ile hududumuzu tecavüz itmiş oldukları için bizide bunların aleyhine harekete bile teşvik itmiş olduklarını 22/7/35 numrolu ve 146 numrolu telgrafla arz itmiştim. Buna mukabil bizim her suretle sükûnet ve itidalimizi muhafaza ettiğimizi ve hududumuz dahilinde hiçbir uygunsuz hal vuku bulmadığını ve Ermenilerin harekâtı vahşiyanelerini protesto ili iktifa

HİZMETE ÖZEL

ettiğimizi görünce bizi tahrik ve teşvik suretile maksadına muvaffak olamayacağını anlayan İngiliz Kaymakamı Revilnson balade arz olunan raporile hakikatı izhar etmekte ve bu suretle Kafkasyaya kuvvet getirilmesini temine çalışmakta olduğu maruzdur.

Harbiye Nezaretine, Müfettişliğe arz kılınmıştır 176

I 28/7 / 27 Temmuz /35

K 15 K

Kâzım

Arşiv	No:	1/2
Dolap	No:	2
Göz	No:	2
Klasör	No:	82
Dosya	No:	210 (304)
Fihrist	No:	34-2

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1674

1

Şube

Erkanı Harbiyei Umumiye

4441

Dairesine/ 28 Temmuz 1919

2

2842

Erzurum'dan : Milli Savunma Bakanlığına Gelen Şifrenin
Çözümüdür.

Bugün sınır bölgesinde ve sınırın Ermenistan tarafın-
dan bir süredenberi incelemede bulunan ve Ermenilerin Müslü-
manlara karşı yapmakta oldukları pek barbarca eziyetler ile
Müslümanları yok etme eylemini gören İngiliz temsilcisi Yar-
bay Rawlinson'un 25 Temmuz 1919 da İstanbul'daki İngiliz
Genel Karargahına hemen çekilmek üzere Erzurum'daki İngiliz
Yüzbaşısı Filişer'e gönderdiği telgrafın önemli maddelerini
öğrendim. Bunda; Oltu'dan Doğubayazıt sınırına kadar olan
cephede Ermenilerin Müslümanları toptan öldürdüklerini açık-
ca belirtmekle beraber artık hiç bir kontrole bağlı olmayan
zalim Ermeni milletin yola getirilmesi için çok ivedi müt-
tefik kuvvetleri isteniyor. Ermeni milletin bu suretle
vahşetini ve hadlerini bildirme zamanının geldiği İngiliz
temsilcisinin raporundan anlamak bizim için pek çok önem
taşımaktadır. İngilizlerin Kafkasya'daki askerlerinin çekil-
mesi üzerine yeniden Kafkasyalı askeri işgalleri altına al-
mak için Kafkasya'da güvenliğin bozulduğunu göstermek üzere
her türlü çareye baş vurmaktan geri kalmadıkları ve bir çok
propaganda yaptıklarını, hatta Ermeniler Müslüman halka yap-
tıkları mezalimi pek ileriye götürmüş ve bazı noktalarda
keşif kolları ile sınırımızı geçmiş oldukları için bizide
Ermenilerin aleyhine harekete bile kışkırtmış olduklarını
22 Temmuz 1919 ve 126 sayılı telgrafla arz etmiştim.

HİZMETE ÖZEL

Buna karşılık Bizim her suretle sessizlik ve soğukkanlılığımızı koruduğumuzu ve sınırlarımız içinde hiç bir uygunsuz hal olmadığını ve Ermenilerin vahşiyane eylemlerini protesto ile yetindiğimizi görünce bizi kışkırtmak suretiyle de amacına ulaşamayacağını anlayan İngiliz Yarbayı Rawlinson yukarıda sözü edilen raporu ile gerçeği söylemekte ve bu surette Kafkasya'ya kuvvet getirilmesini sağlamaya çalışmakta olduğu arz olunur. Milli Savunma Bakanlığına, Müfettişliğe arz olunmuştur. 176

15 nci Kolordu Komutanı

Kâzım

I. 28/ 7

27 Temmuz 1919

Arşiv	No: 1/2
Dolap	No: 2
Göz	No: 2
Klasör	No: 82
Dosya	No: 210 (304)
Fihrist	No: 34-2

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1675

HARBİYE NEZARETİ Şube 2 Yazmış
Nezaret Şubesi 30/8/35
Şifre Kalemi

Erzurumdan Harbiye Nezaretine Mevrut şifredir

Ermeni Taşnak cemiyeti Revan ve Aras mıntıkalarında ve elviyei selasede bir tek Müslüman bırakılmamasına karar vermiş olduğu hafi ve celi icraatı ile göstermesi ve bilhassa Müslümanları ifna etmekle mükellef bir komite teşkil eylemeleri Ermeni Hükümetini ve muntazam kıtaatı askeriyesinin dahi Müslümanları katil ifna politikasını takib ve her türlü fecayi ve mezalime bilfiil iştirak eylemesi sebeblerile Kars Sarıkamış Iğdır taraflarında ve Revan ve Aras mıntıkasında İslamlara karşı yapılan mezalim son dereceyi bulmuştur. Şimdiye kadar yaptıkları fecayi ve işkencelere zamimeten 11/8/35 günü Kağızman Eşrafını toplamışlar 12/8/35 günü Tavas Gölü Yukarı Katırlı ve havalisindeki İslam köylerine tecavüz ve katliam yapmışlar 18/8/35 günü Kağızman ahalisini katle başlamışlar ve diğer mıntikalarda dahi aynı mezalimi icra etmekte bulunmuşlardır İslam Köylerinin zeharini harmanlarda gasp ediyor ve tarlada çalışmalarına mani oluyorlar ve bu maksatla top ve makineli tüfenkle taarruz idiyorlar 19/8/35 günü çift satırlı bir tayyarelerinin uçtuğu ve yaylalarda bulunan ahaliye bomba ile tecavüz ettikleri hududumuzdan görülmüştür Camilerde ezan okuyanları taşılayıp sebbediyorlarmış kadınlara da işkence etmekten çekinmiyorlarmış namuslarına tecavüz ediyorlarmış topladıkları Müslüman kadınlarını askerlerle birlikte üryan bir halde gezdiriyorlarmış Bu halleri ve bilhassa kadınlarının çıplak ve üryan bir halde gezdirildiğini K v a n i r (Görenler) arasında umumî bir galeyan hasıl olduğu hicretten ve öteye beriye ilticadan vaz geçerek mertçe ölmeği tercih ve kabul ile Ermenilere muka-

HİZMETE ÖZEL

bele bu suretle hayat ve namuslarına muhafazaya azim ettiklerini ve evvelce hicret eden Müslümanlardan bazıları dahi memleketlerine avdet ederek vatan aslillerindeki Müslümanlara iltihak eyledikleri ve Müslümanlara Ermeniler arasında Iğdır ve Kağızman ve Sarıkamış ve Medenek taraflarında müsademeler olduğu istihbar kılınmaktadır Harbiye Nezaretine ve civar Kolordulara arz idilmiştir.

26 Ağustos /35

27 I

K 15 Kumandanı

Vurudu 29 minh 30-8-35

Kazım Karabekir

Arşiv	No: 1/1
Dolap	No: 1
Göz	No: 2
Klasör	No: 23
Dosya	No: 151 (92)
Fihrist	No: 110, 110-1

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1675

MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI

Başbakanlık Şubesi:

Şifre Kısmı :

ERZURUM'dan

Milli Savunma Bakanlığına Gelen Şifredir :

Ermeni Taşnak Cemiyeti, Revan ve Aras bölgelerinde ve Elviye'i Selâse (Kars - Ardahan - Artvin)'de bir tek Müslüman bırakılmamasına karar vermiş olduğu gizli, ve açık girişimleri ile meydana çıkmıştır. Ve özellikle Müslümanları yok etmekle yükümlü bir komite kurmaları, Ermeni hükümeti ve onun askeri birliklerinin dahi Müslümanları öldürmek ve yok etmek politikasını yürütmek ve her türlü fenalık ve zulme doğrudan katılması nedenleriyle Kars-Sarıkamış-Iğdır taraflarında ve Revan, Aras bölgesinde Müslümanlara karşı yapılan zulümler son dereceyi bulmuştur. Şimdiye kadar yaptıkları fenalık ve işkencelere ek olarak 11 Ağustos 1919 günü Kağızman'ın ileri gelenlerini toplamışlar, 12 Ağustos 1919 günü Tavas Gölü Yukarı Katırlı ve yöresindeki Müslüman köylerine saldırmışlar ve köylüleri yoketmişlerdir. 18 Ağustos 1919 günü Kağızman ahalisini öldürmeye başlamışlar ve diğer bölgelerde de aynı mezalimi sürdürmüşlerdir.

İslam köylerinin tahıllarını harmanlarda zorla alıyordular, tarlada çalışmalarına engel oluyorlar ve bu amaçla top ve makineli tüfekle saldırıyorlar. 19 Ağustos 1919 günü çift kanatlı bir uçağın uçtuğu ve yaylalarda bulunan halka bomba ile saldırdığı sınırlarımızdan görülmüştür.

Camilerde ezan okuyanları taşılayıp küfrediyorlarmış, kadınlara da işkence etmekten çekinmiyorlar, namuslarına saldırıyorlarmış. Topladıkları Müslüman kadınlarını askerleri ile birlikte çırıl çıplak gezdiriyorlarmış. Bu halleri ve özellikle kadınlarının açık saçık bir halde gezdirildiğini görenler arasında genel bir kaynaşma olduğu göçten

HİZMETE ÖZEL

ve öteye beriye sığınmaktan vazgeçerek ve mertçe ölmeyi yeğ tutarak Ermenilere karşı koyup bu suretle canlarını ve namuslarını korumaya karar verdikleri ve evvelce göç eden Müslümanlardan bazıları da memleketlerine dönerek ana yurtlarındaki Müslümanlara katıldıkları ve Müslümanlarla Ermeniler arasında Iğdır, Kağızman, Sarıkamış ve Merdenek (Göle) taraflarında çarpışmalar olduğu haber alınmaktadır.

15 nci Kolordu Komutanı

Kâzım Karabekir

Milli Savunma Bakanlığına ve
komşu kolordulara arz edilmiştir.

26/27 Ağustos 1919

Gelişi 29 Tarih

I

30-8-1919

Arşiv	No:	1/1
Dolap	No:	1
Göz	No:	2
Klasör	No:	23
Dosya	No:	151 (92)
Fihrist	No:	110, 110-1

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1676

Kağızman

23/10/36

Numro

45

On ikinci Fırka Kumandanlığı Canibi Âlisine

Varid olan 16 /10-36 tarih ve 2178 Numrolu tahriratı aliy-
20 533

yelerine cevaptır. Ermenilerin son bir sene zarfında ihrak ve tahrib ettikleri Kuranın esamisi ve katledilen nüfusu İslamiyenin mikdarını havi 3 kıta cetvel ileffen takdim kılınmış olduğu maruzdur. Efendim.

Halk şurası Re'isi

Âli Rıza

Arşiv	No:	6/3152
Dolap	No:	14 (53)
Göz	No:	5
Klasör	No:	884
Dosya	No:	12 (18)
Fihrist	No:	5

HİZMETE ÖZEL
BELGE NO. 1676

Sayı : 45

Kağızman
23 Ekim 1920

12 nci Tümen Komutanlığına

16/20 Ekim 1920 tarihinde gelen 2178/533 sayılı emirleri cevabıdır

Ermenilerin son bir sene zarfında yakıp yıktıkları köylerin isimleri ve öldürülen Müslümanların miktarını gösterir 3 nüsha cetvelin ilişikte sunulduğu arz olunur.

Halk Şurası Başkanı
(İmza)
Ali Rıza

Arşiv	No:	6/3152
Dolap	No:	14 (53)
Göz	No:	5
Klasör	No:	834
Dosya	No:	12 (18)
Fihrist	No:	5

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1677

(1676 No. Belgenin EK-1'i)

Sahipsiz ve açıkta kalarak iase edilen ahaliden
kadın ve çoluk çocuğun mikdarı

Nüfus

150	Karakurtta iase idilen islam (mikdarı yevmiye art- maktadır)	
73	Malakanlar	)
25	Ruslar	) Ermenilerin ricatinde Kağızmanda kalıp iasa edilenler
145	Ermeni acezesi)	Ermeniler kendi hemcinslerinin erzak ve emvalini gasb etmişlerdir
<u>235</u>	İslam acezesi	Kağızmanda
<u>628</u>	<u>İasa edilenler</u>	
1200	54 Kariyede	Perneut ve havalisi zayıatı
<u>3272</u>	76 " "	Kağızman ve havalisi zayıatı
4472	Zayıat	

Arşiv No: 6/3152
Dolap No: 14 (53)
Göz No: 5
Klasör No: 884
Dosya No: 12 (18)
Fihrist No: 5-1

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1677

(1676 No. Belgenin Ek-1'i)

Sahipsiz ve açıkta kalarak iâşe edilen ahaliden kadın ve çoluk çocuğun adedi

Nüfus

150	Karakurt'ta iâşe edilen İslam (sayıları her gün artmaktadır).
73	Malakanlar) Ermenilerin geri çekilmelerinde Kağızman'da kalıp iâşe edilenler.
25	Ruslar) #
145	Ermeni düşkünleri (güçsüzleri) (Ermeniler kendi soydaşlarının yiyecek ve mallarını zorla almışlardır.)
<u>235</u>	İslam düşkünleri Kağızman'da
628	iâşe edilenler toplamı
1200	54 köyde Perneut ve yöresi zayıatı
<u>3272</u>	76 köyde Kağızman ve yöresi zayıatı
4472	Zayıat toplamı

Arşiv	No: 6/3152
Dolap	No: 14 (53)
Göz	No: 5
Klasör	No: 884
Dosya	No: 12 (18)
Fihrist	No: 5-1

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1678

(1676 No.lu Belgenin Ek-2'si)

Kağızman sancağı ile hem hudut Perneut şurası şubesi kuralarında Ermenilerin top ve tüfenk ve makineliyle da-
ğıttıkları

Kuranın esamisi

Ahalisi aç ve çıplak ve susuz olarak bu ana kadar dağlar başında idiler.

Tezekci Kariyesi

Söğütlü Kariyesi

Yerüş "

Terziviran "

İnce su "

Harabe "

Kula "

Kılaca "

Karacaviran "

Canderviş "

Karnık "

Akdiz "

Rağbet "

Kırkbulan "

Bağçecik "

Karasıvrın "

Civanlı Ula "

Demir sıkın "

Civanlı Süfla "

Kayaharabe "

Aktaş "

Harabeberciğiz "

Marazi can "

Hamur kesen "

Yukarı Şamı "

Gül Ahmet "

Aşağı Şamı "

Yağlı "

Hayranlı "

Katırlı "

Pernaut "

Ekrek "

Ağabey "

Şalvarlı "

Diğer Aktaş "

Serkû "

Kılıçlı "

Hayribeyli "

Elmiyanlı "

Başköy "

Tekeni "

Benlik "

Oğurta "

54 Kumpulak "

Kirtiye "

Bu ellidört para Kariye ahalisinden

Almalı "

binikiyüz nefere karip çoluk çocuk

Hadımlı "

ve kadın olarak telefât olduğu gibi

HİZMETE ÖZEL

Kâğın	"	mevâşi ve eşyadan hiç bir şeyi
Kamışlı	"	kurtarılamayarak Kâmilen Ermenile-
Pirli	"	rin gasp ve garet ettikleri.
Sürmeli	"	
Turabi	"	
Porsak	"	
Karabulak	"	

Arşiv	No:	6/3152
Dolap	No:	14 (53)
Göz	No:	5
Klasör	No:	884
Dosya	No:	12 (18)
Fihrist	No:	5-2

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1678

(1676 No.lu Belgenin Ek-2'si)

Kağızman sancağı ile komşu olan Pernaut şurası şubesi köylerinde Ermenilerin top, tüfek ve makineliyle dağıttıkları köylerin isimleri :

Köylerin Adları Ahalisi aç ve çıplak ve susuz olarak bu ana kadar dağlar başındaydılar.

Tezekçi Köyü	Söğütlü Köyü
Yerüş "	Terziviran Köyü
İncesu "	Harabe "
Kula "	Kılaca "
Karacaviran Köyü	Canderviş "
Karnık "	Akdiz "
Rağbet "	Kırkbulan ve Kırkbulak
Civanlı Ulya "	Demir Sıkan "
Civanlı Süfla "	Kayaharabe "
Aktaş "	Harabeberciğiz Köyü
Marazı Can "	Hamurkesen "
Yukarı Şamı "	Gül Ahmet "
Aşağı Şamı "	Yağlı "
Hayranlı "	Katırlı "
Pernavut "	Ekrek "
Ağabey "	Şalvarlı "
Diğer Aktaş "	Serku veya Sürgü "
Kılıçlı "	Hayribeyli "
Elmiyanlı "	Başköy "
Tekeni "	Benlik "
Oğurta "	Kumpulak "
Kirtiye ve Kirinye	54
Almalı "	
Hadımlı "	
Kağın "	
Kamışlı veya Kayışlı	

Bu 54 köyün halkından çoluk çocuk ve kadın olarak 1200 kişi yok edilmiş ayrıca hayvan ve eşyadan hiç

HİZMETE ÖZEL

Pirli	"	bir şey kurtarılamıyarak tümü Er-
Sürmeli	"	meniler tarafından yağma edilmiştir.
Turabi	"	
Porsak	"	
Karabulak	"	

Arşiv	No:	6/3152
Dolap	No:	14 (53)
Göz	No:	5
Klasör	No:	884
Dosya	No:	12 (18)
Fihrist	No:	5-2

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1679

(1676 No.lu Belgenin Ek-3'ü)

Kağızman Sancağı mülhakatında son bir sene zarfında Ermeniler tarafından Köyleri Top ve Mikanalarla tahrip ve emval ve eşyaların nehib ve garat idilen Kurarın esamisi :

Alakilise Kariyesi

Mescitli	"	) Bu üç köy 334 de Ermenilerin tah-
Hopviran	"	) rib ettikleri diğer köyler ahali-
Şadivan	"	) si olup bu köylerde iskân edilmiş-
Kalebaşı	"	) lerdi
Odaköy	"	
Gülentap	"	
Akkoz	"	Bu dahi
Karapınar	"	Bu defada bu kuran emvalleri gasp ve kendileri tehcir edilmiştir
Balıkli	"	
Stahan	"	)
Başköy	"	)
Armutlu	"	) Bu dahi
Çürük	"	)
Saatviran	"	
Darphane	"	
Mecingirt	"	
Değirmendere	"	
Zek	"	
Yoğunhasan	"	
Boztam	"	
Gümüştepe	"	) Son Ermeni rücatinde bin koyunları-
Kütek	"	) nı gasp etmişlerdir.
Prut	"	
Agadda	"	
Tinkis	"	
Böcekli	"	
Kömürlü	"	
Şaban	"	
Süsan	"	
Devebük	"	
Örmeli	"	

HİZMETE ÖZEL

Kızılöküz Kariyesi		Havasor Kariyesi	
Keşişkiran	"	Kızılkilise	"
Aktam	"	Cahiş	"
Kayaköy	"	Matadas	"
İrişli	"	Terapetek	"
Piviki Ülya	"	Sıdık	"
" Süfla	"	Panadas	"
Osman köy	"	Çınabiç	"
Deliler	"	Vanek	"
Karagönu Yukarı	"	Kuvik	"
Aşağı Karagönu	"	Makazit	"
Yukarı Karakale	"	Dikör	"
Aşağı	"	76 Sürhonti	"
Abışaban	"		
Arpalı	"	Ahalisi katliama uğratılan Kura esa-	
Dolamaç	"	misi ve mikdarı	<u>Nüfusu</u>
Kabaklı	"	Kalebaşı Kariyesi	200
Söğütlü	"	Gülesnap	180
Çırlıklı	"	Karapınar	20
Halımçan	"	Balıkli	70
Halıkışlan	"	Başköy	44
Hacıbayram	"	Armutlu	10
Aktaş	"	Setehan	18
Yukarı tut	"	Mecengirt	23
Aşağı tut	"	Darphane	45
Akçay	"	Değirmendere	23
Kaldırım	"	Saatviran	6
Bulanık	"		<u>639</u>
Kaygısız	"	Ermenilerin Kağızmanı istilalarından	
Prostan	"	bu ana kadar olan zayıatı nüfusiye	<u>135</u>
			774

Kağızman kasabası emakini yüzde kırkbeşi mütecaviz olarak Ermeniler tarafından tahrip edilmiştir.

Bu yetmişaltı kura da meskün ahalii İslamiyeden 11 pare kariye insan zayıatından maada ikibin beşyüze karip nüfuz

HİZMETE ÖZEL

sayıatı olup ceman üçbin nüfusu mütecavizdir. Binaenaleyh ahalinin mezruat ve havaken ve mevaşi ve eşyadan birşey kurtarılamayarak kâmilen Ermenilerin talan ve gaspına maruz kalmış ve Köyler ise elhaleti haza bir harabazar halini almış ve viranelerden ibaret olup onbine yakın ahalisi elhaleti haza dağ başında taşlar arasındadır.

Arşiv	No: 6/3152
Dolap	No: 14 (53)
Göz	No: 5
Klasör	No: 884
Dosya	No: 121 (18)
Fihrist	No: 5-3

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1679

(1676 No.lu Belgenin Ek-3'ü)

Kağızman Sancağına bağlı köylerde son bir sene içinde Ermeniler tarafından top ve makineli tüfeklerle evleri yıkılan, malları ve eşyaları talan edilen köylerin isimleri :

Alakilise Köyü

Meclitli "

Hopviran "

Şadivan "

) Bu üç köy 1918 senesinde Ermenilerin yıktıkları diğer köyler halkı olup bu köylere yerleştirilmişlerdi. Bu defa da bu köylerin malları ellerinden alınmış ve insanları sürülmüştür.

Kalebaşı "

Odaköyü "

Gülentap "

Akkoz "

Karapınar "

Balıkli "

Sıtan "

Başköy "

Armutlu "

Çürük "

Saatviran "

Darphane "

Mecingirt "

Değirmendere "

Zek "

Yoğunhasan "

Boztam "

Gümüştepe "

Kütek "

Bu da öyle

) Bu da öyle dört köyde aynı akibete uğramıştır.

) Son Ermeni çekilmesinde Ermeniler giderken 1.000 koyunu götürmüşlerdir.

Pрут "

Ağadda "

Tinkıs "

Böcekli "

Kömürlü "

Şaban "

Süsan "

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1679

(1676 No.lu Belgenin Ek-3'ü)

Devebük Köyü	Panadas Köyü
Örmeli "	Çınabiç "
Kızılöküz "	Vanek "
Keşikıran Köyü	Kuvik "
Aktam "	Makazit "
Rahvan "	Dikör "
Kayaköy "	Sürhanti "
Erişli (İrieli) Köyü	
Pivikiülya "	76
Piviki Süflâ Köyü	
Osmanköy "	
Deliler "	
Yukarı Karagözü "	
Aşağı " "	
Yukarı Karakale "	
Aşağı " "	
Abışabanb "	
Arpalı "	
Dolamaç "	
Kabaklı "	
Söğütlü "	
Çırhlı "	
Halimcan "	
Halıkışlan "	
Hacıbayram "	
Aktaş "	
Yukarı Tut "	
Aşağı Tut "	
Akçay "	
Kaldırım "	
Bulanık "	
Kaygısız "	
Prostan "	
Havasor "	
Kızılkilise "	
Çahis "	
Matadas "	
Terapetek "	
Sıdık "	

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1679

(1767 No.lu Belge Ek-3'ü)

Halkı öldürülen köylerin adı ve öldürülen insanların miktarı :

Kalebaşı	Köyü	200
Gülesnap	"	180
Karapınar	"	20
Balıkli	"	70
Başköy	"	44
Armutlu	"	10
Setehan	"	18
Mecengirt	"	23
Darphane	"	45
Değirmendere	"	23
Saatviran	"	<u>6</u>
		639

Ermenilerin Kağızmanı ele geçirdiklerinden bu ana kadar olan kayıp sayısı

135

774

Ayrıca; Kağızmandaki binaların yüzde kırkbeşten fazlası Ermeniler tarafından yıkılmıştır.

Bu 76 köyde oturan Müslüman halkın 11 köyün kayıplarından ayrı olarak 2500'e yakın kaybı olup toplamı 3000'i aşkındır. Halkın tahıl, ev bark, hayvan ve eşyadan hiç bir şey kurtarılamıyarak tümü Ermenilerin talan ve yağmasına uğramıştır. Ve köyler ise şimdiki durumu ile bir harabe halini almış viranelerden ibaret olup 10.000'e yakın halkı hali hazırda dağ başlarında taşlar arasında yaşamaktadır.

Arşiv No: 6/3152
Dolap No: 14(53)
Göz No: 5
Klasör No: 884
Dosya No: 12 (18)
Fihrist No: 5-3

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1680

(1676 No.lu Belgenin Ek-4'ü)

Merkeho Kariyesi ehalisinin itlaf olunan zükür bakiyei esamisi

Esamii maktul	Sureti katil ve itlafları
Çoban Abdullah	Kurşunla itlaf edilmiştir
Simo bin Beymep	Bu dahi
Muammer bin Reso	Bu dahi
Paşo bin Merzi	Bu dahi
Küli bin Timur	Bu dahi
Murat bin Yusuf	Kurşunla darp ve süngü ile karnını yırtarak itlaf olunmuştur

Cedo bin Hacı İbrahim	Bu dahi
Faka Mehmet	Bu dahi
Abdülcebbar oğlu Silo	Bu dahi

Merkeho Kariyesinden Katlonulan ünasin mikdar ve asemisi

Esamii maktule	Sureti katil ve itlafları
Hacı İbrahim zevcesi Kaşı	
Binti Haso	Kurşunla darp ve itlaf idilmiştir
Ado zevcesi Fatı binti İsa	Bu dahi
Reso zevcesi zereşan binti	

amad	Süngü ile itlaf edilmiştir
Güllü binti İso	Memesi kesilerek itlaf edilmiştir
İbo zevcesi Süni binti Silo	karnını yarup çocuğu tandıra atılarak itlaf edilmiştir

Fato binti İbo	Zebn olunarak tandıra atılmıştır
Fidan Hatun	Tandıra atılarak itlaf edilmiştir

Masturzevcesi Gülizar Binti

Hacı Han	Zebh edilmiştir
----------	-----------------

Halil zevcesi Rahime Binti

Muhsin	Kurşunla darb olunmuştur
--------	--------------------------

Monla Süleyman zevcesi

Nebezan Binti Hacı Kerim Tandıra atılarak ihrak edilmiştir

Derviş zevcesi Roşi binti

Bero	Bu dahi
------	---------

Simo zevcesi Mampe binti Âli Zebh olunmuştur

Ahmet zevcesi Hati binti Hacı Bu dahi

Hacer binti Meho	Kurşun ve süngü ile itlaf edilmiştir.
------------------	---------------------------------------

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1680

(1676 No.lu Belgenin Ek-4'ü)

Merkeho köyünden öldürülen erkekler

ADLARI

NE BİÇİMDE ÖLDÜRÜLDÜKLERİ

Çoban Abdullah
Beymep oğlu Simo
Reso oğlu Muammer
Merzi oğlu Paşo
Timur " Kuli
Yusuf " Murat

Kurşunla
"
"
"
"
Kurşunla vurulmuş ve karnı süngü
ile yırtılarak öldürülmüştür.

Hacı İbrahim oğlu Cedo
Faki Mehmet
Abdülcebbar oğlu Silo

" " "
" " "
" " "

Merkeho köyünde öldürülen kadınların adları ve miktarı.

Hacı İbrahim Eşi Haşo Kızı

Kaşı Kurşunla vurularak öldürülmüştür.

Ado eşi İsa Kızı Fati

" " "

Reşo eşi Ahmet Kızı Zereşan Süngü ile öldürülmüştür.

İso Kızı Güllü

Memesi kesilerek öldürülmüştür.

İbo Eşi Silo Kızı Sünni

Karnı yarılmış, çocuğu ateşe atı-
larak öldürülmüştür.

İbo Kızı Fato

Kesilip ateşe atılmıştır.

Fidan Hatun

Ateşe atılarak öldürülmüştür.

Maktur eşi Hacı Han Kızı

Gülizar

Kesilerek

Halil Eşi Muhsin Kızı Ra-
hime

Kurşunla vurularak

Molla Süleyman eşi Hacı

Kerim Kızı Nebezan

Ateşe atılıp yakılarak

Devriş Eşi Bero Kızı Roşi

Ateşe atılıp yakılarak

Simo eşi Ali Kızı Mampe

Kesilerek

Ahmet Eşi Hacı Kızı Hatı

Kesilerek

Meho Kızı Hacer

Kurşun ve süngü ile öldürülmüştür.

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1680

(1676 No.lu Belgenin Ek'-4'ü)

Fili şeni ile terki hayat eden Merkeho Kariyesinin
nası

Şuliş zevcesi Nadire binti Hacı
Lezko zevcesi Hani Binti Kuli
Silo zevcesi Telli binti Zeliha
Halo zevcesi Humus binti Arap

Merkeho Kariyesinden mecruh bulunan zükûr ve ünas

Amu zevcesi Pegi binti Hamet	Kurşun yarası
Hacı oğlu Hasan	Bu dahi
Canko zevcesi Zeyni binti Abbas	Bu dahi
Alo bin Hasan	Kolunda ve karnında süngü yarası
Fato binti ibo bakire kız	Kurşun yarası

Istoci Kariyesi ahalisinden katil ve itlaf olunan zükûrun
mikdarı

Esamii maktul	Sureti katil ve itlaf- ları
Mekâil bin alo	Kurşunla katlonulmuştur
Mısto bin İsmail	Bu dahi
Derviş bin maksut	Süngü ile katlonulmuş- tur
Ali bin Nimet	Bu dahi
Esat bin Kelo	Kurşun ve süngü ile katlonulmuştur.
İsa bin Nebi	Süngü ile katlonulmuş- tur
Cevher bin Ali	Tüfenk kundağı ile kat- lonulmuştur.

İstoci Kariyesinden Katil ve itlaf edilen ünas
Esamii Maktule

Sureti katil ve itlaf-
ları
Ziro binti Hasan
Fili şeniden fevt
olmuştur.

Acem zevcesi Hazal binti	
Ali	Bu dahi
Hüseyin zevcesi Hımıs binti	
Hüseyin	Bu dahi

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1680

(1676 No.lu Belgenin Ek-4'ü)

(x) Irzlarına geçilerek hayatlarını yitiren Merkeho Köyünün Kadınları.

Şuliş eşi Hacı Kızı Nadire

Lezko eşi Kuli Kızı Hani

Silo eşi Zeliha Kızı Telli

Halo eşi Arap Kızı Humus

Merkeho Köyünde Yaralı olan Erkek ve Kadınlar :

Amo eşi Hamet Kızı Begi

Kurşun yarası

Hacı oğlu Hasan

" "

Canko eşi Abbas Kızı Zeyni

" "

Hasan oğlu Alo

Karnında ve kolunda süngü yarası

İbo Kızı Fato (Bakire Kız) Kurşun Yarası

İstoci Köyünden öldürülen Erkekler :

Öldürülenin adı

Öldürülme şekli

Alo oğlu Mikâil

Kurşunla Öldürülmüş

İsmail oğlu Misto

" "

Maksut oğlu Devriş

Süngü ile öldürülmüş

Nimet oğlu Ali

" "

Kelo oğlu Esat

Kurşun ve süngü ile

Nebi oğlu İsa

Süngü ile

Ali oğlu Cevher

Tüfek kundağı ile

İstoci Köyünden Öldürülen Kadınlar :

Öldürülenin adı

Öldürülme şekli

Hasan Kızı Ziro

Barbarca tecavüzden ölmüştür.

Acem eşi Ali Kızı Hazal

" " "

Hüseyin eşi Hüseyin Kızı

" " "

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1681

(1676 No.lu Belgenin Ek-5'i)

İsteci Kariyesi ahalisinden fili şeni icra olunub berhayat bulunan ünas

Sabo binti Meho bakire kız
Meri binti diğer Meho bakire kız
Noro zevcesi Sebah binti Ali
Sotu Salih zevcesi Emine binti Meho
Güllü binti Mami bakire kız

19/Şubat 330

Tetkikatı esasiye defterinden sureti ahz olunmuştur 19 minh

Kaymakam
Kemal
(İMZA)

Arşiv	No: 1/2
Dolap	No: 113
Göz	No: 3
Klasör	No: 520
Dosya	No: 1027 (2024)
Fihrist	No: 11-2

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1681

(1676 No.lu Belgenin Ek-5'i)

İstoci Köyünde Barbarca Saldırıya Uğrayan Kadınlar :

Meho Kızı Sabo (Bakire Kız)

Meho Kızı Meri (" ")

Noro eşi Ali Kızı Sehap

Sofu Salih eşi Meha Kızı Emine

Mami Kızı Güllü (Bakire Kız)

3.Mart.1915

Temel inceleme defterinden örneği
alınmıştır

Kaymakam
Kemal
(İmza)

Arşiv No: 1/2
Dolap No: 113
Göz No: 3
Klasör No: 520
Dosya No: 1027 (2024)
Fihrist No: 11-2

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1682

Evrak odasının Numrosu

Şube Numrosu TÜRK ORDUYU HÜMAYUNU BAŞKOMUTANLIĞI

Müsevvidin imzası

VEKALETİ

Tarihi tesvidi

Kalem odasının Numrosu Şube

Mübeyyiz imzası

Tarihi tebyizi

Mübeyyize konulan
numro

Mukabelicinin im-
zası

Mukabele tarihi

İstokholm Beynelmilel Sosyalist Konferansına

Beyoğlundan

Kafkasya cephesinden bize varid olan haberlere nazaran Ermeni çeteleri sakin yerli ahaliye karşı cinayet ve mezalim ika etmektedirler.

Menbai sahihden istihsal edilen bu malûmat vesaik ve gayri kabili cerh şehadetler ile bedihi suretde tahakkuk eddiği gibi Kafkasya Ordusu Kumandanı General Odişkehce tarafından da teyididilmektedir. Rus Ordusunun geri çekildiği her tarafa bu çeteler girerek her nevi cinayet ve gayri kabili tasvir hengi ırz fezayihî irtikâb etmekde ve yolları üzerinde tesadüf etdikleri kadın, çocuk ve ihtiyarları katletmektedirler. O suretleki ahali hergün bir usul ve tertibi muntazamla tekerrür edelmekte olan bu vahşiyane cinayata bir hatime verdirilmek üzere Rus Ordusunun medahalesini istirham etmiştir. Bu efal ve harekâtdan münfeil olan efkârı umumiye merak içindedir ve gazeteler bize vaziyeti pek vahim olarak kayıt ve işaret etmektedirler. Bize pek azim müşkilat ihdas iden bir vaziyet hakkında nazarı dikkatlerini celb için meseleyi bütün arkadaşlarımızın guşu ıtlaina vaz etmeğe müsaraat eyledik.

Arşiv No: 1/2

Dolap No: 109

Göz No: 4

Klasör No: 359

Dosya No: 1023 (1435)

Fihrist No: 3-20

İstanbul Mebusu Sosyalist

Salah Cimcoz

İzmir Mebusu Sosyalist

Nesim Mazelyah

HİZMETE ÖZEL

BELGE NO. 1682

Evrak odasının Numarası	Türk Orduları Başkomutanlığı	Temize geçen inzası
Şube sayısı	VEKALETİ	Temize çekme tarihi
Müşveddoyi yapanın imzası		Temize çekilene konu-
Yazılış tarihi	ŞUBE	lan sayı
Yazıcı odasının numarası		Yazıyı inceleyen inzası
		İnceleme Tarihi

Stockholm Uluslararası Sosyalist Konferansına

Beyoğlundan :

Kafkasya cephesinden bize gelen haberlere göre Ermeni geteleri sakin yerli halkı öldürmekte ve işkence etmektedirler. Doğru kaynaktan alınan bu bilgi, Belgeler ve inkârı mümkün olmayan görgü şahitlerinin açık ifadele-riyle belirlendiği gibi, Kafkasya ordusu Komutanı General Odışkençe tarafından da doğrulanmaktadır.

Rus ordusunun geri çekildiği her tarafa Ermeni geteleri girerek her nevi öldürme, işkence ve yazı ile be-lirtilmesi olanaksız ırza geçme girişiminde bulunmakta ve yolları üzerinde gördükleri kadın, çocuk ve ihtiyarları öldürmektedirler. O suretle ki, halk her gün yeni bir yön-tem de tekrarlanmakta olan bu barbarca öldürme işlerine bir son verdirilmek üzere Rus ordusunun karışmasını yalva-rarak istemişlerdir.

Bu duruma çok üzülen kamuoyu merak içindedir. Ga-zeteler bize durumu çok korkunç olarak bildiriyorlar. Bi-ze pek büyük zorluk meydana getiren bu durum hakkında dik-katlerini çekmek için sorunu bütün arkadaşlarımızın bilgi-sine sunmaya ivedilikle karar verdik.

Arşiv	No: 1/2	İstanbul Milletvekili
Dolap	No: 109	Sosyalist Salâh Cimcoz
Göz	No: 4	İzmir Milletvekili
Klasör	No: 359	Sosyalist
Dosya	No: 1023 (1435)	Nesim Mazelyah
Fihrist	No: 3-20	